

**Kukɲuä äŋguä we-huŋqä-täŋi,
Lukä
iqu äqäkqe
Yätamäkqä kukɲuä
hiŋuiqänjä iquvi**

Bukä, kukɲuä äŋguä we-huŋqä-täŋjä Lukä iqu äqäkqeu, ne hiŋuä tiŋjä äqunäŋu. Jisasi Iqu, ämaqä Israitqä iquautä, qokä-apäkä huiz-itäŋi, Äŋgumä Itmeqä-quvi. Jisasi Iqu, wäuŋuä ipäqiyätäqänŋani, qokä-apäkiu, tiŋjä ätumiŋqe. Dŋä Äŋguä Iqu, iwimäkqanŋi, Iqu Goti Hanjuwä Iqueä kukɲuä äŋgui, ämaqä quvqä iquau ätukqe. Naqä-qakuiqä, Bukä tqu tiwiqä kuapänäŋi, Jisasi Iqu, qokä-apäkä hanjä-iquä äki-akitäŋi, metqätanŋuwiŋqe, huäqä äwunätä, äŋguä iwimäkminŋenqä.

Jisasi Iqu, qunŋi äŋguänä iwimäkqanŋqeuŋqä, qokä-apäki aquvänä imiŋuwi. Mäliyai, Ique nyquanŋa, qu yeeqä ikuwi. (Lukä 1:42-48 ä 2:10 hiŋuä qunyä.) Bukä Iqueqä qäpuni, Jisasi Iqu qäkuä yätunqä ekqetanŋi, qu yeeqä naqänänjä ikuwi. (Lukä 24:52 hiŋuä qunyä.)

Nätmatqä kuapänäŋi, Jisasi Iqueä äpmeqeunŋe, Lukä iqunä tiwiqä ikqäqe. Kukɲuä iŋjä iqua, bukä tqe äqänänŋe, huizi iquaunŋi maŋŋqä eä. Kukɲuä ktqä, ämaqä Sämalija pmeqä iqu, ämaqä äpäkkuwä ique yätamäkqä äwikqenqätä, ä kukɲuä ktqä, ymeqä iqu kaniqe ävämakqenqätä, ä kukɲuä

ktqä huizi, Jisasi Iqu ätkqenqätäni, Lukä iqunä äqäkqe. Tiwiqä Säkiyasi, ämaqä mbqä motauqä iquenyqe, Lukä iqunä äqäkqe.

Tiinäpqe inänji. Suqä tääqä yänänäqñqä tqeunqä, ä Dñä Änguä Iqueä wäunuiñqä, ä Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä iuqä suqä quvqä huätä mamäuqenqätäni, ii äqäkqe. Itanğa kukñuä kuapänäni, apäkä iua imäkmiñuwä iinçätä, qäsä äqäkqe.

Lukä iqueä tuwanui, bukä tqe qapu miqä danä iqi, oee. Bukä, ne tänga 'Wäunuiñqäuä' ätätunque, Lukä iqunä äqäkqe. Ii tiwiqä, nätmatqä eeqänänjä, Jisasi Iqu qäukuä yätunqä ae ekqänğa, ämaqä kukñuä awä tuäkiqänqä ändowatkqä iqua, imäkmiñuwiñqeyi.

Lukä iqu, Jisasi Iquenyqä näqñqä äñguä ämetä, tuwanuä äqäkqenqä

¹⁻² Jisasi Iqu nesä pmetançi, Goti Hanjuwä Iqu imäkätä ekqenqe, Iqueqä kukñuä awä-tqä iqua, nätmatqä eeqänänji hiñuä äqunäpu qätä äwiyäpiyä iqua qañä ikipu, kukñuä awä änatmiñuwi. Itanğa ämaqä kuapänäni, iqua qätä äwiyäpu, bukä yamwiqä äqäkuwi.

³⁻⁴ Nyi wäunüä ipäqäkqä duta, yatñqä iqa äpçinjaqänmi, tänganji nyi nätmatqä eeqänänjä ätimäuqanğqenqä kñuä äñguänänji ämeqänä. Tipilusi naqä iquki, qu nätmatqä eeqänänjinçä ämäktquakuwä iinçe, si näqñqä eätnä, "Ii naqä-qakuiqä" tñä diñqe, tänganji nyi sinyqä bukä qäyunä äqiyätmä emqä di ktapmçänä.

Enätqä hñqu Sakätiyasi iqueni, Jonä iquenyqä ätukqenqä

⁵ Ämaqeu miqä naqä Heroti iqu Jutiya iu mitqätanğani, hiqäva-imäkqä hñqu äpmaminqe. Iqueqä yoqe Sakätiyasi ique. Ämaqä iqtä wäunuä anä iqe, iquauqä yoqe Äpaisa iquai. Sakätiyasi iqueqä apäkiyqä yoqe, Älisapetqi. Ii hiqäva-imäkqä iquauqä kaqä, Aronä iquesañä iiyi. ⁶ Iyaqu Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqini, Iqueqä kukñuitä, suqetä, eeqänä qänaknä isinyä, jänänänjä äpmaminjiyi. ⁷ Älisapetqi qokitqä etanği, iyaqu ymeqä maeqä enyä, qoyañä-äpäyanä äpmaminjiyi.

⁸ Hea hñqueni, ämaqä Äpaisa iqua Goti Hanjuwä Iquenyqä hiqäva imäkätqätanğuwänğa, Sakätiyasi iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqi wäunuä iqämanminqe. ⁹ Inğani iqua quwqä suqä iwäsäuqänqä imäkäpu, Sakätiyasi iqu Naqä Iqueqä anä hiqñqä pmua inğisanqä äwätä, nätmätqä jinanjä-weqä tä iketñqä diñqä, atäunuä ikuwi. ¹⁰ Iqu hiqñqä pmua iunqä uwqanğa, qokä-apäkä aquvä äqänğuwı, qu yäpaqä mänğisa äpmapu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätqämanminjuwi.

¹¹ Inğani Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä enätqä hñqu, hiqñqä yäpä inğisa jinanjä-weqä ttawä injiu, hipa ämuanğisa tqäutanği äqunğqe. ¹² Iqu ique hiñuä e äqunäqe, änä mäwimänqä itä, zä kiinjä ikqe.

¹³ Inğani enätqä iqu, “Sakätiyasi iquki, si zä miqä panä” ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqu saqä tääqä ätni, qätä ae äkiyanqe.

Tqä apäkä Älisapetqi, ymeqä qokä hñqu nyuänqiyä. Iqueqä yoqe, ‘Jonäüä’ nyuätqätñqä. ¹⁴ Inğanj, saqä äwqe, aanjä yeeqä kuapä kinyäniqueqä. Ämaqä kuapänäñi, ymeqä iquenyqä aquvänä ipnuwiqä. ¹⁵ Aquvänä iqä qakui, tiinji. Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqinji, ämaqä naqä-qu äpme, wainqätä, eqä ämaqä iquauqä kñuä indqänqe qui wimäkqetä, manqä yäniqueqä. Ymeqä iqu känäwä äwqä imä yqänä mnätanganji, Dñä Äñguä Iqu, iquä anä pmetäniqueqä. ¹⁶ Iqu iqueqä wäñuä imäkätqätanji, Israitqä kuapänäñi, iquauqä suqä hñgisanänji huätä ävquatämäupu, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui qätä äwiyäpu, qänaknä ipnuwiqä. ¹⁷ Iqu Laisa iqueuä suqetä, yänänäqñqetä ämetä, Naqä Ique hiñuiqä wimeniqueqä. Qunuñuatä, ymeqä iquatä, äwqä naqä-hñqunä imbnqä imäkätä, ämaqä hñgisanä itqänjuwä iquauñi, kñuä äkunmäknäpu, iquauqä kñuä indqänqe äñguänänjä metpñqä imäkäniqueqä. Iqu ämaqä iquauñi, Naqä Iqu äpätqänqanqä näwenyä e imäkäniqueqä” ätukqe.

¹⁸ Sakätiyasi iqu enätqä iqueni, “Saqä kukñuinqe, naqä-qakuiqä kñuä nyätñqe, nyi näqñqe äänä himqäwä? Nyitä ñqä apäkisä, ye quväukuä kuapänä ae ämäyaqutäuqe” ätukqe.

¹⁹ Enätqä iqu kimanji, “Nyi Gapleti iquñqä. Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä hipenjuä iqi ätqäunänä. Iqu nyi kukñuä äñguä täñqä awä ktmqä änändowatqiyä. ²⁰ Nyaqä kukñuä tä hea

qayunänänga, naqä-qakuänänä timäuniqeqä. Inäqce si nyaqä kukñui qätä manyiyqä inäqae, hea nätmatqä tä timäuqanğanqce, kukñuä matqä isñqinyä” ätukqce.

²¹ Sakätiyasi iqutä, enätqä iqutä, iquaqu kukñuä tqämanätqätanğiyänğanı, ämaqä yäpaqä mänğisa ätqäuminuwä iqua, Sakätiyasi iqu anä yäpä yänğisa äpakä pmetanğqenqä, iquenyqä hiñuä äqumbu äpmapu, kñuä kuapanä indqänminuwi. ²² Iqu hñğanqä imänjaqänäqce, hñğanı yäpaqä mänğisa ätimäuqce, kukñuä mätquä iqanğa, qu iquenyqce, iqu anä pmua inğisa äpme, wätqä enqä-pa äqunätänjce, näqñqä ämakuwi. Iqu kukñuä matqä itä, iqueqä hipa itänä wätqä enqä-panı imäkkqce.

²³ Qänakndanı Sakätiyasi iqu, iqueqä wäunüä Goti Hanjuwä Iqueqä anä iunı qäpu iäqce, iqueqä anämqä äukqce. ²⁴ Inğanı iqueqä apäkä Älisapetqi, äwqä-tänä eä, iyyqä anä yäpä yänğisa zä qanüä hipa hñgi eeqä äpmaminqce. ²⁵ “Goti Hanjuwä Iqu huäqä äwunätä äñguänä inyimäkqiyä. Nyi qokitqä äpmamä womba änyinminqce, täñğanı Goti Hanjuwä Iqu huätä ämanmäuqiyä” ätkqce.

Enätqä iqu Mäliyaunı, Jisasi Ique nyuäniqenqä ätukqenqä

²⁶ Älisapetqi äwqä-tänä qanüä 6 pmetanğanı, Goti Hanjuwä Iqu enätqä Gapleti iqueni, Galilisänä inği anä-himqä Nasäretqänqä ändowatkqce. ²⁷ Iqinı iqu apäkä hitqä, qokätä hiqaqä mäwiqä iminqä hui, iyyqä yoqce Mäliyau

äwimakqe. Ii Josepä iquenyqä ätminjuwi. Josepä iqueqä kawiqu, ämaqä naqä Dewiti ique. ²⁸ Enätqä iqu apäkä ii äwimeqe, “Si änguä äpmeninyä. Goti Naqä Iqu sinyqä kñuä änguänänä indqänätä, sitä anä äpmenä” ätukqe.

²⁹ Ii kukñuä tä qätä äwiyäqe, änä-änä mäwimänqä itä, “Änäänqä dqutiyä?” kñuä äwikqe.

³⁰ Enätqä iqu, “Mäliya, si zä miqä panä!” ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqu nätmatqä änguänänänqä, si atäunüä ae äkiyqeqä. ³¹ Si äwqä eätnä, Ymeqä Qokä Hñque misinjqä. Iqueqä yoqe, ‘Jisasiuä’ nyuättnänqeqä. ³² Iqu Naqä-qu etanguti, ämaqä iqua, ‘Goti Haqä Yätutanä Iqueqä Ymeqeqä’ tpnuwiqä. Goti Hanjuwä Iqu iwimäkqanguti, Iqu qokä-apäkä iunji, Kiqä kawiqu Dewiti iqu äpmetä ämiminjqä-pa, e miniqeqä. ³³ Iqu hueqä-himqä Jekopä iquesanä iquauqä Naqä-qu eä, hea ique-ique pmetäniqeqä. Iqueqä ämiqä iinji, qäpunä maeqä da, e witäniqeqä” ätukqe.

³⁴ I tquanga Mäliya enätqä iqueni, “Tä äänä timäutñqä tnyä? Nyi qoki maeqinjqä” ätukqe.

³⁵ Enätqä iqu kimanji, “Goti Haqä Yätutanä Iqueqä Dñä Änguä Iqu si äkimetä, Iqueqä yänänänqñqe äkpatqiyänqiyä. Ymeqä si änyuesqä Iqu, Goti Iqueqänä hiätanguti, qu Iquenyqe, ‘Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqeqä’ tpnuwiqä. ³⁶ Qätä nyiyä! Apäkä äpäyanä tqä sämaqi Älisapetqi-pqe, ymeqä hñqu inä nyuänqiyä. Iinyqe, ämaqe, ‘Apäkä täsi

qokitqeqä' ätuminuwä-qe, qanua 6 päwqanğa, ii äwqä-tänä äpmenä. ³⁷ Goti Hanjuwä Iqu nätmätqä ämaqä mimäkqänänä di imäkänqiyä" ätukqe.

³⁸ Iqu e tquanğa Mäliya ämävauqe, "Nyi Naqä Iqueqä wäunua-wiyqinjä. Si tä ändnä-manı, ätimäunqiyä" ätukqe. İi iinä tquanğa, enätqä iqu ävämakqe.

Mäliya äyätä, Älisapetqi äwimakqenqä

³⁹ Inğanı Mäliya, qoqonä Jutiya-tänä inginqä anä-himqä hñquenyqä maqänä ekqe. ⁴⁰ Anä-himqä iu ätimäuqe, Sakätiyasi iqueqä anä yäpä yängisa äpäyätä, Älisapetqini, "Hiunjinganjä" ätukqe. ⁴¹ Inğanı Älisapetqi, iuä manı qätä wiyqanğanı, ymeqä iqu äwqendanı ämenä iqanğa, Dnä Änguä Iqu Älisapetqiyqä äwqeunı kuapanä ämñgqe. ⁴² Inğanı ii Mäliyau tääqä yänänäqñqä tii ätukqe. "Apäkä eeqänänä iua äpmetanğuwä-qe, Goti Hanjuwä Iqu si änguä ikimäkqiyä. Ymeqä si misñqä Iquenı, Goti Hanjuwä Iqu Ique-pqe änguä iwimäkqiyä. ⁴³ Nyi anääñawä? Nyi apäkä naqinyä maeqä etanğqä-qe, ñqä Naqä Iqueqä känäiki änyimenyä. ⁴⁴ Qätä nyiyä. Si nyi tääqä ändnänğanı, nyi qätä kiyqanğa, ymeqä äwqä tämñı aquvänä itä, ämenä iqäqeqä. ⁴⁵ Si Goti Hanjuwä Iqu äktqenqä, 'Naqä-qakuä, ätimäunqiyä' kñuä indqänğñı, äwqä yeeqä inqikiyqä" ätukqe.

Mäliya, Goti Iqueqä yoqä haqä ämamäütä, apqä ätkqenqä

⁴⁶ İi i tquanğa, Mäliya tii ätukqe.

“Nyaqä äwqce, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqce haqeqä ämamäuqiyä. ⁴⁷ Nyaqä quuvqce, Goti Hänä Inyimäkkä Iquenyqä yeeqä änyingiyä. ⁴⁸⁻⁴⁹ Nyi Iqueqä wäunüä-wiyqä apäkä hinginqä-qenyä, Iqu nyinyqä kjuä änguänänä indqängi. Goti Yänänäqñqä Iqu änguänänä nyimäkkqeqce, ämaqä tännga äpmeñuwä iquatä, qänaknda pmapnuwä iquatä, ‘Apäkä täsiñi, Goti Hanjuwä Iqu änguänänä iwimäkkqeqä’ tpnuwiqä. Goti Hanjuwä Iqueqä yoqce, aañä pmua äqonänä. ⁵⁰ Ämaqä tännga äpmeñuwä iquautä, qänaknda pmapnuwä iquautä, Ique qätä wiyqä iquauñqce, Iqu qeqä wimängangñi änguä imäkkqä-queqä. ⁵¹ Iqu, hipa wäunüä yänänäqñqä iqä-queqä. Ämaqä ‘Nqä-näuä änguä eänänä, nyi imäkmqänä’ kjuä indqängqä iquauñi, Iqu hinginäwa dowatqä-queqä. ⁵² Ämaqä naqä iquauqä yänänäqñqce huätä mamäuqä-queqä. Ämaqä yäpä iqinä iquauä yoqce, haqeqä vauqumuatqä-queqä. ⁵³ Ämaqä nätmätqängqä äwa iqanguwä iquauñi, kuapänä vqä-queqä. Ämaqä nätmätqä kuapänä-tänä iquauñi, huätä qanyä dowatqä-queqä. ⁵⁴⁻⁵⁵ Iqu neqä atqä-awäkau kukjuä guä ämäsäutä, ‘Aprähämä iquenqätä, iqueqä kaqä-kawäkaunqätä, qeqä hea ique-ique nyimänguäniqeqä’ ätukqeqä. Iqu kukjuä iinñqce kjuä indqänätä, Iqueqä wäunüä-wiyqä Israitqä iquau yätamakqä vqä-queqä” ätukqce.

⁵⁶ Mäliya e ätuäqce, Älisapetqisä qanjuä

hŋquaqui-hŋque äpmeqe, kiqä anämqa anŋi äpäwäkqe.

Älisapetqi, Jonä ique ämikqenqä

⁵⁷ Älisapetqi inŋani ymeqä qokä hŋque ämikqe. ⁵⁸ Ämaqä iisä qäqiqi äpmamiŋuwä iquatä, iyyqä käyämaqä iquatä, qätä äwipiŋi, Goti Hanjuwä Iqu qeqä äwutätä, yätamakqä vqanŋqenqä, iqua iisä aquvänä anä ikuwi. ⁵⁹⁻⁶⁰ Hea 8 päwqanŋa, qu ymeqä hayuqä-tänä iqueqä huiwi häuä ktäupŋqä aquvā äqämbiyi, iqueqä kaniqueä yoqä, “Sakätiyasiuä” nyuätanä-tpu iqanŋuwänŋa, känai, “Oeyä, ne iqueqä yoqe, ‘Jonäuä’ nyuätatunŋueqä” ätukqe.

⁶¹ Inŋi, “Änäänŋqäwä? Ämaqä sitanä hui, yoqä inŋi maqonŋä inäuä” ätukuwi.

⁶² Iqua e ätupiŋi, Sakätiyasi iqu iqueqä kŋui ämotquetŋqä diŋqä, ique atäunŋä äwikuwi.

⁶³ Itanŋa iqu, iqua zä-heauqä muaepŋqä hipaitänä atäunŋä äwikqe. Iqu zä-heauqä iunŋi, “Iqueqä yoqe, Jonäuä” äqäkqe. Iqu e qäyqanŋqenqä iqua yäunŋä ikuwi.

⁶⁴ Inŋani, Sakätiyasi iqu kukŋuä matqä äpmamiŋqe, Goti Hanjuwä Iqu anŋuä iwimäkqanŋi, iqu kukŋuä ätätä, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeqä ämamäukqe. ⁶⁵ Nätmatqä huitanä e timäunŋqenqä, ämaqä iqi äpmamiŋuwä iqua zä ikuwi. Inŋani ämaqä Jutiya iu qoqonä im-imä pmeqä iqua, kukŋuä kuapä ätmiŋuwi. ⁶⁶ Ämaqä kukŋuä qätä e äwikuwä iqua, “Goti Hanjuwä Iqu ymeqä dänä

iqutäni, anä pmenqiyä” kñuä e indqämbiyi, “Ymeqä iqu, änääqu heniqätiyä?” ätkuwi.

Sakätiyasi iqu hinuä ätukqenqä

⁶⁷ Dñä Änguä Iqu, kaniqu Sakätiyasi iqutä kuapänä munqanqi, iqu hinuä tii ätukqe.

⁶⁸ “Israitqä iquneqä Goti Hanjuwä Naqä Iqu, Iqueqä ämaqä iqune, hanä-iqä-tänä pmetanqu änemetä, yätamakqä äneyätä anqi inätmeqenqe, ne Iqueqä yoqe haqeqä ämamäuanä. ⁶⁹ Iqu imäkqanqi, Ämaqä Yänänäqñqä Hñqu hänä inemäkätñqä eqi. Iqueqä wäunjuä-wiyqä Dewiti iqueqä hueqä-himqä iuqä awä iqisa eqi. ⁷⁰ Iqu hinuiqänä hinuä-tqä iquauä manjuta ätkqä-pa, iinä ätimäuqiyä. ⁷¹ Neyaqa mäkä-hunqä iquauqätä, himä-wiunqä iquauqätä, hipa iuta anqi inetmetñqä e imäkqiyä. ⁷²⁻⁷³ Iqu atqä-awäkanqä qeqä äwutätä, awiqu Aprähämä iqutä kukñuä guä äumäsäuekqenqä kñuä indqänätä e imäkqiyä. ⁷⁴ Neqä ämaqä mäkä-hunqä iquauqä hipa iuta anqi inetmeqanqa, ne zä mänenqä iqanquti Iqueuä wäunui wiyquatuñqueqä. ⁷⁵ Iinä etanqi ne hea ique-iqenji, Iqueqä hinuä iqini, suqä änguänänjinä itanä, Iqueuä wäunui imäkquatuñqueqä.

⁷⁶ Ga ñqä ymeqä iquki, sinyqä tii tpnuwiqä. ‘Iqu Goti Haqä Yätutanä Iqueqä hinuä-tqä iqueqä.’ Quati tiinjqä. Si Naqä Iquenyqä hinuiqä äwätinä, hänaqä näwenyä imäktnänqeqä. ⁷⁷ Si iinä imäktnänqeqe, ii Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä iquauñi, Iqu iquauqä suqä quvqe huätä ämamäutä, hänä

iwimäkäniqueŋqä näqŋqä wisŋänqä diŋqeyi.

⁷⁸ Ämaqä iquaunqä qeqä wimänğanġi, e imäkqe, qäukuä yätutanġi we-huŋqä hŋque mäptqä ätätŋqä-panġi, nenyqä iinä dowatäniqueqä. ⁷⁹ Ne anä hiawiqä imä pmetanġua, Iqu neqä huiwä zä iinqe ktqä namäuqanġa, mäptqä ätätŋqä-panä iinġi we-huŋqe ne naunätä hänaqä ämänätqueqanġuti, ne äwqä hanuä änyätanä qeiqinyä pmetaniqueqä” ätukqe.

⁸⁰ Ymeqä iqu naqä eätä, iqueqä quuvqe yänänäqŋqä ämeqe, qänakŋi, Israitqä iquauqä hiŋuä iqi tqäuniqänġanġe, iqu anä avqŋqä imä äpmaminġe.

2

*Jisasi Ique ämikqenqä**

¹ Inġanġi ämaqä naqä Romätanä iqu, ämaqä iqueqä ämiminġä eeqänänä iuqä yoqä ämepu a täupŋqä, kukŋuä yänänäqŋqä änyä-hänä hui imäkkqe. Iqueqä yoqe, Sisa Okastusi ique.

²⁻³ Iqu e tqanġa, ämaqä eeqänänġi, qu quwqä yoqä inä mapŋqänä, quwqä anä yäuä duŋqä anġumä äukuwi. Inġanġi qu ämaqä iuqä yoqe änyä qe ämakuwi. Siliya inġisanġi, Kuiliniyäsġi iqu kiyapqä wäunüä itä äpmaminġe.

⁴ Josepä iqu hueqä-himqä Dewiti iquesanä eä etanġi, iqu Nasäretqä iu ävämanġi, Betlähemänqä ekqe. Ämiqä naqä Dewiti iqu hiŋuiqänänġi, Betlähemä iu äpmaminġe. Nasäretqänġi, qua Galilisänä inġisayġi.

---

* 2: Matiu 1:18-25

Betlähemäni, qua Jutiya-tänä ingisayi. ⁵ Mäliyani, iquenyqä ätminjuwi, ii äwqä-tänji etanji, qu iyaquvqä yoqä mapnqä, Josepä iqu iisä anä äukiyi. ⁶ Iyaqu Betlähemä iu äpmayi, Mäliya ymeqä nyuätnqä hinuä äwqängqe. ⁷ Ga ii Ymeqä Qokä Hitmqä Ique änyuäqe, ämaqä iquauqä anä hiqaqä wiqe hma etanji, yuä huäqä ätuätä, bulumäka iquauqä buayänqä hevqä iu äwätekqe.

*Enätqä iqua, sipsipqä-miqä iquau
äwimakuwinqä*

⁸ Heatqä iqueni, Betlähemä-tänä qäqiqini, sipsipqä-miqä hnqua iquauqä sipsipqä ämipu, qamqä iqi äpmaminjuwi. ⁹ Inğanj Naqä Iqueqä enätqä hnqu, iquauqä hinuä iqi maqänä tqäuqanğa, Goti Hanjuwä Iqueqä we-hunqe, iquau we äwunqge. ¹⁰ Iqua iinjä äqumbiyi, zä kiinjä iqanğuwänğa, enätqä iqu, “He zä miqä pam-biyä!” ätukqe. “Nyi henyqä kuknuä anğuanäni, ämaqä eeqänäni yeeqä naqä-qakuänänä ipnqä äma äpqänä. ¹¹ Tänganji Dewiti iqueqä anä-himqä täutanji, Ymeqä Hnqu eqiyä. Ymeqä Iqu, ämaqä eeqänänä hiqä hanä-iqetani, hanä equmuatäninjä Iqueqä. Iqu Naqä-qu eä, Kraisi, he ämeyätnqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iquvqä. ¹² He Iqueni, hinuä tiinjä äqumbiyitani, näqnqä mapnqäuä. Iqu yuä huäqä äutnä, bulumäka iquauqä buayänqä hevqä iu witanğuti qumbnqäuä” ätukqe.

¹³ Enätqä iqu e tquanğa, enätqä kuapänänä iqua, qäukuä yätuta maqänä äquveppiyi, iqutä

anä äpmamiñuwi. Iqua Goti Hanjuwä Iqueqä yoqä haqeqä ämamäupu, tiinjä ätkuwi.

¹⁴ “Qäukuä haqä yätunji, Goti Hanjuwä Iqu yoqä naqä-täñiyi. Inji qua bunji, ämaqä, Goti Hanjuwä Iqu äñguä wimäkätñqä äwinyätñqä iquaunji, äwqä hanuä di ävqiyä.”

¹⁵ Inganji enätqä iqua äväma, qäukuä haqä yätunqä angumä äyqanğuwänğa, sipsipqä-miqä iqua kuknuä tii ätñguwi. “Naqä Iqu nätmatqä ae ämänätqueqä-qae, ga e ätimäuqä-qinyqä hinuä qunatuñquä Betlähemä duñqä jänänä äwanä.” ¹⁶ E ätmbiyi, maqänä äupiysi, iqua Mäliyautä, Josepä iquesä, Ymeqä Hayuqä-tänğä bulumäka buayänğä hevqä iu witañgi ämäqumuakuwi. ¹⁷ Iqua e äqumbiyi, nätmatqä eeqänäñi, enätqä iqu Ymeqä Iquenyqä ätukqenqä awä ätukuwi. ¹⁸ Iqua awä e tquanğä qätä äwikuwä iqua, kñuä kuapanä indqänğuwı. ¹⁹ Mäliya nätmatqä eeqänäñinğä kñuä huätä mäwquatämäuqä da, kñuä yqänä indqänä äpmamiñqe. ²⁰ Inganji sipsipqä-miqä iqua anği äwäpiyanğani, nätmatqä qätä äwiyäpu hinuä äqunğuwıñqe, Goti Hanjuwä Ique yeeqä äväpu, Iqueqä yoqä haqeqä ämamäukuwi. Nätmatqä eeqänäñä enätqä iqu ätukqä-pa, qäyunä qe ätimäukqe.

Jisasi Ique yoqä änyuätkuwiñqä

²¹ Ii Ymeqä ämikqä hiunji 8 ae äpäwqanğa, Iqueqä huiwi häuä äktäupu, yoqä änyuätkuwi. Känai äwqä änyä etanğa enätqä iqu ätukqä-pa “Jisasiuä” änyuätkuwi.

Simiyonä iqu, Jisasi Iquenyqä hinuä ätkqenqä

22 Iyaqu Mosisi iqu ätkqeunji qänaknä isinyä, hea 40 qanyä ae äpmai, akiyä änyäsinyä Ymeqä Iqueni Naqä Ique wiyñqä, Jerusälemänqä ätuma ekiyi. 23 Ii tiinjñqe. Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä-suqä iunji, ymeqä vqenqe, tiinjä äqänätanjiyi. “*Hiveqä-yaqueqä, ämaqä, ymeqä qokä hitmqä eeqänänjä iquauñi, Naqä Ique wipñqä.*”† 24 Iyaqu yänjini, akiyä nyämänäsinyä, Goti Hanjuwä Iqueqä suqe qänaknä isinyä, hiqäva imäkiyñqä ekiyi. Bukä iunji, tiinjä qänätanji, “*Yññä-heeqä hñquaqu mapñqti, ä yññä-quaunyqä meqä hñquaqu mapñqti.*”‡

25 Inğanji ämaqä hñqu Jerusälemä iu äpmaminqe. Iqueqä yoqe, Simiyonä ique. Iqu suqä äñguänänjinä imäkätä, Goti Hanjuwä Iquenyqä qänaknä iminqe. Iqu Israitqä iquauqä yätamakqä väniqä iquenqä hinuä äqänä pmetanji, Dñä Äñguä Iqu, iqutä anä äpmaminqe. 26 Qänğanänji Dñä Äñguä Iqu, “Si Kraisi Ämaqä he ämeyätñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunüä ikqä Ique hinuä ganä äqunñi, inğa päkondñänqeçqä” ätukqe. 27-28 Hiunji iqueni, Dñä Äñguä Iqu knuä vqanğa, iqu hiqäva-imäkqä anä dunqä äukqe. Inğanji Jisasi Iqueqä kaniqutä, känaisä, kukñuä-suqä iu qänaki isinyä imäkiyñqä, Ique äma pqañgiyänğa, Simiyonä iqu atukuä ämaitä, Goti Hanjuwä Iquenyqä “äñguiqä” ätätä, tiinjä ätkqe.

29 “Naqä Iquki, nyi Tqä wäunüä-kiyqunjqä. Si ändknä-ma, nyi äwqä hanuä iinjçetä

† 2:23 Anjumä Itmakqä 13:2, 15 ‡ 2:24 Hiqäva-imäkqä 12:8

umqä, hiñuinä ñqänäwqatiyä. ³⁰ Nätmatqä Si imäkñi, ämaqä iqune häñä inemäkqä di etanji, nyi hiñuä ae äqunänänä. ³¹ Si nätmatqä iñji, ämaqä huitañä-huitañä eeqänänjä iquauqä hiñuä iqisañi näwinyä ae imäkñiqä. ³² Iqu Israitqä, Tqä sämaqä iquau, yoqä naqä ävätä, ämaqä huiziquau we-huñqä vätnqeqä” ätukqe.

³³ Simiyonä iqu Ymeqä Iquenyqä e tquangqeqä, kandä-känatä, kñuä kuapänä indqängiyi. ³⁴ Ingañi iqu, Goti Iqu imbquau äñguä iwimäkätñqä tääqä ätäqetani, känäu Mäliyaunji tii ätukqe. “Ymeqä Tqueni, Goti Hanjuwä Iqu ae ätekqeqä. Inji Iquesañi, Israitqä hñqua qui imäkñganquwännga, itanğa huiziqua äñguänä pmapnuwiqä. Iqu, nätmatqä Goti Iqu imäkäniqeqä hiqñqä enqä-panjä eqangqeqä, ämaqä kuapänä kukñuä quvqä tupnuwiqä. ³⁵ Itanğa si ipäqäyuni tqä qeqä iu kiunjätauqanji, täñä-huñqä i matqä-panjä iñjä matñiqä. Iñinñqe, ämaqä kuapänänjä iquauqä kñuä zä indqänmipqe, ätnänäqñi timäuniceqä” ätukqe.

Anai, Jisasi Iquenyqä ätkqeqä

³⁶ Apäkä hui Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä-tqä äpmamiñqe. Iiyqä yoqe, Ana. Ii Panuelä iqueqä meqiyi. Panuelä iqu, Aseli iquesañäquvi. Ii äpäyanjä ae ekqe. Ii hiñuiqänänji quväukuä 7 kiqä qokä iqtä äpmamiñiyi. ³⁷ Qänakndanji kiqä qokiqu äpäkonğanğa, apäqñqä quväukuä kuapänä äpmamiñqe. Iiyqä quväukuä eeqänänji, 84 äpäukqe. Ii hiqäva-imäkqä anjä

iunji mäwquatämäuqä itä, buayä manqä äpme, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätqämanätä, Iqueqä wäunui heatqänqatä hinjuingatä itä, äpmaminqe. ³⁸ Hiunji iqueni, Simiyonä iqu qäpu tqanqa, Anai imbquau äwimeqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä “änqaiqä” ätkqe. Injä ätätä, ämaqä Goti Hanjuwä Iqu Jerusälemä iunji angi itmetnqä diñqä hinuä äqambu pmetanquwä iquauñi, ii Ymeqä Iquenyqä awi, iqisa ätipäqäkqe.

³⁹ Inqanji iyaqu Naqä Iqueqä bukä iu äqänänqä-pa eeqänä ae imäkiyi, iyaquvqä anä-himqä Nasäretqänqä, qua Galilisänjä inginyqä äwäkiyi. ⁴⁰ Ymeqä Iqu naqä eätä, näqñqä kuapanä ämetä, yänänäqñqä ekqe. Inqanji Goti Hanjuwä Iqu, Iquenyqä aquvanä itä, anquä iwimäkminqe.

Hiknä Jisasi Iqu, näqñqä-vqä iquatä kuknuä ätkuwinqä

⁴¹ Quväukuä ique-iqueni, hiunji naqänänjä Pasopanganji, Jisasi Iqueqä känatä-kandä hiunji hinuä qunyiñqä, Jerusälemänqä iqäsminiyi.

⁴² Jisasi Iqueqä quväukui hipa eeqäpnä eäqe hñquaqu päwqanqa, suqä iunji qänaknä ipu, Jerusälemänqä ekuwi. ⁴³ Qu hiunji yäpakä ique qäpu ae äqämbiyi, quwqä anämqä wiqänqanji, Hiknä Jisasi Iqu Jerusälemä yätu yqänä äpmaminqe. Inqe kaniqutä känaisä,

“Iqu Jerusälemä yätu yqänä äpmenä-qe” kñuä mindqänqä ikiyi. ⁴⁴ Iyaqu, “Iqu ämaqä huizitä anä äpätqänäuä” kñuä vqanqi, qu hiunji hñque qanjä äwäminuwi. E äwipiyänqanji,

iyaqu Ique moqumuaynqä, quvämaqä awä iu qävqä iynqä ipäqäkiyi. ⁴⁵ Ique mämoqumueqä iyi, qävqä iynqänä Jerusälemänqä angi ekiyi. ⁴⁶ Hiunji hnquaqui-hnquenä iunji, iyaqu hiqäva-imäkkä anä iunji, Iqu näqnqä-vqä iquauä awä iqi pmetanji ämoqumuakiyi. Iqini Iqu iquauqä kuknui qätä äwiyätä, iquau yatnqä inä äwiminqe. ⁴⁷ Inganji ämaqä iqueqä kuknui qätä äwipu äpmapiyā iqua, Iqueqä näqnqenqätä, Iqueqä kima tquanqenqätä, qu eeqänä yäunjuä ikuwi.

⁴⁸ Iyaqu hinuä äqunyyi, tä äktäuwänäsinyä, känai tii ätukqe. “Nqä Ymeqä Iquki, suqä iinji sunqä yetquenyä? Tniqutä tnandäni, äwqä hanjä yeyqanji, ye Sinyqä qävqä itqänueä.”

⁴⁹ I tquanqa, Iqu kimanji, “Qe Nyinyqä sunqä qävqä itqäninyqä? Änäängä? Nyi Nqä Apiqueä anä täu pmetmqä dinqe, qe maqnqä eäninyqä?” ätukqe. ⁵⁰ Kuknuä kima iinqe, iyaqu kiquä quatinqe, maqnqä eminjiyi.

⁵¹ Inganji Iqu iyaqutä Nasäretqänqä anä qe äwäkuwi. Ga Iqu iyaquiuä kuknui, qänaknä äwiminqe. E äpmapiyänqanji, känai kuknuä eeqänäni ämetä, iiyqä knuä indqänqä imä yänänäqnqä ämaeminqe. ⁵² Jisasi Iqu naqä eätä, Iqueqä näqnqe änguänänjä-tänju ekqe. Goti Hanjuwä Iqu Iquenyqä kuapänä winyätanji, ämaqä iqua-pqe inä äwinyminqe.

3

Jonä asnjä-qäyqä iqu, kuknuä awä

ätuminqenqä*

¹ Sisa Taipiriyasi iqu, Romä pmeqä iquauqä naqä quväukui 15 pmetanqani, Pondisi Pailoti iqu, qua Jutiya du kiyapqä pmetanqa, Heroti iqu†, qua Galili du ämiminqe. Itanqa iqueqä känguequ Pilipä iqu, qua Ituriyâ dutä, qua Tätakonitisi dutä ämiminqe. Itanqa Lisaniyasi iqu, qua Apilene du ämiminqe. ² Inqanji Anasi iqutä, Käyâpasi iqutä, iquaqu hiqäva-imäkqä naqä äpmaminjiyi. Inqanji Sakätiyasi iqueqä ymeqä Jonä iqu, anjä avqñqä imä pmetanqa, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui iquenyqä äpkqe. ³ I etanqani, iqu anjä eeqänänjä eqä Jotänätänjä iu ikitä, awä tii ätuminqe. “Goti Hanjuwä Iqu hiqä suqä quvqe huätä maemäutñqä diñqe, hiqä kñui äkunmäknäpu, suqä quvqe ävquatämäupu, asnjä mapiyä” ätuminqe. ⁴ Iqu iinjä imäkminqetani, hinuä-tqä Asayä iqueqä bukä iu äqänänqä-pa ätimäukqe.

“Anjä avqñqä dñji, ämaqä hñqueqä manji tääqä tii ätqiyä. ‘Naqä Iquenyqä hänaqe näwinyä jänänä tiinjä imäkepiyä. ⁵ Hänaqä ätññäñqe, qua äptätnyäpu, itanqa qoqonjä ätqäunqe, yaquetä ipu, itanqa ätuqä änyänqe, hii iwqatäpu, itanqa äquvätä ätimäutä iqä änyänqe, äñguä nyätñqä imäkepiyä. ⁶ Inji ämaqä eeqänänji, qu Goti Hanjuwä Iqueqä suqä, ämaqä qui imäknätqäñuwä iquau hänjä iqumuatqe, hinuä qumbnuwiqä’ ätqiyä” ätätä

---

* **3:** Matiu 3:1-12; Makä 1:1-8; Jonä 1:19-28 † **3:1** Heroti iqueqä yoqä huizi, Antipasiyi. Iqueqä kaniqueqä yoqä-pqe Heroti iqueyi.

äqänä.†

7 Inğanı qokä-apäkä kuapänä, Jonä iqu asnä wuqiyätñqä wimeqanğuwanga, iqu tii ätukqe. “He qämakä quvqä iquauqä ymeqä-quenjqä. ‘Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tnänjä äpänqiyä, he zä upiyä-qe’ tqu hitqanğikä?”
 8 Hiqä knui äkunmäknäpu, suqä quvqe ae ävquatämäuqueqä äktmbu motquapiyä. İnjä imäkquwi, he zä hñqu häukuä-tänjä enqä-panuenjqä. Ga ‘Aprähämä iqu neqä awıqu hitanğqetani, ne anğua äpmenünä-qe,’ matñqä pambiyä. Nyi he etqänä. Goti Hanjuwä İqu hikä tä, Aprähämä iqueqä kaqä-kawäka epñqe, anğua imäkänä. 9 Zä-häukuä anğua mäwiqanğutqä iquaunı tä täuvepñqä diñqe, japiñi zä-quatä iqi ae äwinä” ätukqe.

10 Jonä iqu e tquanğa, qu yatñqä äväpu, “İnqe ne äänä imäkatunquäwä?” ätukuwi.

11 I tquanğuwänğa iqu kimañi, “Ämaqä hñqu gquä hñquaqu-tänju sätäti, ämaqä gquä maeqä ique vänqiyä. İtanğa ämaqä hñqu buayä-tänju eäqe, iqu-pqe asä e yänqiyä” ätukqe.

12 İtanğa ämaqä mbqä motauqä hñqua, asnä mapñqä äwimepu, tii ätukuwi. “Ämaqä ämänätqueqä iquki, ne äänä imäkatunquäwä?”

13 Kimañi iqu iquaunı, “Heqä ämeyätqänjuwä iqua etquwä-pa, iünä motaupñqeçä” ätukqe.

14 İtanğa ämaqä mäkä-ıqä iqua-pqe yatñqä äväpu, “Ne äänä imäkatunquäwä?” ätukuwi.

---

† 3:6 Asayä 40:3-5

I tquanḡuwänḡa iqu, “He ämaḡeuni, ‘Mbḡä nätappiyä’ ätuäpu, suḡä quvḡä mitḡueḡä pam-biyä. Quḡi kukḡuä quanḡä mämitḡä pambiyä. Itanḡa ‘Mbḡe, wäunuä iquḡeḡe, tä ḡäyunḡä’ kḡuä indḡämbiyä” ätukḡe.

¹⁵ Inḡaḡi ḡokä-apäki, Kraisi ämaḡeu mitḡḡä Goti Hanjuwä Iqu ätekḡä Iquenyḡe hiḡuä äḡämbu äpmamiḡuwä iqua, Jonä iquenyḡe, “Tḡu Kraisi ḡäḡutiyä?” kḡuä äwimiḡe. ¹⁶ Qu kḡuä e indḡänätanḡuwiḡe, Jonä iqu iquau tii ätukḡe. “Nyi asḡi, eḡä ditänä eqiyätḡänḡä. Iiḡä etaḡi, Ämaḡä nyi ämaḡutäunḡä Iqu, ḡänaki änä äpäḡḡiyä. Iḡueḡä yukä ämuasmänḡä gue ewamḡe, nyi ämaḡä äḡḡuḡunä manä, quvḡunḡä. Iqu asḡi, Goti Hanjuwä Iḡueḡä Dḡä Äḡḡuitä, tä itä hiḡiyänḡiyä. ¹⁷ Iqu spetḡä a äḡätänä, kuä pa huätä ämatnämäütä, kuä naḡe, aquvä äḡiyätä Kiqä anḡu pḡḡä maeniḡeḡä. Itanḡa kuä pai, tä maisḡuä du tnämäuniḡeḡä” ätukḡe. ¹⁸ Inḡaḡi Jonä iqu, ämaḡä kḡuä äḡḡuä maḡḡä iunḡä, kukḡuä hui inä ätuätä, Goti Hanjuwä Iḡueḡä kukḡuä äḡḡui awä ätumiḡe.

Heroti iqu, Jonä ique ḡuä äpmuatekḡeḡä

¹⁹ Galilisaḡä ämaḡä naḡä Heroti iqu, iḡueḡä känḡueḡeḡä apäkä Herotiyasi ämetä, suḡä quvḡä huizi, kuapänä imäkḡanḡḡeta, Jonä iqu äkasuwä ätukḡe. ²⁰ Iutaḡi Heroti iqu suḡä quvḡä hḡḡu anḡu inä imäkätä, Jonä ique ḡuä äkiḡiyäueḡe.

Jisasi Iqu, asnjä ämakqenqä*

21-22 Ämaqä eeqänäñi, qu asnjä metqätanguwängañi, Jisasi Iqu-pqe asnjä ämakqe. Iqu asnjä ae ämeqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tqämanätqätanğa, qäukui qnqanä äutänäqe, Dñä Änguä Iqu, ynñä-heeqä enqä-pa, Iquenyqä äquvepkqe. Äquvepqanğa, qäukuä yätutanñi, manjä tiinjä ätukqe. “Si Nqä Ymeqä Nyi kiinjä änyinätñqä Iqukiyqä. Nqä äwqe, Sinyqä yeeqä änyinğiyä.”

Jisasi Iqueqä kawäkaunqät†

23-38 Jisasi Iqu, Iqueqä quväukui 30 päwqanğa, Iqueqä wäunüä ipäqäkqe. Inğanñi qokä-apäki Iquenyqe, ‘Josepä iqueqä Ymeqeçqä’ kñuä in-dqänğuwı.

Kinğanñi, Goti Hanjuwä Iqu Atamä ique imäkkqe. Atamä iqu Seti ique eämakqe. Seti iqu Inosi ique eämakqe. Inosi iqu Kenanä ique eämakqe. Kenanä iqu Mähaleli ique eämakqe. Mähaleli iqu Jareti ique eämakqe. Jareti iqu Inokä ique eämakqe. Inokä iqu Metusela ique eämakqe. Metusela iqu Lamekä ique eämakqe. Lamekä iqu Noa ique eämakqe. Noa iqu Semä ique eämakqe. Semä iqu Apäksati ique eämakqe. Apäksati iqu Kainanä ique eämakqe. Kainanä iqu Sela ique eämakqe. Sela iqu Epe ique eämakqe. Epe iqu Pelekä ique eämakqe. Pelekä iqu Reu ique eämakqe. Reu iqu Serukä ique eämakqe. Serukä iqu Neho ique eämakqe. Neho iqu Tera ique eämakqe.

* 3:20 Matiu 3:13-17; Makä 1:9-11 † 3:21-22 Matiu 1:1-17

Tera iqu Aprähamä ique eämakqe. Aprähamä iqu Aisakä ique eämakqe. Aisakä iqu Jekopä ique eämakqe. Jekopä iqu Jutä ique eämakqe. Jutä iqu Peresi ique eämakqe. Peresi iqu Heslonä ique eämakqe. Heslonä iqu Ani ique eämakqe. Ani iqu Atäminä ique eämakqe. Atäminä iqu Aminätapä ique eämakqe. Aminätapä iqu Nesonä ique eämakqe. Nesonä iqu Salämonä ique eämakqe. Salämonä iqu Boasi ique eämakqe. Boasi iqu Opeti ique eämakqe. Opeti iqu Jesi ique eämakqe. Jesi iqu Dewiti ique eämakqe. Dewiti iqu Netenä ique eämakqe. Netenä iqu Mätati ique eämakqe. Mätati iqu Mena ique eämakqe. Mena iqu Melea ique eämakqe. Melea iqu Eliyakimä ique eämakqe. Eliyakimä iqu Jonamä ique eämakqe. Jonamä iqu Josepä ique eämakqe. Josepä iqu Jutä ique eämakqe. Jutä iqu Simiyonä ique eämakqe. Simiyonä iqu Lipai ique eämakqe. Lipai iqu Mätati ique eämakqe. Mätati iqu Jorimä ique eämakqe. Jorimä iqu Eliyesa ique eämakqe. Eliyesa iqu Josuwa ique eämakqe. Josuwa iqu Erä ique eämakqe. Erä iqu Elämatamä ique eämakqe. Elämatamä iqu Kosamä ique eämakqe. Kosamä iqu Ati ique eämakqe. Ati iqu Meläki ique eämakqe. Meläki iqu Neri ique eämakqe. Neri iqu Selatiyoli ique eämakqe. Selatiyoli iqu Serupapelä ique eämakqe. Serupapelä iqu Resa ique eämakqe. Resa iqu Joänanä ique eämakqe. Joänanä iqu Jota ique eämakqe. Jota iqu Josekä ique eämakqe. Josekä iqu Semenä ique eämakqe. Semenä iqu Mätatiyasi ique eämakqe. Mätatiyasi iqu Matä ique

eämakqe. Matä iqu Näkai ique eämakqe. Näkai iqu Esäli ique eämakqe. Esäli iqu Nahumä ique eämakqe. Nahumä iqu Amosi ique eämakqe. Amosi iqu Mätatiyasi ique eämakqe. Mätatiyasi iqu Josepä ique eämakqe. Josepä iqu Jänai ique eämakqe. Jänai iqu Meläki ique eämakqe. Meläki iqu Lipai ique eämakqe. Lipai iqu Mätati ique eämakqe. Mätati iqu Heli ique eämakqe. Heli iqu Josepä ique eämakqe. Inji qokä-apäki, “Josepä iqu Jisasi Ique eämakqeqä” kñuä indqänguwi.

4

Setänä iqu, Jisasi Ique yamwiqä äwimiñqeqä*

¹⁻² Inğanji Dñä Änguä Iqu Jisasi Iqueqä äwqä imä kuapänä munğanga, Iqu anğu wätñqä, eqä Jotänä iunji ävämakqe. Iqisanji Dñä Änguä Iqu Jisasi Ique iwimäkqanği, Iqu anjä avqñqä imä hiunji 40 äpmakqe. Iqu iu pmetanğa, Setänä iqu, Jisasi Iqu suqä quvqä imäkätñqä duñqä yamwiqä äwimiñqe. Imñji Jisasi Iqu buayä mañqä äpmenjaqänäqe, hiunji yäpakä iquenji Iqu buayä dä äwikqe.

³ Inğanji Setänä iqu, “Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymequki etanğutqe, hikä tqi buayä kunmäknätñqä, kukñuä tuvä” ätukqe.

⁴ Inäqe Jisasi Iqu kimañji, “Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui tii äqänä.

---

* 4: Matiu 4:1-11; Makä 1:12-13

‘Ämaqe buayä dutanä pmeqä hmanjqä’ †
ätukqe.

⁵ I tquanğa, Setänä iqu ätuma äyäqe, anä-himqä eeqänänä qua täuñi maqänä ämotquakqe. ⁶ Ämotquetä tii ätukqe. “Anä-himqä eeqänänä täuñi, nyi Si misñqä ktapmqänä. Itañi, Si yoqä naqä qondñqinyä. Nätmatqä eeqänänä, ñqä ae änyimänğqeqä. Itanğı nyi ämaqä hñque wimqä etanğutqä di, nyi äwimqänä. ⁷ Inji Si qonjä änäuktäutnä, nyaqä yoqe haqeu mamäuqanğtqe, eeqänänä tä Tqä hiänqiyä” ätukqe.

⁸ I tquanğa Jisasi Iqu kimañi, “Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iuñi tii äqänä,

‘Si qonjä äuktäutnä, Goti Hanjuwä tqä Naqä Iqueä yoqenä haqeqä ämamäutnä, wäuñui Iqueqenä iqanğinyä’ äqänänä” † ätukqe.

⁹ Itañi, Setänä iqu Jisasi Iqueni, Jerusälemänğqä ätumä äwäqe, hiqäva-imäkqä anä atääqä yänğisa ätqäteqe, “Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymequki etanğutqe, qua mäñi ikuapmäuvä. ¹⁰ Ii tiinjqä. Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iuñi tii äqänä.

‘Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä enätqe, si anğüä mikiñqänä ätuänqiyä. ¹¹ Inji tqä yuki, hikä iu hui matäveqä isñqä diñqe, iqua hipae hevqä mäkiqutäpñqäuä,’ äqänänä” § ätukqe.

¹² I tquanğa Jisasi Iqu kimañi tiinjä ätukqe. “Bukä iuñi tii äqänä.

---

† 4:4 Kukñuä-suqä 8:3 † 4:8 Kukñuä-suqä 6:13 § 4:11 Apqä Bukä 91:11-12

‘Si Goti Hanjuwä tqä Naqä Ique, yamwiqä mävqä panä’ äqänänä”* ätukqe.

¹³ Inğanj Setänä iqu, Jisasi Iquenj yamwiqä eeqänäni qäpu äväqe, hea hñganqä hinjuä äqänä pmetnqä dinqä ävämakqe.

Jisasi Iqu, Galili iuta wäunjuä ipäqäkqenqät†

¹⁴ Inğanj Dnj Änguä Iqueqä yänänäqñqä ditä qäsä, Jisasi Iqu Galili dunqä anğumä äukqe.

Ämaqä iqi pmeqe, Iquenyqä qätä äwikuwi.
¹⁵ Iqi äpme, iquauqä anä aquväqñqä iu näqñqä äväkique, ämaqä eeqänänä iuqä hinjuä iqi, yoqä naqä täñä-qu eminqe.

Nasäretqätanä iqua, Jisasi Ique tuwä äwikuwinqä‡

¹⁶ Iqisanj Iqu Nasäretqänqä, anä Iqu hinjuiqänä äpme naqä ekqä dunqä ävämakqe. Iqi ätimäuqe, Iqueqä suqä dunä itä, Sämbatqä hiunji hapä pmeqänğanj, anä aquväqñqä yänğisa äpeyätä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui a täutñqä ätqäukqe. ¹⁷ Ämaqä hinjuä-tqä Asayä iqu bukä äqäkqe, ämaqä bukä miqä iqu ämetä, Jisasi Ique vqanğa, Iqu ävatäqe, kukñuä tiñä qänätanği äqunätä a ätäukqe.

¹⁸ “Dnj Änguä Iqu nyaqä yäpä tämä äpmenä. Ii tiñiqä. Naqä Iqu nyi ätenjikqe. Qokä-apäkä nätmatqä maeqä du, Iqueqä kukñuä anğui awä tumqätä, ämaqä guä pmetanğuwä iquau, ‘Hinginä upñqeä’

* **4:12** Kukñuä-suqä 6:16 † **4:13** Matiu 4:12-17; Makä 1:14-15

‡ **4:15** Matiu 13:53-58; Makä 6:1-6a

tumqätä, ämaqä hiñuä quvqä iquau-pqe, ‘Hiñuä anğu qämbñqeqä’ tumqätä, itanğa ämaqä, huizi iqua mäñdi kittqiyätqätanğuwä iquau, qanyä pmapñqä iwimäkqämqä änändowatkqeqä. ¹⁹ *‘Hea Naqä Iqu ämaqe anğua iwimäkaniqenqä äpätnqe, qäqiyqä’ awä tquämqä änändowatkqeqä”*§ qänatanği a ätäukqe.

²⁰ Jisasi Iqu a qäpu ätäuäqe, bukä ämuänyätä, anği äväqe, quamä äpmakqe. Inğanı, ämaqä anä aquväçñqä iu äpmamiñuwä iqua, qu eeqänä Jisasi Ique hiñuä yänänäçñqä äqunmiñuwi. ²¹ Inñä iqanğuwänğa, Iqu tii ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä bukä täu äqänänqä tä, he qätä äwiyänğuwä iunı, tänğa ätimäuqiyä.”

²² Iqu i tquanğa, eeqänänñä iqua Iquenyqä yeeqä ipu, kukñuä anğua ätpiyi, Iqu kukñuä anğuanänñä tquanğqenqä kñuä kuapä indqämbiyi, tiñä ätnğuwı. “Tä Josepä iqueqä Hikñiqueqä. Kukñuä tä, Iqu anğisa ämetä tqiyä?”

²³ Jisasi Iqu kimanı, tii ätukqe. “Ämaqe quamä anğuanänñä pmeqeunqä kukñuä ätäqänğuwä-panı, he ‘Si duuta iqukiyqä. Tqä-täuä anğua imäkinyä’ ändpiyi, itanğa ‘Nätmatqä Si Kapänamä imäkñinqe, ne qätä äwiyququeqä. Inäqe Tqä anä täqinı, asä i imäkiyä’ dpñqeqä” ätukqe.

²⁴ Inğanı Iqu tiñä-pqe inä ätukqe. “Nyi naqä-qakuä etqänä. Ämaqe, hiñuä-tqä quwqä anä-

---

§ 4:19 Asayä 61:1-2

himqä iutanjä iquenyqe, qu yeeqä miqä ipnqäüä.
²⁵ Nyi naqä-qakuä tiinjä-pqä etqänä. Kinganäni,
 Laisa iqu pmetanğani, quväukui hnquaqui-
 hnque, qanui 6 iunä piyä maqiyqä itä, buayä
 dä naqänänjä ätimäukqeqä. Inğani apäqñqä
 kuapänä hiua, Israitqä iu äpmamiñuwiqä.
²⁶ Inäqe Goti Hanjuwä Iqu Laisa iqueni, apäqñqä
 iuautanjä huinyqä mändowatqä danä ikqeqä.
 Oeyä. Iqu iqueni, apäqñqä yäpaqängisañä
 anjä-himqä Säläpatqä pmeqä huinyqä, anjä-
 himqä naqä Saitonä inğisañqä ändowatkqeqä.
²⁷ Tiinjä-pqä emiñqe. Hiñuä-tqä Elisa iqu
 pmetanğani, qokä-apäkä wänyimänqä-tänjä
 kuapä Israitqä iu äpmamiñuwiqä. Inäqe,
 eeqänänjä iquauqä wänyimänqä qäpu maeqä
 da ikqe. Naimänä, qua Siliya pmeqä iqunä,
 anğua imänğqeqä” ätukqe.

²⁸ Jisasi Iqu e tqunğa, ämaqä anjä
 aquväqñqä iu äpmamiñuwä iqua, kukñuä
 qätä iinjä äwipiyi, qu eeqänä äwqä tnänjä
 naqänänjä äwiñgqe. ²⁹⁻³⁰ Iinjä ipiyi, iqua
 ävaupu, Iqueni anjä-himqä yäpaqängisa
 äkiwqatämäkuwi. E imäkäpiyitanji, qoqonjä,
 anjä-himqä iu mätnätanğqä yänğisañi, iwaqä
 bu ävqutäumanä-tpu, ätuma yqanğuwänğa,
 Iqu quvaqä awä iqisa äqupäwunğa äwekqe.

*Jisasi Iqu, ämaqä dnjä quvqä-tänjä hnque
 anğua iwimäkkqenqä**

³¹ Iqisañi Iqu Kapänamä, anjä-himqä Galilisänjä
 inğisañqä äwäkqe. Sämbatqä hiunji hapä
 pmeqängani, Iqu ämaqä iquau näqñqä

* 4:29-30 Makä 1:21-28

äwimiŋqe. ³² Ingaŋi Iqu, yoqä-tänjä-qu tquanŋqenqä, qu qätä äwiyäpu, yäunuä ikuwi.

³³ Ingaŋi, ämaqä dnä quvqä-tänjä anä aquväqŋqä iu äpmamiŋqä hŋqu ämävauqe, maŋä yänänäqŋqä tiinjä ätukqe. ³⁴ “Äi! Jisasi Nasäretqätanä Iquki, Si squä nemäkätŋqäwä? Si ne qui nemäkätŋqä äpnätanä? Nyi Sinyŋqe näqŋqä eŋänä. Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ämaqä Jänänänjä Iqukiyqä” ätukqe.

³⁵ E tquanŋa, Jisasi Iqu yänänäqŋqä tii ätukqe. “Si kukŋuä matqä panä. Ämaqä iqueni huätä vämayä!” E tquanŋa, dnä quvqä iqu, iqueni qu-tänjä awä iqi qua mäŋi äkimäuqe, ique qui mimäkqä itä ävämakqe.

³⁶ Ämaqe yäunuä ipiyi, tii ätŋguwi. “Kukŋui äkitanäwä? Iqueqä yoqetä yänänäqŋqä iu-tatä tquanŋa, dnä quvqä iqua qätä äwiyäpu ävämeqäuä.” ³⁷ Jisasi Iqu nätmätqä iinjä imäkkqenqä tiwiqe, anä-himqä im-imä äwekqe.

Jisasi Iqu, Pitä iqueqä känemisä, ämaqä kuapanä hŋquautä, äŋguä iwimäkkqenqä†

³⁸ Jisasi Iqu anä aquväqŋqä iuŋi ävämaŋi, Saimonä iqueqä anä iu äpaqukqe. Iqinŋi Saimonä iqueqä känemi, huiwä dnä tnänjä iqanŋi witanŋqenqä, qu Iqu yätamäkqä vätnqä dinqä yatŋqä äwikuwi. ³⁹ I tquanŋuwänŋa, Iqu äwäqe, apäkä ii-sänjä qäqiqi ätqäuqe, yaqä huätä wätŋqänä kukŋuä yänänäqŋqä ätukqe. Iqu e tquanŋa, yaqä qäpu eqanŋi, ii äŋguä maqänä imänäqe, ymisaŋä näwinyä imäkekqe.

† 4:37 Matiu 8:14-17; Makä 1:29-34

40 Maptqä äqukunätŋqä itqätanğa, qu ämaqä täŋä-yaqä huitanä-huitanä-täŋi, Jisasi Iquenyqä ätuma ätimäukuwi. Iiŋä iquauŋi, Iqu hŋqunä-hŋqunä hipa haqeqi äwiyätä, äŋguä iwimäkkqe. 41 Iqu e imäkätqätanğa, dŋä quvqe ämaqä kuapänänä iuŋi ävämakuwi. Ävämepeyänğanı, qu Iqueni, “Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iqukiyqä” ätukuwi. Qu, “Tqu Kraisi, Ämaqä mitŋqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iqueqä” näqŋqä etanğuwitanı, Iqu, qu äkasuwä ätuätä, “He matqä pambiyä-qe,” yänänäqŋqä ätukqe.

Jisasi Iqu, anä-himqä huii awä ätuäkäminqenqä†

42 Zinuänğanı, Jisasi Iqu anä avqŋqä dunqä äväma äukqe. Inğanı ämaqe, qu Iquenyqä qävqä ikipu, ämäqumuapiyi, iquau mävämeqä yätŋqä, iqi ätäuqumuatekuwi. 43 E iqanğuwinqä Iqu iquau tii ätukqe. “Henyä ma, anä-himqä huiiŋi, Goti Hanjuwä Iqunä miqenqä awä inä tumqeqä. Goti Hanjuwä Iqu iininqä änändowatkqeqä” ätukqe. 44 Iqinı ävämanı, Iqu qua Jutiya iu ikitä, iquauqä anä aquväqŋqä iu awä ätuäkäminqe.

5

Jisasi Iqu, hämapäkä piqä hŋquau tääqä ätuätumakqenqä*

1 Hiunji hŋqueni, Jisasi Iqu eqä Genesäretqä iqueqä manä iqi tqäutanğa, ämaqä kuapänänä

† 4:41 Makä 1:35-39 * 5: Matiu 4:18-22; Makä 1:16-20

Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä qätä wipñqä, Iqu-tänjä qäqiqi ätqäuminuwi. ² Jisasi Iqu kukñuä awä ätuätäqängaŋi, hämapäkä-piqä hñquauqä yimba hñquaqu eqä maŋä iqi witaŋginyä äqunqce. Hämapäkä-piqä iqua yimba iu mäpmeqä, quwqä hämapäkä qa piunyqe, asnä äqäminuwi. ³ Ingaŋi Iqu Saimonä iqueqä yimba ique hiñuä äqunäqe, ätkamäutä, Saimonä ique, “Yimba nändi äma uvä” ätukqe. Itaŋi Iqu yimba iu quamä äpmeqe, qokä-apäkä iquau kukñuä hui inä äwikqe.

⁴ Iqu näqñqä qäpu äväqe, Saimonä iquenji, “Si yimba eqä awä näŋi äma äwätnä, iqisaŋi he qae hämapäkiñqä eqä-huäñä bu tnämeqapiyä” ätukqe.

⁵ I tquanga, Saimonä iqu kimaŋi, “Naqä Iquki, ne heatqä tquenji wäunuä yänänäqñqä itqätanqu, zä aañqä änavqiyä. Ne hämapäkä tutqä qäpu mapiqä iqunä. Ga Si iinjä ändiŋi, nyi qa ätnämäumqänä” ätukqe.

⁶ Qu iinjä ipiyi, hämapäkä kuapä piqanquwänga, qae ändakmäumätä ikqe.

⁷ Iquauqä käyämaqä yimba huizi du äpmaminuwa iqua, yätamakqä wipñqä diñqä hipa äuqueqä äwikuwi. Iqua äppiyi, hämapäki yimba hñquaqui ämaikuwi. Ingaŋi yimba iquaqu eqä-huäñä mämä quveqenyäsinyä ikiyi.

⁸ Saimonä Pitä iqu, hämapäkä eeqänänjä äpäkuwä iu äqunäqängaŋi, iqu yäunuä naqänänjä itä, Jisasi Iqueqä yukä yäpä iqi äpäknäqe, “Naqä Iquki, Si änyiväma uvä. Nyi ämaqä quvqunjqä” ätukqe. ⁹ Iqunä ma.

Ämaqä Saimonä iqutä anä äpmamiñuwä iquapqe, yäunjuä ikuwi. ¹⁰ Iqueqä wäunjuä anä iqä, Jemisi iqutä, Jonä iqutä, Sepri iqueqä hikñä inñueqi-pqe, yäunjuä inä ikiyi.

Saimonä iqu i tquañga, Jisasi Iqu kimañi, “Si zä miqä panä. Nyi, si ämaqä, hämapäkä enqäpa, piqätñañqä, ikimäkmqänä” ätukqe. ¹¹ Qu yimba eyqiyämañi, eqä mañä weä näñinyqä äpäupiysi, quwqä nätmätqä eeqänäñi hiñuinä äqunñgwañi, Jisasi Ique qänaki äwivändkuwi.

Jisasi Iqu, ämaqä wänyimänqä-tänjä hñque äñguä iwimäkkqenqä†

¹² Hea hñqweni, Jisasi Iqu anä-himqä hñque äpmamiñqe. Anä-himqä iuñi, ämaqä wänyimänqä kuapänänjä-tänjä hñqu äpmamiñqe. Iqu Jisasi Ique hiñuä äqunäqe, qonjä äwoktäütä, hipenjuä qua bu eätä, Jisasi Ique tii ätukqe. “Naqä Iquki, Si äkinganñgutqe, nyi äñguä iqu nyimäkätñinyä.”

¹³ Itañga Jisasi Iqu hipa haqeqä äwiyäqe, tii ätukqe. “Nyi änyinñgiyä. Si äñguä imänyä.” I tquañga, ämaqä iqueqä wänyimänqä, äñguä maqänä imänñqe.

¹⁴ Iinñqe Jisasi Iqu tiinñä ätukqe. “Nyi tä imäkkqenñqe, si ämaqä hñque mätquä panä. Si hiqäva-imäkkqä iquenyqä äyätñä, tqä huiwi ique motquayä. Mosisi iqu ätkqä-pa, tqä huiwä äñguä ikimäkkqenñqä hiqäva imäkiyä. Iinñqe, qu ‘ämaqä tqu iqueqä yaqe, äñguä ae imänñqeqä’ kñuä vätnqänännyä” ätukqe.

---

† 5:11 Matiu 8:1-4; Makä 1:40-45

15 Iqu, “Si ämaqä hñque mätquä panä” qäyä ätukqä-qe, ämaqä im-imä äpmapiyä iqua, Jisasi Iquenyqä kukñui qätä kuapänä äwimiñuwi. Inğanj ämaqä kuapänä kukñuä qätä wipñqätä, iquauqä yaqä äñguä iwimäkätñqätä, Iquenyqä äpminiwi. 16 Qu iinjä itqätanğuwänğa, hea kuapänänğanğanj Iqu äväma, anjä avqñqä imqä äwätä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätuäqisminqe.

Jisasi Iqu, ämaqä yänjä-a quvqä hñque äñguä iwimäkkqenqä†

17 Hea hñquenj Jisasi Iqu qokä-apäkiu näqñqä vätqätanğa, Parisitanjä hñquatä, kukñuä-suqenqä näqñqä hñquatä anjä-himqä eeqänänjä Galilisanjä, Jutiyanjä, Jerusälemätanjä iuta äppiwi, Jisasi Iqutä quamä anä äpmamiñuwi. Goti Hanjuwä Iqueqä yänjänäqñqe, Jisasi Iqu ämaqä tänjä-yaqä iquau äñguä iwimäkätñqänä Iqutä äpmamiñqe. 18 Inğanj ämaqä hñqua, ämaqä yänjä-a quvqä hñque hevqä ämiqutäwa äpäpu, anjä yäpä yänğisa äma äpeyäpu, Jisasi Iqu-tänjä qäqiqi hianä-tpu ikuwi. 19 Ämaqä kuapänä pmetanğä änä mäpeyqä ipiyi, anjä haqä yätunqä äma äpepiyi, atääqä yänğisa itäqäktäupu, ämaqä yänjä-a quvqä iquenj, iqueqä hevqeu guä ämäsaupiwi, ämaqä pmetanğuwä awä Jisasi Iqu tqäutangqä bunqä guä äyämäwatukuwi.

20 Iqu quwqä quuvqä heqiyqä du hinuä äqunäqe, “Nqä näueqä iquki, tqä suqä quvqe, huätä ae ämakmäuqänä” ätukqe.

† 5:16 Matiu 9:1-8; Makä 2:1-12

21 Iqu e iqanḡqenḡä, Parisi iquatä kuknuä-suqenḡä näqḡḡä iquatä kḡuä tiinḡä indqänḡuwi. “Suḡä quvḡä huätä mamäuqe, Goti Hanjuwä Iqunänḡä. Iquenḡi äkittqiyetä, naqä timäutḡḡä ätqäqä Tqu, ii Tqukä?”

22 Iquauḡä kḡuä indqänḡä imḡi, Jisasi Iqu näqḡḡä ae eäqe, “He Nyinyḡä kḡuä iinḡi, suḡḡä indqänḡäuä?” ätukqe. 23 “Nyi qeiqinyä imäkätmä tmqe, kukḡui äkikä? ‘Tqä suḡä quvqe huätä ämakmäuqänä’ tmḡätanä ä, ‘Si ävautnä qanḡä uvä’ tmḡätanä? 24 Tiinḡä eänä, Ämaḡeuḡä Ymeḡä Ekḡä Iqu, qua täunḡi suḡä quvqe huätä mamäunḡiyä. He iinḡiḡe näqḡḡä mapḡqe, Nyi ämaḡä täḡä-yaḡä iquenḡi tii ätquä. ‘Si ävautnä, tqä yquvanḡä a ämaḡätätinä, anḡmqä uvä’ ätquänä” ätukqe.

25 Jisasi Iqu e tquanḡa, iqu maḡänä ävauqe, iqueḡä yquvanḡi a ämaḡätäqe, Goti Hanjuwä Iquenyḡä “änḡuiḡä” ätätä, iqueḡä anḡmqä äukqe. 26 E äqumbiyi, qu eeqänä yäunḡä ipu, Goti Hanjuwä Iquenyḡä “änḡuiḡä” ätkuwi. Iinḡiḡe, tiinḡä ätkuwi. “Tänḡa ne nätmätḡä huitanḡä yänḡänäqḡe timäunḡi hiḡuä äqunḡunä” ätäpu, Goti Hanjuwä Iqueḡä yänḡänäqḡenḡä kḡuä kuapanä indqänḡuwi.

Jisasi Iqu, Lipai (Matiu) ique tääqä ätuätumakqenḡäS

27 Iqisanḡi Jisasi Iqu äwäqe, ämaḡä mbḡä motauḡä hḡqu, mbḡä motauḡä anḡä iu pmetanḡi äqunḡqe. Iqueḡä yoqe, Lipai ique. Iquenḡi Jisasi Iqu, “Si qänaki nyivändiyä” ätukqe. 28 I

tquanğa, iqu nätmatqä eeqänäni iqi ävämetä, pämä ätqäuce, Jisasi Ique qänaki äwivändkqe.

²⁹ Lipai iqu Jisasi Ique itmakqenqä, iqueqä anä du ymisanä naqänänjä imäkkqe. Ämaqä kuapänä mbqä motauqä iquatä, ämaqä huizipqä iquatä, buayä anä änäpu äpmaminjuwi.

³⁰ I pmetanğuwänğa, Parisi iquatä, iquauqä ämaqä kuknuä-suqenqä näqñqä iquatä, Jisasi Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquauñi, “He ämaqä mbqä motauqä iquatä, suqä quvqä imäkkqä iquatä buayä anäñi, suñqä nätqänjäuä” ätukuwi.

³¹ I tquanğuwänğa, Jisasi Iqu kimanñi, “Ämaqä yaqä maeqä iqua, duuta iquauñqä mäwqä ipnä. Ämaqä yaqä iquanä upñqäuä” ätukqe.

³² “Inäqe, kñuä äkunmäknäpu suqä quvqä vquatämäupñqä diñqe, Nyi ämaqä suqä äñguä imäkkqä iquau tääqä tumqä mapqä iqäqeqä. Ämaqä suqä quvqä imäkkqä iquau tääqä tumqä äpqäqeqä” ätukqe.

Qu Jisasi Ique, suqä buayä manqänqä yatñqä äwikuwiñqä*

³³ Inğanñi qu Jisasi Ique, tiinä ätukuwi. “Ämaqä Jonä iqu wäunjuänqä ämotquetñqä iqua, buayä manqänqä imäkäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätätqänjuwiqä. Itanğa, Parisi iquauqä-pqä iqua, asänänñqä. Inäqe Saqä iqua, buayätä eqätä änätqänjäuä” ätukuwi.

³⁴ I tquanğuwänğa, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqä apäkä metñqä hñqu, iqueqä käyämaqä

---

* 5:32 Matiu 9:14-17; Makä 2:18-22

iquatä yqänä pmetanġani, he iquauni, ‘Buayä manġä pambiyä’ tupnġätanä? Oeyä!
³⁵ Qänakndanġi, ämaqä hnġua ique ätuma uwqanġuwänġa, iqueqä käyämaqä iqua buayä manġe, inġanä pmapnuwänġeqä” ätukqe.

³⁶ E ätuäqe, Iqu kuknua ktqä tii ätukqe. “Gquä yäua hnġu äpäknġqe, ämaqä hnġu gquä änyä-hänä dutanġi, yäua nänġuenyqä mapisqä yänġiyä. E äpisätqe, iqu änyä-hänä ique qui imäkänġiyä. Itanġa änyä-hänġitanġitä, yäua ditänġi, asänänġä maeqä etanġi, yäua iqu anġuä matimäuqä yänġiyä. ³⁷ Tiinġi inänġqä. Ämaqä hnġu wainqä-eqä änyä-hänä hui, yaqueqä huiwä yäua du mequatimäuqä yänġiyä. Iqu e imäkätqe, wainqä-eqä änyä-hänġi, yaqueqä huiwä yäua iquenġi äpisätä, qua bu iquasäunä. Yaqueqä huiwä-pqä qui inä imäknänġiyä. ³⁸ Iinġinġe, qu wainqä-eqä änyä-hänġi, yaqueqä huiwä hänä iu iquatimäupnġäuä. ³⁹ Itanġa ämaqä wainqä-eqä yäua anġuwä iqua, änyä-hänä dunġe mäwinġä inä. ‘Yäua iqu ämäwqätäunä’ ätätqänäuä” ätukqe.

6

Qu Jisasi Ique, suqä Sämbatqenġä yatnġä äwikuwinġä*

¹ Sämbatqä hiunġi hapä pmeqä hnġuenġi, Jisasi Iqu kuä-witqä wäunuä iu ikäminġe. Iqueqä wäunuänġä ämotquaminġä iqua anä ikipu, kuä-witqe ätäkäpu änminġuwi. ² Iqua e iqanġä äqumbiyi, Parisi hnġua tii ätukuwi. “Nätmatqä

* 6: Matiu 12:1-8; Makä 2:23-28

iinji, neyaqä suqä hiunji hapä pmeqänğanji, ne pmua imäkätunqeqä. He iinji sunqä imäqäuä?” ätukuwi.

³ Jisasi Iqu kimanji tii ätukqe. “Hiñuiqänäñi, neqä awiçu Dewiti iqutä, iqueqä ämaqä iquatä buayä dä äpäkonäpiyänğa imäkkqenqe, he kukñui a matäuqä itqänuwätanä? ⁴ Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä anä yäpä yänğisa äpaquväqe, buayä Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqi äwäminqe, ämakqe. Buayä iinji, hiqäva-imäqä iquanä ämepu bñqä äwäminqe. Huiziquaunqe, ii pmuai. Inäqe, Dewiti iqu ämeqe, änätä, hui iqueqä ämaqä iquau äwikqeqä” ätukqe. ⁵ Tiinjä-pqe inä ätukqe. “Hiunji hapä pmeqeunji, Ämaqeunqä Ymeqä Ekqä Iqu ämitqänä.”

Jisasi Iqu, ämaqä hipa quvqä-tänjä hñque, äñguä iwimäkkqenqät†

⁶ Hiunji hapä pmeqä huiziquenji, Jisasi Iqu anä aquväqñqä hñque äpaquväqe, näqñqä äwiminqe. Qutä anäñi, ämaqä hipa ämuanğisanji quvqä-tänjä hñqu äpmaminqe. ⁷ Inğanji kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, Parisi iquatä kñui, “Ämaqä Iqu ämaqä tqunenji, hiunji hapä pmeqä tänğanji, äñguä iwimäkänqutiyä, ä äñguä mäwimäqä yänqutiyä?” vqanği, Jisasi Ique kukñuä mitpnuwänqä hänaqenqä qävqä ipu, hiñuä äqumbu äpmaminuwi. ⁸ Itanği Jisasi Iqu iquauqä kñuä indqänqä imñinqe näqñqe eäqe, Iqu ämaqä hipa quvqä ique ätukqe. “Si

† 6:5 Matiu 12:9-14; Makä 3:1-6

ävautnä, ämaqä iquauqä hiñuä iqi pämä tqävä.” I tquanğa, iqu ävautä e imäkkqe.

⁹ Iqu e imäkqanğa, Jisasi Iqu iquau ätukqe. “Nyi yatñqä eyqänä. Neyaqä suqä duñi, hiunji hapä pmeqänğanı, ne suqä äñguä imäkatunquätanä, ä quvqä imäkatunquätanä? Ne ämaqä qui imäkmbñqä pmetanğuwä iquauñi, yätamäkqä vatunquätanä, ä qui iwimäkatunquätanä?” ätukqe.

¹⁰ E ätuäqe, Iqu ämaqä eeqänänğä iu hiñuä äqunğawäqe, ämaqä hipa quvqä ique, “Si tqä hipae jänä vöpäyä” ätukqe. Iqu tquanğqä-pa imäkqanğa, iqueqä hipae äñguä qe imänğqe.

¹¹ Iinğä äqumbiyi, ämaqä kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, Parisi iquatä äwqä äkasuwä kuapänä munğanğa, tii ätñguwi. “Ne Jisasi Iquenı, äänä imäkatunquäwä?”

Jisasi Iqu, ämaqä 12 hñquau atäññuä äwikqenqä[†]

¹² Heatqä hñquenı Jisasi Iqu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tuätñqä qoqonğä yätunqä äyäqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tätqätanği zä ävekqe. ¹³ Mäptqä timäuqanğa, Iqu Iqueqä wäññuänğä ämotquaminğä iquau tääqä ätuätumeqe, qutanğä 12 iquau atäññuä äväqe, “ämaqä wäññuänğä dowatqä” änyuätkqe.

¹⁴⁻¹⁶ Ämaqä iinı, hñqu iqueqä yoqe Saimonä ique. Iquenı, Jisasi Iqu “Pitä iqukiyqä” ätukqe. Hñqu Endru, Saimonä iqueqä känğueque, hñqu Jemisi ique, hñqu Jonä ique, hñqu Pilipä ique, hñqu Batromi ique, hñqu Matiu ique, hñqu

[†] 6:11 Matiu 10:1-4; Makä 3:13-19

Tomasi ique, hñqu Jemisi, Aläpiyasi iqueqä ymeqä ique, hñqu Saimonä, ämaqä Selotqä iutanä-que, hñqu Jutasi, Jemisi iqueqä ymeqä ique, hñqu Jutasi Iskarioti ique. Ämaqä yäpakä tqu, qänakndañi Jisasi Ique ämaqä himä-wiuñqä iquau väniñqä ique.

Jisasi Iqu, ämaqä kuapänänjä hñquau äñguä iwimäkkqenqä

¹⁷ Iqu iquau atäunüä ae äväqe, iquatä anä äppiysi, Iqu anä quauñä hñqäqi, ämaqä kuapänänjä iquatä pämä anä ätqäukuwi. Iqutä anä ätqäumiñuwä iqua, kuapänänjä hñqua, Iqueqä wäunüä ämotquamiñqä iquai. Ämaqä huiziqua, hui qua Jutiya im-imä äpmakäwäñuwä iutani, hui anjä-himqä Jerusälemä iutani, hui eqä-huänjä manjä, anjä-himqä Tayätä Saitonätä ingisañä-pqe anä äpmamiñuwi.

¹⁸ Ingañi qu Jisasi Iqueä kukñui qätä wipñqätä, iquauqä täñä-yaqä äñguä imämbñqätä, äwimakuwi. Ga ämaqä dnä quvqä iquauta qui imäknätqätanğuwä iquauñi, Jisasi Iqu äñguä qe iwimäkkqe. ¹⁹ Ämaqä eeqänäñi, qu Jisasi Iqueä yänänäqñqä dutani äñguä imänäpiyä diñqä, äwutmaqänanä-tpu imiñuwi.

Hañä-iqä ämetqäñuwä iqua, yeeqä ipñqenqä§

²⁰ Ingañi Iqu Iqueqä wäunüänqä ämotquamiñqä iquau hiñuä äqunäqe, tii ätukqe. “Ämaqä nätmätqä maeqä iquenyä, he yeeqä enyänä. Tinjqä. Goti Hanjuwä Iqunä miqeunji, hiqeçä. ²¹ Ämaqä täñga

buayä dä eyätñqä iquenyä, yeeqä enyänä. Tinjqä. Qänakndani he buayä kuapänä änäpu, äwqä äñguä hipäsäniqeqä. Ämaqä kñuä äqiyätqäñuwä iquenyä, he yeeqä enyänä. Tinjqä. He qänakndani, tä spnuwiqä. ²² Qänakndani, he Ämaqeucä Ymeqä Ekqä Iquenyqä quuvqä eqiyätqäñuwä duta, qu äwqä äkasuwä kiñä etäpu, huätä endowatäpu, kukñuä quvqä etäpu, hiqä yoqenqä ‘quvqeqä’ etäpu, qui imäkqanñpñqanñi, he yeeqä iqäpñqä. ²³ Hea inñani, he aquvänä ipu, häukuä qutäqäpñqä. Tinjqä. Nätmatqä äñguänänä kuapänänä, qäukuä haqä yätu henyqä näwinyä äwinä. Suqä qu emäkññqä-pañi, iquauqä kaqä-kawäka qänñanäni hiñuä-tqä iquauñi inñä imäkmiñuwiqä” ätukqe.

Äñguä äpmeñuwä iqua, hanjä-iqä mapñqenqä

²⁴ “Itanña ämaqä nätmatqä kuapä-tänä iquenä, äñguänä mimbiyä! Hanjä-iqä hemeñqiyä! Nätmatqä hiqä äwqä äñguä imäkmbñqe, he ae ämeñäuä. ²⁵ He tänña buayä änäpu, äñguä äpmeñuwä iquenä, äñguänä mimbiyä! Hanjä-iqä hemeñqiyä! Qänakndani, he dä heyäniqeqä. He tänña tä äsätqäñuwä iquenä, he äñguänä mimbiyä! Hanjä-iqä hemeñqiyä! Qänakndani, he ka ipu, kñuä qäyqäpnuwiqä. ²⁶ Ämaqä eeqänänäni henyñqä aquvänä iqanñpñqanñi, he äñguänä mimbiyä! Hanjä-iqä hemeñqiyä! Qänñanänänñani, hiñuä-tqä quanñä iquauñi, kaqä-kawäka iquauñqä aquvänä asä e imiñuwä-qe, iquauñi hanjä-iqe, äwimakqeqä” ätukqe.

Himä-wiunqä iquaunqä, naqä-qakuänä winqenqä*

²⁷ “Nyi he etqänä. Nyaqä kuknuä qätä änyiyätqänuwä iquenä, he hiqä himä-wiunqä iquaunqä, naqä-qakuänä henquätñqeqä. Ämaqä henyqä mäwinqä itñqä iquauni, he suqä änguänänjä dinä iwimäkqäpñqeqä. ²⁸ Ämaqe, he qui imäkmbñqä diñqä tääqä ätätqänuwä iquauni, he iqua änguä pmapñqä diñqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tquäpñqeqä! He ämaqä qui emäkätqätanquwä iquauni, Goti Hanjuwä Iqu iquau yätamäkqä vätnqä tääqä tquäpñqeqä! ²⁹ Ämaqä hñqu saqä manqawä iu kpäsqañqutqe, si hñgisa inä wimäkqätñqeqä. Ämaqä hñqu saqä gquä quäuqä äquvätqe, gquetä qäsä qäyä ämequänä. ³⁰ Ämaqä eeqänänji, nätmätqänqä yatñqä kiyqañquwä iquauni, si äwisñqeqä. Ämaqä hñqu saqä nätmätqä meqañqutqe, si ‘Anji dapiyäqe’ mätquä pa iqätñqä. ³¹ Suqe, ämaqä qu he emäkpñqä enyänqä-pañi, he-pqe qunji inä iwimäkpñqeqä” ätukqe.

³² “He ämaqä henyqä äwinyätñqä iquaunqänä enqañqutqe, iinä itqänuwitani, he nätmätqä änguänänjä Goti Hanjuwä Iqueqä hipa iutani, squä mapnuwänqäwä? Hmanjqä. Ii tiinjqä. Ämaqä suqä quvqä imäkqä iqua-pqe, iquaunqä winyätqätanqqä iquaunqänä äwinyätä, asä inä imäkqä-quaiqä. ³³ He ämaqä änguä emäkqañquwä iquaunä änguä iwimäkqañqppqe,

---

* 6:26 Matiu 5:38-48

he nätmatqä änguanänä Goti Hanjuwä Iqueqä hipa iutani, squä mapnuwängqäwä? Hmanjqä. Ii tiinjä. Ämaqä suqä quvqä imäqä iquapqe, asä inä imäqä-quaiqä. ³⁴ He 'Iqu anqumä kima dapqonqä' kñuä indqämbu, ämaqä hñque qanyinä vqanqppqe, he nätmatqä änguanäni squä mapnuwängqäwä? Hmanjqä. Ii tiinjä. Suqä quvqä imäqä iqua, 'Iqu anqumä dapqonqä' kñuä indqämbu, suqä quvqä imäqä huiziquau qanyinä wipñqäüä. ³⁵ Itanqa, hiqä himä-wiunqä iquaunqä enqanquti, iquaunqä ängüä iwimäqñqäüä. 'Ämaqä tqü, anqumä mändapqä yänqiyä' kñuä qäyä indqänäpu, qanyinä wipñqäüä. He suqä iinjä imäkpqe, Goti Haqä Yätutanä Iqueqä ymeqä äpmepu, qänakndani nätmatqä kuapänä Iqueqä hipa iutani mapnuwiqä. Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä qu Iquenyqä 'änqiuqä' mätquä ipu, suqä quvqä imäkätqätanquwä iquaunqä, änguanä ämitqäüä. ³⁶ Goti Hiqä Heniqü, ämaqeunqä wiunqä miqä, huäqä äwunätñqä-pa, he-pqä huäqä he-unätñqeä" ätukqe.

Huiziquauqä suqenqä miwäsäuqenqä

³⁷ "He ämaqä iquauqä suqenqä iwäsäupu, 'Ämaqä quvqä-quaiqä' matqä pambiyä. He iinjä mimäqanqppqe, Goti Hanjuwä Iqu henä-pqe memäqä yänqiyä. Ämaqä hñqu suqä quvqä imäqanqñqä, 'Iqueni pizqä päkiyä' mätquä pambiyä. He e mätquä iqanqppqe, Goti Hanjuwä Iqu henyqä e mätquä yänqiyä. He suqä quvqä qäyä etqueqanqpi, heqä äwqe hanuä imäknäpu, hui enyänä. He iinjä imäqanqppqe, Goti

Hanjuwä Iqu henji, iinjä emäkänqiyä” ätukqe.
³⁸ “He nätmatqä ämaqe vqanqpe, Goti Hanjuwä Iqu nätmatqä tiinjä hetapänqiyä. Iqu qa manguä ämanyuäqe, mändi äkisäutä, angumä hui ämanyueqanqa manguä ämnätä, hui qua mäni äpäknqä-panä iinjä hetapänqiyä. He nätmatqä qäyunä äwipqä-panä iinji, asä iinjä hetapänqiyä” ätukqe.†

³⁹ Iwä Iqu iquaunji, kuknuä ktqe tiinjäppe ätukqe. “Ämaqä hiñuä quvqä hñqu, hiñuä quvqä hñqueni, äñguä itmetä hänaqeni äñguä motqueniqiyä? Oeyä, qäquaqu qua hovqä bu päwäñqinyqä. ⁴⁰ Ämaqä hñqu näqñqä ämetqe, iqueqä näqñqä-vqä iqueni, mämäwqätäuqä yänqiyä. Ämaqä näqñqä eeqänä qäpu ämapqä iqua, quwqä näqñqä-vqä iqtäñji, asänänä hipñqäuä” ätukqe.

⁴¹ “Si tqä tta-tunqueqä hiñuiu, hinoqukuä wänqä änyätanqä ipi äqunätnä, tqä hiñui zä naqänänä iqu qäyä witangi knuä mindqänquki, sunqä tutndi? ⁴² Inji äänä etanqikä? Tqä hiñuiunji, zä naqänänä hñqu qäyä witangi hiñuä änä mäqunquä itnä, tqä tta-tunquequeni, ‘Tasi-guequkiyä, tqä hiñuiunji, hinoqukui nyi huätä makmäumqänä-qe,’ äänä tutñqäwä? Si wopqä itnä, kukñuinä tqä-qukiyi. Zä naqänänä tqä hiñuiu äwiñqe, huätä ganä mamändñqeqä. Iinjä itñji, si hiñuä äñguä äqänätnä, tqä tta-tunquequeä hinoqukui, huätä mamäutñqeqä” ätukqe.‡

† 6:38 Matiu 7:1-2 ‡ 6:42 Matiu 7:3-5

Zä huitañä-huitañä iquauqä häukuinqäš

⁴³ “Zä äñguä di, nänqä ququvqä maqiyqä yänä. Itañga, zä quvqä di, häukuä äñguä maqiyqä yänqiyä. ⁴⁴ Ämaqä, zä-häukuä hiñuä äqunäpu, ‘äñguätiyä, quvqätiyä?’ kñuä indqämbñqäüä. Qu zä-yäunqä maeqä guä yänä-tänjä iqini, zä-eaqä häukui dupñqe, mäwqä ipñqäüä. Qu wainqänqänä kñuä indqänqä äupqe, guä yänä-tänjä iquauñi, hiñgi manduqä ipñqäüä. ⁴⁵ Iiñä enqä-panji, ämaqä äñguänänjä iqua, kñuä äñguänänjä indqänäpu, suqä äñguänänjä di imäkññqäüä. Ämaqä quvqä iqua, kñuä quvqä huitañä-huitañä indqänäpu, suqä quvqä imäkññqäüä. Ämaqä iquauqä kukñui, ii iquauqä kñuä indqänqä dutañqä” ätukqe.

*Anä qäyunä mätkenqä**

⁴⁶ Itañgi “He ‘Naqä Iqukiyä’ ändäpiyä-qe, Nyaqä kukñuiñqä qänaknä manyiyqä itqänuwi, sunqäwä? ⁴⁷ Ämaqä Nyinyqä äpätä, Nyaqä kukñuä qätä änyiyätä, qänaknä iqäqä iquenyqe, Nyi näqñqä hitapmqänä. ⁴⁸ Ämaqä iqu tiinjqä. Ämaqä hñqu, qua mänqä mämä äptäqe, hikä iunji anä haqeqi yänänäqñqä ämätqä-panä, iinjqä. Maqñqä hitañgua, eqä huakä ätimäutä, anä du yänänäqñqä äpäsqäqe, ämaqä iqu anä yänänäqñqä ämätätqä-qae, anji ämenjä miqä yänqiyä. ⁴⁹ Ämaqä hñqu Nyaqä kukñui qätä änyiyätä, qänaknä miqä iqä iqu, ii tiinjqä.

Š 6:42 Matiu 7:15-20, 12:33-37 * 6:45 Matiu 7:24-29

Ämaqä qua mäqueqä anä hinginä ämätätqe, qänakndanji eqä huakä äpätä, anji qui imäkätä, qua iqi äpäknqqa-panjä iinjäqä” ätukqe.

7

Jisasi Iqu, Romätanjä mäkä-iqä hñqueqä wäunuä-wiyqä hñque, änguä iwimäkkqenqä*

¹ Itanga Jisasi Iqu qokä-apäkä iquau kukñuä iinjä qäpu ätuäqe, Iqu anä-himqä Kapänamänqä äukqe. ²⁻³ Iqinjä Romätanjä mäkä-iqä iquauqä naqä hñqu äpmaminqe. Iqueqä wäunuä-wiyqä hñqu, tänjä-yaqä ämetä, äpäkonqänä äwominqe.

Ämaqä naqä iqu, iquenyqä kuapänä wiñgänqetani, iqu Jisasi Iquenyqä qätä äwiyäqe, ämaqä Israitqätanjä naqä hñquau, Jisasi Iqu äpätä, iqueqä wäunuä-wiyqä ique änguä iwimäkätñqä diñqä ändowatkqe.

⁴ Qu Jisasi Ique äwimapiyi, kukñuä aquvänä ätuäpu, “Iyääqä” ätukuwi. “Ämaqä naqä tq, ängüänänjä-queqä. Si yätämäqä wisñqeqä.

⁵ Iqu Israitqä iqunenqä äwinyätä, neqä anä aquväqñqä änamäsikqeqä” ätukuwi.

⁶ E tquanguwännga, Jisasi Iqu qutä anä äukuwi. Qu äupiysi, ämaqä mäkä-iqä iquauqä naqä iqueqä anä-tänjä qäqiqi pätkätanjua, iqu iqueqä quvämaqä iquau, Jisasi Ique tii tupñqä ändowatkqe. “Naqä Iquki, Si qae pmayä! Si nyaqä anä tängisanqä yaptñqä diñqe, nyi ämaqä ängüänänjä-qunä hmanjqä.

⁷ ‘Nyi ämaqä ängüänänjunä manä’ kñuä nyiyqanji, ñqä-näuä mäkimeqä da iqänä. Inji,

---

* 7: Matiu 8:5-13

Si kuknuinä tqanḡti, nyaqä wäunuä-nyiyqä iqu äḡguä imänänä. ⁸ Nyi-pqe inänjqä. Nyi ämaqä yoqä-tänjä hḡqueqä yäpä imä äpmamä, ique qänaknä inä wimqänä. Nyaqä mäkä-iqä nyi ämitḡqä iquauḡi, hḡque ‘Si uvä’ tqanḡmdqe, iqu äwänḡiyä. Hḡque ‘Si biyä’ tqanḡmdqe, iqu äpäḡḡiyä. Itanḡa ḡqä wäunuä-nyiyqä hḡque, ‘Si tä imäkiyä’ tqanḡmdqe, iqu imäkänḡiyä” ätukqe.

⁹ Inḡaḡi Jisasi Iqu kuknuä iinjä qätä äwiyäqe, yäunuä itä, qänaki hiḡuä ämäqunäqe, ämaqä Ique qänaki wivändätanḡuwiu ätukqe. “Täukue! Ämaqä tqu quuvqä eqiyätḡqä-panjä iinjä, Israitqä duḡi, hiḡuä mäqunḡuä itḡqeḡä” ätukqe.

¹⁰ Inḡaḡi ämaqä, mäkä-iqä naqä iqu ändowatkqä iqua, iqueqä anjä iunḡä anḡi äupiḡi, wäunuä-wiyqä iqu äḡguä pmetanḡi äqunḡuwi.

Jisasi Iqu, hikḡä ae äpäkonḡqä hḡque, anḡi ävauqumuatkḡenḡä

¹¹ Hiunḡi hui ae päwqanḡa, Jisasi Iqu anjä-himqä, kiqä yoqe Nainḡä iunḡä äukqe. Inḡaḡi iqueqä wäunuänḡä ämotquaminḡä iquatä, ämaqä kuapänä huizitä anä äukuwi. ¹² Qu iqi ätimäupiḡi, anjä-himqä iqueqä täkḡä hävqä-tänjä qäqiqi uwqanḡuwänḡa, ämaqä anjä-himqä iutanjä kuapänänjä iqua, ämaqä pizqä hḡque täkḡä yäpaqä mäḡḡisanḡä äma äukuwi. Hikḡä e äpäkonḡqä iqueqä känai, apäqḡqä eä, ymeqä iqunänjä-tänḡiyi. ¹³ Naqä Iqu ii hiḡuä äqunäqe, huäqä wunḡanḡi, “Si kḡuä maqiyqä panä” ätukqe. ¹⁴ E ätuäqe, qäqiqi äwäqe, isuänḡi a

äqätkqe. I iqaŋga, ämaqä äma äpminjuwä iqua iqi tqäuqaŋguwäŋga, ämaqä pizqä iqueni, “Hikŋä iquki, ‘Si pämä vayä!’ äktqänä” ätukqe. ¹⁵ I tquanga, ämaqä ae äpäkonŋqä iqu ävautä, kukŋuä ätipäqäkqe. Kukŋuä tqaŋga, Jisasi Iqu kiqä känäu aŋgi äwikqe.

¹⁶ Inŋaŋi ämaqe, Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqŋqenqä zä ipu, Iqueqä yoqe haqeqä ämamäupu, “Hiŋuä-tqä Naqä Hŋqu ätimäuqiyä” ätkuwi. Itanga “Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä ämaqä yätamakqä vätnqä ätimäuqiyä” ätkuwi.

¹⁷ Jisasi Iqu iinjä imäkqaŋgqenqe, ämaqä Jutiyatanätä, aŋä huiziutanä-pqetä, qu qätä äwikuwi.

Jonä asŋä-qäyqä iqu, Jisasi Iquenyqä yatŋqä äwikqenqä†

¹⁸⁻¹⁹ Ämaqä Jonä iqu wäunjuänqä ämotquamiŋqä iqua, iqueni nätmätqä eeqänänä Jisasi Iqu imäkqaŋgqenqä awä ätukuwi. Jonä iqu qätä äwiyäqe, iqueqä ämaqä hŋquaqui tääqä ätuätumeqe, Naqä Jisasi Iquenyqä ändowatätä, tii ätukqe. “‘Ämaqä äpäŋqiyä ätätqäŋuwi, Si Qäqukitanä, ä hŋquenyqä hiŋuä inä äqänänä pmetuŋquätanä?’ qe yatŋqä e winyqä” ätukqe.

²⁰ Iquaqu Jisasi Ique äwimayi, tii ätukiyi. “Jonä asŋä-qäyqä iqu, ye Si yatŋqä kiyenqä äyändowatqiyä. Ämaqä äpäŋqiyä ätätqäŋuwi, Si Qäqukitanä, ä hŋquenyqä hiŋuä inä äqänänä pmetuŋquätanä?”

---

† 7:17 Matiu 11:1-6

21 Iquaqu anä pmetan̄gua, Jisasi Iqu ämaqä kuapänän̄jä, täñjä-yaqä-tän̄jä iquautä, dn̄jä quvqä-tän̄jä iquautä, hin̄juä pisqä iquautäñi, äñguä iwimäkkqe. 22 In̄gani iquaquvqä kiman̄ji imäkätä, tiñjä ätukqe. “Qe nätmätqä hin̄juä äqunäsinyä qätä äwiyän̄jiyinqe, äwäsinyä, Jonä ique awä tiñjä suinyqä. ‘Ämaqä hin̄juä pisqä iqua, hin̄juä äñguä äqän̄gäuä. Yukä quvqä iqua, qan̄jä äñguä äwqäuä. Wänyimän̄jqä-tän̄jä iqua, äñguä imän̄gäuä. Qätäyqä iqua, qätä äwiyqäuä. Ae äpäkon̄guwä iqua, an̄gi ävauqäuä. Nätmätqä maeqä iqua, Goti Hanjuwä Iqueqä kuknuä äñgui qätä äwiyqäuä. 23 Ämaqä, qu Nyi imäkqan̄gqen̄qä kn̄juä indqänäpiyä iqua, quwqä quuvqä heqiyqe qui mimäkñqä iqan̄gutqe, qu aquvänä ipñqäuä’ suinyqä” ätukqe.

Jisasi Iqu, Jonä iquen̄qä ätukqen̄qä†

24 Ämaqä Jonä iqueuä kuknuä äma äpkiyä iquaqu ae uwqan̄giyän̄gani, Jisasi Iqu qokä-apäkä iun̄ji, Jonä iquenyqä tii ätukqe. “He an̄jä avqñqä duñqe, squä hin̄juä qumbñqä äukuwäwä? Qoä-qamqä yun̄juä miqan̄gqe qumbñqä äukuwätanä? Oeyä. 25 Squä hin̄juä qumbñqä äukuwäwä? He ämaqä hñqu qäkä äñguan̄än̄jä yäuqä pmetan̄gqä ique, hin̄juä qumbñqä äukuwätanä? Oeyä. Ämaqä qäkä äñguä äyäupu, nätmätqä eeqänän̄jä äñguä imäkñqä iqua, ämaqä miqä naqä iqueqä an̄jä du pmetpñqäuä. 26 He squä hin̄juä qumbñqä

---

† 7:23 Matiu 11:7-19

äukuwäwä? Ämaqä hiñuä-tqä hñquenyqä hiñuä qumbñqä äukuwätanä? Nñqä. Iiñä sätäti, Nyi tiñä etqänä. Iqu, Goti Hanjuwä Iqueuä hiñuä-tqä huizi iquauñi ämäwqätäunä” ätukqe. ²⁷ “Bukä iuñi, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui, tii äqänänä.

‘Qätä wipiyä. Ämaqä Nyaqä kukñuä ämapqä hñque, Si hiñuiqä kimetñqä ändowatqänä. Sinyqä hänaqä näwinyä imäuetñqä iqueqä’§ äqänänä.

Kukñuä iñi, ämaqä tquenyqä ätqiyä. ²⁸ Itanji Nyi he tiñä etqänä. Ämaqä qua täu pmeqä iqua, Jonä iqueni mämwqätäuqä ipnuwiqä. Inäqe anä Goti Hanjuwä Iqunä miqä iuñi, ämaqä yäpakä quvqä äpmeñqä iqu, Jonä ique ämäwqätäunä” ätukqe.

²⁹ Ämaqä eeqänänä iquatä, ämaqä mbqä motauqä iquatä qäsäñi, qu kukñuä iñä tqanji äwipiyi, Jonä iquesa asñä ämakuwitani, iqua “Goti Hanjuwä Iqueqä suqä eeqänäñi, jänänäñiqä” ätkuwi. ³⁰ Itanji, Parisi iquatä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, Jonä iqu asñä uwqiyätñqe mäwiñqä ikqä iqua, qu hänaqä Goti Hanjuwä Iqu iquaunqä näwinyä imäuekqeunñqä kukñui, qätä mäwiñqä ikuwi.

³¹ Inganji Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqä tänga äpmeñuwä iquaunqe, Nyi änäänyä tmqäwä? Qu ämaqä änääñuakä? ³² Qu tiinjqä. Ymeqä ququawä aquvqñqä iu äpmapu, ymeqä huizi iquaunqä tääqä tiñä ätätqäñuwiqä. ‘Ne henyqä hääwä qäyä ätqanqu, he himnuñuä

miqä iquwiqä. Ne pmapqä qäyä iqanġu, he kġuä maqiyqä iquwiqä' ätätqänuwiqä. Qu ymeqä tqua enqä-panä iinjä. ³³ Jonä asnä-qäyqä iqu äpäqetani, bretqetä, wainqä-eqetä manqä iqanġa, he 'Dġä quvqä-tänä-queqä' äyä ätkuwiqä. ³⁴ Inäqce Ämaqeua Ymeqä Ekqä Iqu äpäqetani, buayä änätä eqä änätä iqanġa, he tii ätqäuä. 'Ämaqä buayä eqä yaqäpiqä itä änätä, wainqä-eqä kuapä ġqueqä. Itanġa ämaqä mbqä motauqä iquauqätä, suqä quvqä imäkkä iquauqätä näueqä-queqä' inä ätqäuä. ³⁵ Inäqce, ämaqä Goti Hanjuwä Iqueqä kukġuä näqġce ae ämapiyä iqua, tiinjä motquapnä. Goti Hanjuwä Iqueqä näqġce, ii aanä naqä-qakuiqä" ätukce.

Apäkä hui, Jisasi Iqueqä yukiu asnä äqäkqenqä*

³⁶ Parisitanä ħġqu Jisasi Iqu buayä anä nyiynqä tääqä ätuätumakce. Tääqä tuätumeqanġa, Iqu iqueqä aniunqä äwäqce, ymisänä nätnqä yuki ipämäuä ħiqoti äweukce. ³⁷ Apäkä, ämaqe, "Ii suqä quvqä imäkkiyqä" ätminuwä ii, anä-himqä iu äpmaminqce. Ii "Jisasi Iqu Parisi ħġqutä buayä anä änätqäninyqä" tqanġä qätä äwiyäqce, eqä-ħäkä jinänä-weqä anġuanänä-tänj äma äpkce. ³⁸ Ii äwäqce, Jisasi Iqueä tuwä iqi, yukä-tänä qäqiqi ätqäuqce, kġuä äqäkce. Iiyqä ħinüä-eqe Jisasi Iqueqä yukä iu ioqanġa, iyyqä detä ye imäkätä,

* 7:35 Matiu 26:6-13; Makä 14:3-9; Jonä 12:1-8

Iqueä yukiu kikiyâ kuapänâ äwunätä, aowä jinänâ-weqe equatekqe.

³⁹ Ii iinjâ imäkqanğa, Parisi, Jisasi Ique it-makqâ iqu, hinuâ iinjâ äqunäqe, knuâ tiinjâ indqängqe. “Ämaqâ Tqu hinuâ-tqâ-qu etangutqe, apäkâ Ique a äwqätqâ iinyqe, ‘Ii suqâ quvqâ imäkqiyqâ’ näqñqâ hiänqiyâ.”

⁴⁰ Iqu knuâ iinjâ indqängqanğa, Jisasi Iqu, “Saimonâ iquki, Nyi kukñuâ hñqu ktmqeqâ” tquanğa, iqu, “Näqñqâ-vqâ Iquki, Tqâ kukñui yqâ tiyâ!” ätukqe.

⁴¹ I tquanğa Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqâ hñqu nätmatqâ kuapâ-tänâ pmetäniqe. Ique-sañi, ämaqâ hñquaqu nätmatqâ anğu kima winyiyñqâ meqâ-quaqu pmesinyiyiqâ. Ämaqâ anğu kima väniñqâ meqâ hñqu, kuapâ-tänue. Mâ huiziqueqe, homänjqâ. ⁴² Itanği iquaqu, ique kima vqâ di hma hiätqätanğanı, iqu ‘qäyâ eänâ’ tuäniqeqâ. İnı, Saimonâ iquki, ämaqâ tquaqu, ämaqâ iquaquvqâ kima vqenqâ ‘qäyâ eänâ’ tqâ iquenyqe, äwqâ yeeqâ iinjqe, ämäwqätäunıqe, äsqukâ?” ätukqe.

⁴³ I tquanğa Saimonâ iqu kimanı, “‘Ämaqâ nätmatqâ anğu kima väniñqâ, kuapänâ meqâ iqueqâ’ knuâ änyänâ” ätukqe.

Ga Jisasi Iqu, “Si qäyunâ iwäsäunyâ” ätukqe.

⁴⁴ I ätuäqe, Iqu tuwängi hinui, apäkâ ii ämäqunätä, Saimonâ ique tii ätukqe. “Si apäkâ täsiñi hinuâ äqunäninyâ? Nyi saqâ anâ yäpâ tängisa yapqanğanı, si Nyaqâ yuk-iunqe, eqâ mändapqâ inı. İnäqe, apäkâ täsi, iyyqâ hinuâ-eqe Nyaqâ yuki ioqäqe, iyyqâ detä

yeŋuä imäkqiyä. ⁴⁵ Itanğa Nyi saqä anä tängisa äyapmä pmetanğanı, si himä kikiyä manunqä iqanğnä, ii Nyaqä yukiü kikiyä yqänä änunätqänä. ⁴⁶ Si olipqä eqä aowi, Nyaqä nuäñiuñi mänjiquatqä iqanğnä, ii aowä jinanä-weqe, Nyaqä yukiü äñjiquatqiyä. ⁴⁷ Iiñiñqe Nyi si tii äktqänä. Ii Nyinyqä kuapänä äwinyätä, iinä nyimäkqanğqetani, iiyqä suqä quvqä kuapänänä etanğqä-qe, huätä ae ämamäuqä. Inäqe, ämaqä hñqu, suqä quvqä wänqäpu imäkqäqä eñqe, Goti Hanjuwä Iqu iqueqä suqä iinñi huätä ämamäuqe, iqu Iquenyqe, wänqäpu winyänqiyä” ätukqe.

⁴⁸ I ätuäqe, apäkä iinñi tii ätukqe. “Tqä suqä quvqe, huätä ae ämamäuqeqä.”

⁴⁹ I tquanğqenqä, ämaqä buayä anä änäpu äpmamiñuwä iqua, qätä äwipiyyi, “Ämaqä, suqä quvqä huätä mamäuqänqä ätqäqä Tqu, Tqukä?” ätñguwi.

⁵⁰ Inñi, Jisasi Iqu apäkä iinñi tii ätukqe. “Si qäqiqi qui imäknmätnä iqanğnä, tqä quuvqä heqiyqe yätamäkqä äkiyqiyä. Si äwqä qeiqi inqä uvä” ätukqe.

8

Apäkä hiua, Jisasi Ique yätamäkqä äwimiñuwiñqä

¹ Qänakñi, Jisasi Iqu anä-himqä wänqä iutä, naqä iutä, Goti Hanjuwä Iqunä miqä iunqä kukñuä äñgui awä ätuäkäminqe. Inğanñi Iqueqä ämaqä 12 iqua-pqe, Iqutä anä ikämiñuwi.

² Itanğa apäkä, Jisasi Iqu iuauqä dnä quvqetä,

tängä-yaqetä hiñuiqänä huäta ändowatkqä iua, Iqutä qanä anä ikämiñuwi. Apäkä huizqä yoqe, Mäliya ‘Maktälatañä iyyqä’ ätmiñuwi. Hiñuiqänäñi, Jisasi Iqu dnä quvqä 7 huätä ämamäukqä iiyi. ³ Itanğa apäkä huiziyqä yoqe, Jonaiyi. Iyyqä qokiqueqä yoqe, Kusa, ämaqä naqä Heroti iqueqä anä ämimiñqä ique. Itanğa huiziyqä yoqe Susenayi. Apäkä kuapänänä hiua-pqe anänji. Iua iuaucqä yquayä ämepu, Jisasi Iquesä, Iqueqä ämaqä iquautä yätamakqä äväpu, anä ikämiñuwi.

Kukñuä ktqä, kuä-witqä uwqä tnämäuqenqä*

⁴ Ämaqä kuapänänji, anä-himqä im-imda äpäpu, Jisasi Ique wimeqanğuwänğa, Iqu kukñuä ktqä ätukqe. ⁵ “Ämaqä hñqu kuä-witqä uwqä tnämäwäwätñqä wänä. Iqu ätnämäwäwqanğani, hui hänaqä iqi päkmbnä. Ii ämaqä qonjqä iqanğuwänğa, yññä äpäpu ämambnä. ⁶ Hui qua hikä-tänä iqi päkmbnä. Ii bakä äukaupqe, eqä ye etanği, qänakndanji yäuä päpnä. ⁷ Hui guä yänä-tänä awä imä päkmbnä. Kuä bakitä, guä yänä bakitä qäsä äukaupiyi, kuä baki qui imäkmbnä. ⁸ Hui qua anğua du päkmbnä. Bakä äukaupiyi, nänqe kuapänä 100 hukmbnuwiqä” ätukqe. Jisasi Iqu e ätuäqe, Iqu manä yänänäqñqä, “Ämaqä qätä-tänuenä etanğutqe, kukñuä iinqe knuä anğuanä indqämbiyä” ätukqe.

⁹ Iinğä tquanğa Iqueqä wäunğanğä ämotquamiñqä iqua, kukñuä ktqä iquenğä

* 8:3 Matiu 13:1-23; Makä 4:1-20

yatŋqä äwikiwi. ¹⁰ Iqu iquaunŋi tii ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqunä miqenqä kukŋuä qakui zä witanŋqä-qe, Iqu he näqŋqä mapŋqe, etapqiyä. Inäqe ämaqä huizi iqua, qu kukŋuä ktqenä äwiyätqänjuwiqä. Qu hinuä äqunäpu qätä äwiyäpiyä-qe, näqŋqä maeqä-quayqä” ätukqe.

¹¹ E ätuäqe tiinjä ätukqe. “Kukŋuä ktqä qakui, tiinjä. Kuä-witqä uwqä iinjŋi, Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋuinqä atäunjuä eänä. ¹² Kuä-witqä uwqä hänaqä iqi päknätqe, ii tiinjä. Qokä-apäkä Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋui qätä äwiyäpu, quwqä äwqä imä manyueqanŋuwänŋani, Setänä iqu, ‘Qu quuvqä maeqiyqanŋpi, Goti Hanjuwä Iqu quŋi anŋi mitmeqä yäniqeqä’ kŋuä indqänätä äpätä, kukŋuä iinjŋi huätä mamäunqiyä. ¹³ Itanŋa kuä-witqä uwqä qua hikä-tänä iqi päknätqe, ii tiinjä. Qu Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋuä qätä äwipiyänŋani, aquvänä ipu ämapqe, kuä hukä tapinjä maeqä enqä-panjä iinjä. Qu quuvqä eqiyäpiyä-qe, yamwiqä wimeqanŋa, qua iqi päkmbŋqä. ¹⁴ Itanŋa kuä-witqä uwqä guä yänä-tänä iqi päknätqe, ii tiinjä. Qu Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋuä qätä äwipiyi, hanäiqenqätä, mbqenqätä, nätmätqä yeeqä inqä isuaunqätä, kŋuä kuapä indqänäpu quuvqä heqiyqe yänänäqŋqä maeqä iänqiyä. Inŋi, qu kuä-witqä näŋqä naqe, maeqä enqä-panjä iinjä. ¹⁵ Itanŋa kuä-witqä uwqä qua anŋuä iu päknätqe, ii tiinjä. Ämaqä Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋui qätä äwiyäpu, kŋuä indqänqä imä anŋuänä ämaipu, quwqä qeqä-

quuvqe jänänä imbu yänänäqñqä ätqäñuwi, nänqä naqä äuknätñqä-panjä iinjia” ätukqe.

Kukñuä ktqä, hiqi-tä mäsaüqenqät

¹⁶ “Ämaqä hiqi-tä ämäsaupu, zä mäpatqiyeqä ipñqäüä. Iquvanä yäpä imä maeqä ipñqäüä. Ämaqä anä yäpä ingisa äyappiyä iqua, hinuä qumbñqä diñqe, qu hiqi-te, kiqä ätqäüqä ätnänä iqi tqätepñqäüä. ¹⁷ Ii tiinjä. Nätmatqä eeqänänä zä äwämitätqe, ätnänängisa witäniqeqä. Nätmatqä eeqänänä ämaqä iqua zä epqe, ätnänä iqi wiqanquti, qu hinuä äqunäpu näqñqä hipnuwiqä. ¹⁸ He kukñui qätä äñguänä wipñqä diñqe, kñui äñguänä indqämbiyä. Ämaqä näqñqä hui ae ämequwä iqua, Goti Hanjuwä Iqu hui inä väniqe. Itanğa ämaqä näqñqä maeqä iqua, näqñqä wänqä qu ämeñuwi, Goti Hanjuwä Iqu huätä mamäunqiyä” ätukqe.

Jisasi Iqueqä känaisä, känguäkatä, Ique äwimakuwiñqät

¹⁹ Inğanı Jisasi Iqueqä känaisä, känguäkatä ätimäupiyi, ämaqä kuapänä pmetanğa, qu Iqu-tänä qäqiqi mapqä ikuwi. ²⁰ I iqanquwänğa ämaqä hñqu Jisasi Iqenji, “Tqä tñaisä, tunquäkatä Sinyqä hinuänqä äpquwi, yäpaqä tängisa ätqäunäüä” ätukqe.

²¹ I tquanğa, Iqu kimanı tii ätukqe. “Ämaqä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä qätä äwiyäpu

---

† 8:15 Makä 4:21-25 ‡ 8:18 Matiu 12:46-50; Makä 3:31-35

qänaknä itqänuwä iqua, qu Nqä nipaqa, guäkayqa” ätukqe.

Jisasi Iqu yunuitä, eqetä, äminyekqenqä§

²² Hiunji hñqenji, Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunuanqä ämotquaminqä iquatä, yimba ätkamäupu, Iqu iquaunji, tiinjä ätukqe. “Eqä-huänjä yätäqä nängisanqä äwanä” ätukqe. I ätuäqe, iqua äukuwi. ²³ Yimba iu qanjä äwäpiyä iunji, Jisasi Iqu hiqaqä äwäkqe. Inganji yunüä naqänänjä hñqu ätimäutä, eqe yimba iu huaquvämäqanğa, eqä-huänjä kuapänä ätuäqetani, iqua qui imäkñqänä ikuwi.

²⁴ I imäkqanğa, qu Ique ävauqumuatäpu, “Naqä Iquki, Naqä Iqukiyä! Ne qui imäknatunquä iqunä!” ätukuwi.

Inji Iqu ävauqe, yunuitä eqetä, “Qaiyä” ätukqe. E tquanğa, yunuitä eqetä ämñänngiyi. ²⁵ Jisasi Iqu iinjä imäkäqetani, ämaqä iquaunji, “Hiqä quuvqä heqiyqe, ängikä?” ätukqe.

Inganji qu zä ipu, kñuä kuapänä indqänäpu, quwqä-quwä kukñuä ätnğuwi. “Yunuitä eqetä ‘qäyä enä’ ätuätä äminyeqäqä Tqu, Ämaqä Tqukä?” ätnğuwi.

Jisasi Iqu, ämaqä dñä quvqä hui-tänjä hñque, äñguä iwimäkkqenqä*

²⁶ Inganji Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunuanqä ämotquaminqä iquatä, Gerasa iqua-tänjä hiqñqä du ätimäukuwi. Gerasa, ii Galilisänjä eqä-huänjä nängisanji. ²⁷⁻²⁹ Iqinjä Jisasi Iqu yimba

---

§ 8:21 Matiu 8:23-27; Makä 4:35-41 * 8:25 Matiu 8:28-34; Makä 5:1-20

iutani ätimäwa päwqanğa, ämaqä anjä-himqä iu pmeqä dnä quvqä hui-tänjä hnqu äwimakqe. Iqu ppqä itqätanği, ämaqä iqua yukä hipa iu guä äkiqiyäupu, hinuä äqumbu, qäyä äpmetanğä, dnä quvqä iqua, iqu guä ändakemä wätñqä yänänäqñqä iwimäkäpu, anjä avqñqä duñqä wätñqä iwimäkminjuwi. I imäkätqätanğua, ämaqä iqu tpgäyäqä ikitä, anju mäpmeqä itä, hikä hovqä ämaqä pizqä wiqeu hinğinäwa äwäyäkäminqe. Iqu Jisasi Ique hinuä äqunäqe, zääqä ätätä, Jisasi Iqueuä yukä iqi äpäknäqe, manı tiinjä ätukqe. “Jisasi, Goti Haqä Yätutanjä Iqueqä Ymeqä Iquki, Si äänä nyimäkñqäwä? Nyi yatñqä äkiyqänä, ‘Si qui minyimäkqä panä’ ” ätukqe. Iqu iinjä ätukqe, ii Jisasi Iqu “Dñä quvqe huätä äwänä” ae ätkqetanji.

³⁰ Ämaqä iqu e tqanğa, Jisasi Iqu yatñqä ävätä, “Tqä yoqe, squkukä?” ätukqe.

Ämaqä iqu kimanı, “Nqä yoqe ‘Hatñunenjqä’ ” ätukqe. Tiinjänqe, dnä quvqä kuapänänı, iqueä äwqänğisa äpekuwinğä ätukqe. ³¹ İnğanı dnä quvqä iqua, Jisasi Ique yatñqä yänänäqñqä äväpu, “Si ne qua hovqä aanä mämnänjä vänqä enqä-panä iunqä mänandowatqä panä” ätukuwi.

³² İnğanı yaqueqä kuapänänjä, hipkä hmbi buayä änäpu pmetanğä, dnä quvqä iqua, Jisasi Ique yatñqä yänänäqñqä tii äwikuwi. “Ne yaqueqä iquauä äwqä yäpä duqumä paquvatuñquä, hinuinä naqänäwqatiyä” ätukuwi. I tqanğuwänğa, Iqu hinuinä äqunäwatqä.

³³ İnı, dnä quvqä iqua, ämaqä ique ävämanı, yaqueqä iquauä äwqä imä qe äpaqukuwi. Iinjä

iqanġuwänġa, iqua iwaqä iu tnänä äwäpiyi, eqä bu quauqanġuwänġa, eqä qe änyuäpätäukqe.

³⁴ E iqanġä äqumbiyi, ämaqä yaqueqä miqä iqua zä äwäpu, kuknui anä-himqä iutä, im-imä pmetanġuwä iutä ätuäkäkuwi. ³⁵ Ämaqe qätä iinä äwipiysi, “Nätmatqä iinji äänä timäuqanġi tqäpiyä” tpu, hinuä qumbnqä äpkuwi. Iqua Jisasi Ique äwimapiyi, ämaqä dnä quvqä iqua ävämakuwä iqu, qäkä äyäuä, knuä änguä wimeqanġa, Jisasi Iqueqä yukä-tänä qäqiqi pmetanġi hinuä äqunġuwi. Iqua hinuä iinä äqumbiyi, zä äwiŋgqe. ³⁶ “Dnä quvqä-tänä iqu, änguä äänä imänġutiyä” tpu knuä kuapä indqanġanġuwänġa, ämaqä, Jisasi Iqu imäkqanġi hinuä äqunġuwä iqua awä ätukuwi. ³⁷ Iinä timäuqanġqenqä, ämaqä Gerasa pmeqä iqua, zä kuapänä äwinyätä, Jisasi Ique, “Nevämayä” ätukuwi. Inji, Jisasi Iqu yimba ätkamäuqe, anġi äukqe.

³⁸ Iqu äwätnqä iqanġa, ämaqä, dnä quvqä iqua ävämakuwä iqu, Jisasi Ique yatnqä yanänäqnqä ävätä, “Nyi Sitä anä wenqätanä?” ätukqe.

Yatnqä e vqanġa Jisasi Iqu ämaqä iquenji, anġi ändowatätä, tii ätukqe. ³⁹ “Si tqä anä dunqä anġi äwätnä, kuknuä eeqänänä Goti Hanjuwä Iqu si ikimäkqenqä, awä tuvä” ätukqe. I tquanġa ämaqä iqu äwäqe, nätmatqä eeqänänä Jisasi Iqu iwimäkkqenqä, ämaqä anä himqä iu pmetanġuwä iu awä ätukqe.

Jisasi Iqu, apäkä hiuaqui änguä

iwimäkkqenqät

⁴⁰ Jisasi Iqu iqi ävämetä, qua Galiliu anji timäuqanğa, qokä-apäkä Iquenyqä hiñuä äqumbu äpmamiñuwä iqua, yeeqä ipu itmakuwi. ⁴¹ Iqini, ämaqä naqä anjä aquväqñqeu miqä hñqu, Jisasi Ique äwimakqe. Iqueqä yoqe Jarusi, ique. Äwimeqe, iqu Jisasi Ique qonjä äwoktäuqe, iqueuä anjä dunqä wiyänqänä yatñqä yänänäqñqä äwikqe. ⁴² Iqu ymeqä apäkä hmbnänä-tänä-qu eeä, iipu äpakonätñqä qäqiqä etanji, iinqä ätukqe. Iipiyqä quväukui 12 inji.

Jisasi Iqu Jarusi iqutä itmanğa äwätqätanjiyänğa, qokä-apäkä kuapanänjä-pqä Iqutä anä äwäpu, kukundä-kukundä äumiñuwi. ⁴³ Quwqä awä iqini, apäkä hui äumiñqe. Ii hea ique-iqenji, qañuä yaqä e pmetanji, quväukuä 12 ämäwqätäukqe. Ämaqä anğuä iwimäkqänqe,† hma emiñqe. ⁴⁴ Ii Jisasi Iqueä tuwä-tänä qäqiqi äpäqe, Iqueqä gquä quäuqä iu itmaqänqqe. Ii iinjä iqanğa, iiyqä yaqe, maqänä hma ekqe.

⁴⁵ Iinjä iqanğa Jisasi Iqu, “Tqu indmaqänjiyä?” ätukqe.

Ämaqä eeqänäñi qu hñqunä-hñqunä, “Nyi hmanjqä. Nyi hmanjqä” tqanguwänğa, Pitä iqu tii ätukqe. “Naqä Iquki, ämaqä hävemä tä äpätunquä imda ikitmaqänğäuä.”

---

† 8:39 Matiu 9:18-26; Makä 5:21-43 † 8:43 Pipa Grikä pmeqeugä kukñuä iu äqänänqä huiñi, kukñuä tiñä-pqä inä ätä äqänä, “iiyqä mbqä eeqänä qäyä ae tnämäuqanjqä-qe,”

46 I tqanğa Jisasi Iqu kimanı, tii ätukqe. “Ämaqä hıqu Nyi indmaqänğiyä. Nyaqä yänänäqıqä hui, änyivämeqanğı ätqänä.”

47 Iqu i tqanğa, apäkä iinı, “Nyi zä mäpmeqä imä” knuä ämeqe, yäunüä itä, hipenıi quamänı, Jisasi Iqu-tänä qäqıqı eäqe, qokä-apäkä iuqä hinıiqısanı awä tiinä ätukqe. “Ii tiinjıqä. Nyi tänä-yaqä nyätanğı iktmaqänğänä. Nyi iinä imäkqanğa, nyaqä tänä-yaqe, qäpu maqänä eqiyä” ätukqe.

48 I tqanğa, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Apäkä iiki, tqä quuvqä heqiyqe, änguä ikimäkqiyä. Si äwqä qeiqı inqä uvä.”

49 Jisasi Iqu kuknuä yqänä tätqätanğa, ämaqä naqä anä aquväqıqä iu miqä iqueqä anä iutanä hıqu äpäqe, ämaqä naqä iquenı tii ätukqe. “Tqä ymeqe, ae äpäkonğıyä. Itanğı, Ämaqä Näqıqä-vqä Iquenı, hanä-iqä hui inä mävvä panä.”

50 Jisasi Iqu kuknuä ii qätä äwiyäqe, Jarusi iquenı, “Si zä miqä itnä, quuvqenä heqiyä. Ii anğı änguä imänänğıyä” ätukqe.

51 Iqısanı Jisasi Iqu, Jarusi iqueqä anä du ätimäuqe, qokä-apäkä huizi, anä yänğisa pepıqe, hinıinä mäqunquä ikqe. Pitä ique, Jonä ique, Jemisi ique, apäkä iıyqä kanä-käna-yaqutä, quwqä-quwänä pepıqä imäkkqe. 52 Inğanı ämaqä anä yänğisa äpmapiyä iqua, knuä huäqä-hunqä qiyätqätanğuwänğa, Jisasi Iqu, “He knuä maqiyqä pambiyä. Mäpäkonqä iqäqe, hiqaqä äwinä” ätukqe.

⁵³ Iqu e tquanga, qu, hitqä ii pizqä witanqenqä näqñqä epiyi, tä äsukuwi. ⁵⁴ Itanji Jisasi Iqu, iyyqä hipa a ämaqätätä, “Ymeqä iiki, si pämä pmayä” ätukqe. ⁵⁵ Iqu e tquanga, iyyqä quuvqe, anji wimeqanga, maqänä ävaukqe. Ävauqanga, “Buayä winyqä” ätukqe. ⁵⁶ Inganji kaniqutä känaisä yänuä kuapänä iqanqiyanga, Jisasi Iqu iyaquini, yänänäqñqä ätukqe. “Qe ämaqä hñque nätmätqä tä timäuqanji äqunänjiyinqe, awä mätquä panyinyqä” ätukqe.

9

Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä 12 iquau, wänuänqä ändowatkqenqä*

¹ Jisasi Iqu Iqueqä ämaqä 12 iquau tääqä ätuätumeqe, dnä quvqe huätä dowatäpu, tänjä-yaqä hiutanjä-huitanjä-tänjä iquau äñguä wimäkäpnqä dinqä, yänänäqñqetä yoqetä äwikqe. ² Iqu iquauni, Goti Hanjuwä Iqunä miqeunqä awä ätuäpu, tänjä-yaqä-tänjä iquau äñguä iwimäkpnqänä ändowatkqe. ³ Ändowatätä tii ätukqe. “He yäqätä, qatä, buayätä, mbqätä, gquä hñquaqutä, mämeqä pambiyä. ⁴ He anjä-himqä hñque äwimepu, ämaqä hñqueqä anjä iu äpaquväpiyi, anjä-himqä ique vämapñqänqanqe, iquenyä pmepñqä. ⁵ Anjä-himqä hñqueni, ämaqä yeeqä maeyqanqppqe, anjä-himqä ique ävämepiyänqanji, qu quwqä suqä quvqenqä

---

* 9: Matiu 10:5-15; Makä 6:6b-13

näqñqä hipñqänä, hinoqukuä heqä yukä iu täka emäkmitätqe, iqi ptä quväteqiyemä uwqäpñqä” ätukqe.

⁶ Iqu e tquanga, qu Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä äñguänäñi awä ätuäpu, qokä-apäkä iuqä täñä-yaqä quvqe, huätä ämamäupu, äñguä iwimäkäpu, anjä-himqä eeqänänjä iu qañä ikäpñqänä, Ique ävämakuwi.

Heroti iqu, Jisasi Iquenqä kñuä kuapänä indqängqenqät†

⁷ Inğanji ämaqä naqä Heroti, anjä-himqä iu miqä iqu, Jisasi Iqu imäkqangqenqätä, ämaqe Iquenyqä tqanguwinqätä qätä äwiyäqe, iqu kñuä kuapänä indqängqe. Hñqua, “Jonä, qua äptekuwä iqu, anği ävauqiyä.” ⁸ Hñqua, “Laisa iqu ätimäuqiyä.” Hñqua, “Hinjuä-tqä hinjuiqändqä hñqu, anğu ävauqiyä.” ⁹ Iinjä äwiyäqe, Heroti iqu tii ätkqe. “Nyi Jonä iqueni, hiinjüä ae ätäwikqeqä. Nyi qätä tä äwiyänqe, ii tquenyqä äwiyänänä?” Iinjä äwiyäqetani, iqu Jisasi Ique hinjuä qunmätä iminqe.

Jisasi Iqu, qokä 5,000 iquau buayä äwikqenqä†

¹⁰ Ämaqä Jisasi Iqu ändowatkqä iqua, anğu äppiwi, nätmätqä eeqänänjä qu imäkkuwinqe, Jisasi Ique ätukuwi. Inğanji Jisasi Iqu, iquau ätuma äwäqe, quwqä-quwänä anä pmetanä-tpu, anjä-himqä Betsaitä ingisanqä äukuwi. ¹¹ Injäqe ämaqe, qu näqñqä eäpu, iquau qänaknä äwivändkuwi. Qu Ique

† 9:6 Matiu 14:1-12; Makä 6:14-29; Lukä 3:19-20 † 9:9 Matiu 14:13-21; Makä 6:30-44; Jonä 6:1-15

äwimeqanġuwänġa, Iqu yeeqä itmetä, Goti Hanjuwä Iqunä miqeuŋqä awä ätuätä, ämaqä täñä-yaqä-täñä iuñi, äñguä iwimäkkqe.

¹² Hiaitäñi, ämaqä 12 iqua Ique äwimapiyi, tii ätukuwi. “Si ämaqä iuñi, qu anä-himqä iuñqä äwäpu, buayänqätä, anänqätä qävqä ipñqänä dowatiyä. Ne äpmeñquä täuñi, anä aanqeqä” ätukuwi.

¹³ I tquanġuwänġa, Iqu iquaunji, “Hiqä-hiuä buayä wipiyä” ätukqe.

Qu kimañi tii ätukuwi. “Ne buayi kuapänä mämeqä iänu. Ne bretqä hipa hñgiñi eeqätä, hämapäkä hñquaquñä ämeñunä. Ne ämaqä eeqänänä täuñqe, buayä mbqä äñgi yatunquäwä?” ätukuwi. ¹⁴ Iqini ämaqä qokinäñi, 5,000 äpmamiñuwi.

I tquanġuwänġa Iqu Iqueqä ämaqä iquaunji tiñä ätukqe. “He iquaunji, ‘He 50-50 inä, quamä pmakäupiyä’ tupiyä.”

¹⁵ Iqua e tquanġuwänġa, qokä-apäkä iqua qätä äwiyäpu, quamä e äpmakuwi. ¹⁶ Quamä pmeqanġuwänġa, Jisasi Iqu, bretqä hipa hñgiñi eeqä, hämapäkä hñquaquñitä ämeqe, hiñuä haqä yätu äqänä Goti Hanjuwä Iquenyqä “änġuiqä” ätäqe, buayitä hämapäkitä äkutätä, kiqä ämaqä iqua huiziu yanä wipñqä äwikqe. ¹⁷ Qu buayä qäpu änäpu, äwqä puäsqañga, iqi änätqutekuwi, iqua qa naqä 12 ämamikuwi.

Pitä iqu, “Jisasi Iqu, Kraisi Iqueyqä” ätkqenqäš

¹⁸ Hea hñque Jisasi Iqu, Kiqä-kiuänä Goti Hanjuwä Iqutä kukñuä anä ätqämanmiñiyänġañi,

Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iqua, Iqutä anä äpmapu, Iqu iquau yatnqä tiinjä äwikqe. “Qokä-apäkä iuqä knuä indqänqä dunji, Nyi Tqunqä?” ätukqe.

¹⁹ I tquanqä iqua kimanji, “Hnqua, ‘Jonä asnä-qäyqä iqueqä’ ätätqänuwiqä. Inäqe hnqua, ‘Laisa iqueqä.’ Hnqua, ‘Hinuä-tqä hinuiqändqä anqä ävauqä hnqueqä’ ” ätukuwi.

²⁰ Iqua e tquanquwänqä, Iqu “Hiyaqä knuä dunji, Nyi Tqunqä?” ätukqe.

Pitä iqu kimanji, tii ätukqe. “Si Goti Hanjuwä Iqueqä Kraisi, ne äminesqä ätekikqä Iqukiyqä” ätukqe.

²¹ Inqanji Jisasi Iqu, kuknuä yänänäqñqä tiinjä ätukqe. “He tänqe, ämaqä huiu awä mätquä pambiyä. ²² Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu, hanä-iqä naqänänä menqiyä. Ämaqeu ämiqä iquatä, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, ämaqä kuknuä-suqenqä näqñqä iquatä, qu Ique tuwä äwiyäpu äpäknqäüä. Inji hea hnquaqui-hnquenänqanji, Goti Hanjuwä Iqu, Ique anqä ävauqumuatänqiyä” ätukqe.

Suqä, Jisasi Ique qänaknä wivändqenqä

²³ Inqanji Jisasi Iqu eeqäpnänqä iquau tii ätukqe. “Ii tiinjä. Ämaqä hnqu, Nyi qänaknä nyivändätñqä winganqutqe, iqueqä äwinqä eeqänänji, kiuä mändi äkittqänätä, hiunji ique-iquenji, iqueqä zä-huätatä hunqe ämetä, Nyi qänaknä nyivändänä. ²⁴ Ii tiinjä. Ämaqä hnqu, iqueqä hanä-pmeqe a yänänäqñqä äkiqätmitätqe, qui imäknäniqeqä. Inäqe ämaqä hnqu, Nyinyqä knuä indqänätä, iqueqä

hänjä-pmeqe ävquatämämitätqe, iqu hänjä pmetäniqeä. ²⁵ Itanğa ämaqä hñqu, nätmatqä qua täuñi eeqänä ämetä, iqueqä hänjä-pmeqe qui imäkñgangutqe, iqueqä nätmatqä eeqänänjä iinji, yätamakqä äänä väniqiyä? ²⁶ Itanğa ämaqä hñqu, Nyinyqätä, Nyaqä kukñinqätä, womba wiñgangutqe, Ämaqueuqä Ymeqä Ekqä Iqu, yänänäqñqä motqueqä Iqueqetä, Apiqueqetä, enätqä iquauqetä, ämetä äpätqängañi, Iqu ämaqä iquenyqe, womba inä yäniqeqä” ätukqe.

²⁷ “Nyi naqä-qakuä tiinjä etqänä. Ämaqä täqisanjä hñqua, qu mapakonqä hänjä yqänä äpmamitpqe, Goti Hanjuwä Iqunä miqe hiñuä qumbnuwiqä” ätukqe.

Jisasi Iqueqä huiwi, huitañä ingqenqä*

²⁸ Jisasi Iqu e ätukqeunji, wikä hñqunä päwqanğa, Iqu Pitä ique, Jonä ique, Jemisi iquesänji, qoqonjä yätunqä ätuma, Goti Hanjuwä Iqutä kukñuä anä siñqä ekqe. ²⁹ Inğanji Iqu Goti Hanjuwä Iqutä kukñuä ätqämanäsiyänğanji, Iqueqä hipeñui, huitañä änyätä, Iqueqä gque, qäpaiqänänjä we-huñqänänjä ingqe. ³⁰ E pmetanğa, ämaqä hñquaqu, Mosisi iqutä Laisa iqutä, ätimäusinyä, Iqutä kukñuä anä ätminjuwi. ³¹ Iquaqu Goti Hanjuwä Iqueqä we-huñqetä ätimävi, Jisasi Iqutä kukñuä anänji, Goti Hanjuwä Iqu ätukqä-ma, Jerusälemä du imäkätä, qua täu ävämetñqenqä ätnminjuwi. ³² Inğanji Pitä iqutä, ämaqä huiziquaqutä quvaqä hiñui

* **9:27** Matiu 17:1-13; Makä 9:2-13

hanä ämipu hiqaqänqä iqämanminuwi, yäunuä ipiyi, Jisasi Iqueqä huiwiunji we äunä, ämaqä hñquaqu Iqutä tqäutaŋgä äqunquwi. ³³ E äqumbiyi, iquaqu Jisasi Ique äväma wenyäsinyä tii itqätanġiyänġa, Pitä iqu Jisasi Ique tii ätukqe. “Naqä Iquki, ne täqi äpmeŋque, ii äŋguiqä. Ne anä wänqä hñjua maqänä mätanä. Hñqu Tqänqä, hñqu Mosisi iqueqänqä, hñqu Laisa iqueqänqäuä” ätukqe. Pitä iqu inä ätuätäqä-qe, iqueqä-kiuäŋi kukñui äkitanätiyä-qe, iqu maqŋqä emiŋqe.

³⁴ Pitä iqu kukñuä yqänä tätqätanġa, qaquvqä hñqu ätimäuqe, iquaunji haqeqi äpatqäkqe. Inä wimeqanġa, iqua zä ikuwi. ³⁵ Inġanji qaquvqä yäpä imdanji, maŋä tii ätukqe. “Ämaqä Tqu, Nyaqä Ymeqeqä. Nyi ae ätekqä-qeqä. He Ique qätä wipiyä” ätukqe. ³⁶ Maŋä qäpu tqanġgetäŋi, Jisasi Iqu kiqä-kiuänä äyä pmetanġi äqunquwi. Inġata tiinji, iqua nätmätqä hiñuä e äqunquwiŋqe, ämaqä hñque awä mätkuä da imiñuwi.

Jisasi Iqu, ymeqä qokä dñä quvqä-tänġa hñque, äñguä iwimäkkqenqät†

³⁷ Awiŋganji, qu qoqonä iu ävämanji, qokä-apäkä kuapänä Jisasi Iqutä hänaqä awä iqi ämiñquwi. ³⁸ Ämimbiyi, quvaqä awä iqisanji, ämaqä hñqu tääqä tii ätukqe. “Näqŋqä-vqä Iquki, nyi ymeqä kiuänänġä-tänġunä etanġi, Si ique hiñuä qundŋqä yatŋqä yänänäqŋqä äkiyqänä. ³⁹ Dñä quvqä hñqu,

† 9:36 Matiu 17:14-21; Makä 9:14-29

iqueqä äwqä yäpä imä äpaquvätä, zääqä yänänäqñqä ätätñqeqä. Dñä iqu imäkqanji, iqu yäunüä-yäunüä itä, makusewä iqueqä manita ätimäutñqeqä. Dñä iqu ‘maqänä mävämeqä imä’ kñuä vqanji äpakänä äpme, iqueqä huiwiu quvqä imäkätñqeqä. ⁴⁰ Iñqe, nyi Tqä ämaqä wäunüänqä ämotquetqänä iquau, dñä quvqä huätä dowatpñqä yatñqä yänänäqñqä ae ävqeqä. Inäqe, iqua änä mimäkqä da iquwiqä” ätukqe.

⁴¹ I tqanğa, Jisasi Iqu kimanji, tii ätukqe. “Ämaqä tänğa äpmeñuwä iquenä, he quuvqä maeqiyqä itqänuwiqä. Hiqä kñuä indqänqetä, suqetäñi, jänä hmanjqä. Nyi hesä anäñi, squänğanqä pmetmqe? Hiqä quuvqä heqiyqe, yänänäqñqe, squänğa imäkmbnuwänqäwä? Tqä ymeqe, ätuma biyä” ätukqe.

⁴² Inğanji, ymeqä iqu äpätqätanğa, dñä quvqä iqu ique qua mäñi mamäuqanğa, ymeqä iqu yäunüä-yäunüä ikqe. E iqanğa, Jisasi Iqu dñä quvqä ique kukñuä yänänäqñqä ätuätä, ymeqä ique äñguä iwimäkätä, kanique anji äwikqe.

⁴³ Inğanji, qokä-apäkä eeqänäñi, Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqñqenqä yäunüä ikuwi.

Jisasi Iqu, äpäkonäninjqä anji ätukqenjqä†

Iñä ipiyi qu, Jisasi Iqu wäunüä eeqänänä imäkminjqenqä kñuä kuapä indqänätqätanguwänğa, Iqu Iqueqä wäunüänqä ämotquaminjqä iquau, tii ätukqe.

⁴⁴ “He kukñuä tqueni, qätä äñguänä nyipiyä.

† 9:43 Matiu 17:22-23; Makä 9:30-32

Ämaqe, qu Ämaqeuaqä Ymeqä Ekqä Iqueni, ämaqä hñquauqä hipa du wipñqäua” ätukqe. ⁴⁵ Kukñuä iqueqä qakuñqe, Iqueqä ämaqä iqua maqñqä emiñuwi. Kukñuä qakui, iquauñqä zä witañgi, iqua näqñqä äñguä mämeqä imiñuwi. Ique yatñqä vqäñqe, iqua zä ipu, yatñqä mäuvqä ikuwi.

Qu, “Neyaqä awä iqisani, yoqä naqä-täñi tqukä?” ätñguwiñqäS

⁴⁶ Hea hñqueni, Iqueqä wäunuanqä ämotquamiñqä iqua, kukñuä yänänäqñqä, “Neyaqä awä iqisani, yoqä naqä-täñi tqukä?” ätñguwi.

⁴⁷ Inqe Jisasi Iqu, iquauqä kñuä imni näqñqä ae ämeqe, ymeqä wänqä hmbi ätuma äpäqe, Iqueqä-tänä qäqiqi ätqätekqe. ⁴⁸ I iäqe, iquau tii ätukqe. “Ämaqä hñqu Nyinyqä-pqe kñuä indqänätä, ymeqä tqu pqañgi yeeqä ävätmeqä-pañä iñi, yeeqä inä änyiyätmetñqe. Itanğa ämaqä hñqu Nyi äppqañgä yeeqä änyiyätmeqäqe, iqu Nyi änändowatkqä Ique-pqe, yeeqä inä ävqiyä. Ii tiinjqä. Heyaqä awä iqini, ämaqä hñqu iqueqä yoqe mäñdi äkittqänätä äpmamitätqe, iqu yoqä naqä-tänä-quvi.”

‘Ämaqä ne hñgisa minetqueqä iquwä iqua, neqä-quaiqä’ ätukqenqe*

⁴⁹ Inğanı Jonä iqu, Jisasi Iqueqä kukñui qätä äwiyäqe, tii ätukqe. “Naqä Iquki, ämaqä hñqu Tqä yoqä ätätä, dñä quvqe huätä mamäuqañgi

äqunanitani, iqu ne qänaknä mäneyqä etangi, ne iqueni, ‘Si iini miqä panä’ ätququeqä” ätukqe.

⁵⁰ I tquanğa, Jisasi Iqu, “He ique pmua mimäqä pambiyä. Ämaqä hñqu hñgisa metqueqä iqäqe, iqu hiqä-queqä” ätukqe.

Sämaliya pmeqä hñqua, Jisasi Ique tuwä äwikuwinqä

⁵¹ Hea Jisasi Iqu qäukuä haqä yätunqä anğu yäniñqä qäqi päťqätanğani, Iqu Jerusälemä duñqä wätñqä kñuä yänänäqñqä indqängqe.

⁵² Inğani, Iqu ämaqä kukñuä äma uwqä hñquau, hñuiqä ändowatkqe. Iqua äupiyyi, Iquenyqä näťmatqä nawenyä imäkññqä diñqä, Sämaliya pmeqä iquauqä anä-himqä hñque äpaqukuwi.

⁵³ Äwimeqanğuwänğa, ämaqä iqi äpmamiñuwä iqua, Jisasi Iqu Jerusälemänqä wätñqenqä näqñqä ämapiyyi, Iqu iquauqä anä du wimetñqä diñqe, mäwinqä ikqe. ⁵⁴ I iqanğuwinqe, Iqueqä wänuñänqä ämotquamiñqä iquaqu, Jemisi iqtä Jonä iqtä, näqñqä ämayi, Jisasi Ique tii ätukiyi. “Naqä Iquki, Si ye tääqä tenqä äkingiyä? Qäukuä haqä yätutanı, tä iwa äpätä, ämaqä täu tä nätnqä diñqäüä.”

⁵⁵ I tquanğiyinqe, Iqu hñuä ämoqunätä, “Iini matqä panyinyqä” ätukqe. ⁵⁶ Iinä tquanğa, qu anä-himqä huiziunqä äukuwi.

Suqä, Jisasi Ique qänaki wivändqenqä†

---

† 9:56 Matiu 8:18-22

57 Qu hänaqä awä iqi qanä wätqätanġuwänġa, ämaqä hñqu, Jisasi Ique tii ätukqe. “Si anä-himqä eeqänänä iunqä uwqanġtqe, Nyi qänaki kivändmqänä.”

58 Jisasi Iqu kimañi, tii ätukqe. “Hiveqä hiqiyqä iqua, iquauqä anä-tänqiqä. Yññä iqua, anä-tänqiqä. I etanġi, Ämaqeugä Ymeqä Ekqä Iqu, Iqueqä anä hiqaqä wiqe, hmanjqä.”

59 Ämaqä hñquququeni, Jisasi Iqu, “Si qänaki nyivändiyä” ätukqe.

I tquanġa, ämaqä iqu, “Naqä Iquki, apique ganä qua qäyä mapteumqä, Si hinjuinä ñqänäwqatiyä” ätukqe.

60 I tquanġani, Jisasi Iqu kimañi, tii ätukqe. “Qäyä eänä. Ämaqä ae äpäkombqä iqua, quwqä ämaqä pizqä iqueni, qua qäyä ptepnqeä. Si äwätnä, Goti Hanjuwä Iqunä miqeunqä, awä tuäkätñqeä” ätukqe.

61 Itanġa ämaqä huiziqu, Jisasi Ique tii ätukqe. “Naqä Iquki, nyi qänaki kivändmqä etanġqä-qe, ñqä ämaqä iquau yeeqä wimqä anämqä ganä umqe, Si hinjuinä ñqänäwqatiyä.”

62 Iqueni, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqä hñqu wäunüä imäkätäqänġani, hea ique-ique iqueqä anämqä kñuä yqänä vqanġuti imitätqe, iqu Goti Hanjuwä Iqunä miqeunji, yätamäkqä änä mäwqä yänqiyä” ätukqe.

10

Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä kuapänänä iquau, wäunüänqä ändowatkqenqä

¹ Qänakndaŋi Naqä Iqu, ämaqä 72 atäunuä itä, hŋquaqunä-hŋquaqunä ändowatkqe. Anä-himqä eeqänänjä iuŋi, Iqu Iqueqä-kiuä äwäniŋqä diŋqä, iqua hiŋuiqä upŋqä ändowatkqe. ² Iiŋä mimäkqängaŋi, tii ätukqe. “Wäunuä iuŋi, ymisaŋä yäuä kuapänä iätanŋqä-qe, ämaqä wäunuä itqänuwi, kuapänä hmanjqa. Iiŋiŋqe, wäunuä-tänjä Kaniquenyqä tääqä ätuäpu, Iqu ämaqä wäunuä iqä hänjä hŋquau ymisaŋä aquvä mipŋqä dowatätŋqä diŋqä tupuiyä.” ³ E ätuäqe, “He upiyä. Nyi endowatqe, ii tiinjqä. Sipsipqä, hiveqä hiqiyqä iquauqä awä imä upŋqä endowatqänä. ⁴ Hiqä mbqä qäetä, hiqä yquayä qa-mŋqetä, itanŋa hiqä yukiu muasmäuqe, qäsä äma mäwqä pambiyä. Qanä äwäpiyä iuŋi, qokä-apäkä hui, hänaqä awä iqi äminäpiyi, ‘Hiunjiyqä’ mätquä pambiyä” ätukqe.

⁵ “He anä hŋqua-hŋquau äpaquväpiyi, tii ganä tquäpŋqä. ‘Ämaqä anä täu äpmeŋuwä iquenä, he äwqe, hanuä iŋqä pmapiyä.’ ⁶ Ämaqä äwqä hanuä iŋqä hŋqu anä iu äpmamitätqe, hiyaqä kukŋuä äŋguänänŋi, iquenyqä wätŋqeqä. Inäqe ämaqä äwqä hanuä iŋqä hŋqu, iu mäpmeqä imitätqe, hiqä kukŋuä äŋguänänŋi, hiqä-hiuänjqä asuŋgumä quvepänqiyä. ⁷ He buayä-sua, eqä-sua hitapqanŋuwi, änäpu, anä iquenyä pmapŋqeqä. Quati tiinjqä. Ämaqä hŋqu wäunuä imitätqe, iqu iqueqä mbqe ämeniqa eänqe, ii äŋguiqä. I etanŋi, he anä huizi du mäpmeqä pambiyä” ätukqe.

⁸⁻⁹ “Itanŋa he anä-himqä hŋqua-hŋquau

timäuqanġuwänġaġi, qu henyqä aquvänä ipu, ymisaġä iwäsäuqanġpqe, ämepu änäpu, ämaqä täġä-yaqä-täġä iqi pmetanġpqe, anġuä iwimäkäpu, kukġuä awä tiġä tupġeqä. ‘Goti Hanjuwä Iqunä miqe, hesänä qäqiqi ae äquvepqiya.’

¹⁰ Inäqe, he anä-himqä hġqua-hġquau timäuqanġuwänġa, qu aquvänä miqä iqanġpqe, anä-himqä hänaqä iqi ätqäupu, tii tquäpġqä. ¹¹ ‘Qua hinyaġä heyaqä anä-himqä täutanä, neyaqä yukä täu ämäkänġqe, ne ptä quväteqäma yanġunä, hiqä suqä quvġenġä ämetquetunġuänänäyä. Inġi, he näġġqä tiġä hipġqäüä. Goti Hanjuwä Iqunä miqe, qäqiqi ae äquvepġeqä’ tquäpġqä. ¹² Nyi he etqänä.* Qänakndaġi, hiunġi Goti Hanjuwä Iqu suqä quvġenġä iwäsäuqänġqä ätekqeunġi, ämaqä anä-himqä iqesaġä iquauqä hanä-iqe, Sotomä äpmamiġuwä iquauqä hanä-iqe ämäwqätäuniqeqä” ätukqe.

¹³ Iqu tiġä-pqä inä ätukqe. “Ämaqä Kolasinä pmeqä iquendä, Betsaitä pmeqä iquendä, hiqä hanä-iqenġä ‘Oänä’ etqä. Tiġġqä. Nätmatqä ämaqä mimäkqänäġi, Nyi heyaqä awä iqisa imäkkqä-paġi, ämaqä hġqu Tayä pmeqä iquauätä, Saitonä pmeqä iquauätä, awä iqisa imäkqä-säpi, qu qänġanä tiġi ae heqäpġġġä. Quwqä suqä quvġenġä womba ipu, tuwä äwiyäpu, quwqä huäqä-hunġä qäki ämäyäupu, tä wätakiu pmeqäpġġä. ¹⁴ Inġinġe, hiunġi Goti Hanjuwä Iqu suqä quvġenġä iwäsäuqänġqä

---

* **10:12** Matiu 11:20-24

ätekqeuni, heyaqä hanä-iqe, Tayä pmeqä iquauqätä, Saitonä pmeqä iquauqätäni, ämäwqätäuniceqä. ¹⁵ Itanğa Kapänamä pmeqä iquenyä, he qäukuä haqä yätunqä hipnuwätanä? Oeyä, he ämaqä pizqä iquauqä anä bunqä wäpnuwiqä” ätukqe.

¹⁶ I ätuäqe, ämaqä, Iqu ändowatätñqä iquauñi, Iqu tiinä ätukqe. “Ämaqä hñqu heyaqä kukñuä qätä eyqäqe, Nyaqä kukñuä-pqe, qätä inä änyiyqiyä. Ämaqä hñqu he tuwä eyqäqe, iqu Nyi-pqe tuwä inä änjyiyqiyä. Ämaqä hñqu Nyi tuwä änjyiqäqe, Nyi änändowatkqä Ique-pqe, tuwä inä äwyiyqiyä” ätukqe.

Jisasi Iqu, iquauqä wäunñinqä yeeqä äwikqenqä

¹⁷ Qänakñi ämaqä, Jisasi Iqu ändowatkqä iqua, aquvänä ipu, anğumä äppiyyi, tii ätukuwi. “Naqä Iquki, ne Saqä yoqe tquanğua, dñä quvqä iqua, neyaqä kukñuii qänaknä iquwiqä.”

¹⁸ Iwä, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Nyi hinuä äqunänqeqä. Setänä Goti Hanjuwä Iqutä himä-wiunqä iqu, qakuä haqä yätuta päkñğanğa, nyuauä enqä-pa iqanğı äqunänqeqä. ¹⁹ Qätä nyipyä! Qämäkitä, qänjuakätaitä qo äkitäupu, Setänä iqueqä yänänäqñqe, ämäwqätäupñqä diñqetäñi, Nyi yoqä naqä ae etapqeqä. Iinñqe, nätmätqä qui emäkätñqä di, aañqeqä. ²⁰ Itanğı, ‘Dñä quvqä iqua, neyaqä kukñuii qänaki iquwiqä’ ätäpu, aquvänä miqä pambiyä. Goti Hanjuwä Iqu heyaqä yoqe, qäukuä haqä yätu ae äqiyqäqenqä aquvänä ipiyä” ätukqe.

21 Inġaŋi, Dnâ Äŋguä Iqu yeeqä wimäkqanġi, Jisasi Iqu tii ätkqe. “Apä, qäukuitä quaetä Miqä Iquki, ämaqä näqŋqätä knuä-tänä iquaunqe, Si nätmätqä tä zä äkittqiyänä-qe, ymeqä dänä-suau enqä-pa, äyâ ämotquenyä. Si e imäkqanġnä, Nyi ‘änġuiqä’ äktqänä. Auä, Apä, Si Tqä äkinqeu qänaknä itnä imäkinyä.”

22 Ämaqeunġi, tiinjä-pqä inä ätukqe. “Nqä Apiqu nätmätqä eeqänänġi, Nqä hipa täu änġiyqeqä. Ämaqe, Ymeqä Iquenyqä näqŋqe, aanqeqä. Apiquänġqä. Ämaqe, Apiquenyqä näqŋqe, aanqeqä. Ymeqä Iqutä, ämaqä Ymeqä Iqu ämotquetŋqä iquatä, iquanänġqä.”†

23 Inġaŋi, Iqu tuwänġi hiŋuä ämoqunäqe, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquaunä tii ätukqe. “Ämaqä nätmätqä he hiŋuä äqunätqänuwiu hiŋuä qumbŋqä iqua, aquvänä ipŋqäuä. 24 Tiinjä etqänä. Nätmätqä he hiŋuä äqunätqänuwi, hiŋuä-tqä iquatä, ämaqä naqä iquatänġi, qu hiŋuä qunqänqä kuapänä winyätqätanġqä-qe, hiŋuä mäqunquä iminjuwiqä. Kukŋuä he qätä äwiyätqänuwi, qu qätä wiyqänqä winyätqätanġqä-qe, qätä mäwiyqä iminjuwiqä” ätukqe.

Hänä hea ique-ique pmeqä meqenqä

25 Ämaqä kukŋuä-suqenqä näqŋqä hŋqu, Jisasi Ique yamwiqä ävätä, tiinjä ätukqe.‡ “Näqŋqä-vqä Iquki, hänä hea ique-ique pmeqä mamqe, nyi äänä imäkmqäwä?”

† 10:22 Matiu 11:25-27 ‡ 10:25 Matiu 22:34-40; Makä 12:28-31

²⁶ I tquanga Jisasi Iqu, “Kuknuä-suqä iuñi, äänä äqänänä? Si a äänä ätäutqänäwä?” ätukqe.

²⁷ Iqu kimañi, “*‘Goti tqä Naqä Iqueni, tqä qeqä-quuvqetä, yänänäqñqetä, kñuitä, Ique äwitnä, itanga Iquenyqänä kuapänä kinguätñqeqä.’* Ti-injä inänjqä. *‘Si tqä-täunqä äkinyätñqä-pañi, ämaqä si-tänjä iqi äpmeñuwä iquauñqä-pqe, inä kinyätñqeqä’*” ätukqe. §

²⁸ Ga Jisasi Iqu kimañi, “Ti qäyunä ätnyä. Si e imäkätñi, hea ique-ique pmetñqinyä” ätukqe.

²⁹ Itañi, ämaqä kuknuä-suqenqä näqñqä iqu, qu iquenyqä, ‘Iqu suqä äñguänänjä iqä-queqä’ kñuä mapñqä wiñgani, tii ätukqe. “Ämaqä nyi-tänjä iqi äpmeñuwi, tqukuakä?”

Kuknuä ktqä, ämaqä äñguä Sämaliyatanjä iquenyqä

³⁰ Mä, Jisasi Iqu kimañi, tii ätukqe. “Ämaqä hñqu Jerusälemä ävämañi, Jerikonqä quveqätqätanga, ämaqä quwä-meqä hñqua, iqueqä yquayä eeqä ämotaupu, äpäseqa weqanquwänja, iqu äpäkonmätä yäñiqeqä.

³¹ Iqu e witañga, hiqäva-imäkqä hñqu hänaqä asä iu äquveqätä, ique hiñuä äqunäqe, hänaqä hñgisa jänä mäwqätäuniqeqä. ³² Itañi ämaqä Goti Hanjuwä Iqueqä anjä iu wäunjuä iqä hñqu ätimäuqe, ique hiñuä äqunäqe, hänaqä hñgisa jänä inä mäwqätäuniqeqä. ³³ Itanga yäpaki, Sämaliyatanjä hñqu-pqe qanä äpmitätqe, ique äwimeqe, hiñuä äqunäqe, iquenyqä huäqä

---

§ 10:27 Kuknuä-suqä 6:5; Hiqäva-imäkqä 19:18

kiiñä wunäniqeqä. ³⁴ Iiñä itä, qäqiqi äwimeqe, olipqä eqä aowitä, wainqä-eqetä, ämaqä iqua äpäkpqeu equateqe, huäqä wotäniqeqä. Itäñi, iqueqä dongi iu ämäqumuateqe, anä ämaqä hiqaqä äwiqismipqä iuñqä ätuma äwäqe, ique äminiqeqä. ³⁵ Zinuitäñi, iqu ämaqä anä miqä iqueni, mbqä kuapänä ävätä tii tuäniqeqä. ‘Si ämaqä tqueni, änguänä miyā. Itanğa si mbqä saqä-pqä hui äwisqä etanğutqe, nyi anğı äquvepätmäñganı, nyaqä kima ktapqämqä’ tuäniqeqä” ätukqe.

³⁶ I ätuäqetanı, ämaqä ique yatıñqä ti-inä äwikqe. “Ämaqä tquaqi-tquenyqe, si kñuä äänä kiyqiyä? Ämaqä quwä-meqä iqua äpäsekuwä iquenyqe, ‘Tqu nyi-tänğä iqi pmeqä-queqä’ kñuä indqänätä, suqä qäyunä motqueniqe, tqukä?”

³⁷ I tquanğa, ämaqä iqu tii ätukqe. “Ämaqä qeqä äwimänätä, ique yätamäqä väniqä iqueqä.”

Inğanı, Jisasi Iqu, “Si äwätinä, suqä asänänı imäkiyā” ätukqe.

Jisasi Iqu, Malaisä, Mäliyatä, äwimakqenqä

³⁸ Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunğanğä ämotquaminğä iquatä, qu qanğä äupiı, anğä-himqä hñque ätimäukuwi. Iqi timäuqanğuwänğa, apäkä anğä-himqä iutanğä hui, Iquenyqä yeeqä itä, iıyqä anıunğä ätuma äukqe. Iıyqä yoqe, Mala. ³⁹ Malai, känapi huisänıı. Iıyqä yoqe, Mäliya. Ii Naqä Iqu-tänğä qäqiqi, Iqueä kukñui qätä äwiya äpmaminqe.

⁴⁰ Ii e pmetanğa, Malai, ymisänğä-sua näwinyä

imäkätä, wäunuä kuapänä etanġi, kġuä indqänminġe. Iinġe, ii Jisasi Iquenyqä äwätä, “Naqä Iquki, nqä napi nyivämeqanġi, nqä-näunä ymisaġä näwinyä imäkätqänänä. Si iinġe, kġuä äänä kiyqi? Si nqä napiġi, tu. Ii äpätä, yätamäkqä nyiyätġäuä” ätukqe.

⁴¹ Iwä Iqu kimaġi, tii ätukqe. “Nqä näueqä Malaiki, si nätmätqä kuapänäninġä kġuä indqänätnä, haġä-iqä ämetqäninyä. ⁴² Inäqe nätmätqä hġqu, huiziquau ämäwqätäunä. Mäliya nätmätqä qäyunänqä äwinyänä. Ye nätmätqä tä, huätä mämatnämäuqä yenġueä” ätukqe.

11

Suqä, Goti Iquenyqä tääqä tqenġä

¹ Hiunġi hġqueni, Jisasi Iqu hġqäqi äpme, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätqämanminġe. Iqu tääqä ae ätqanġa, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminġä hġqu, tii ätukqe. “Naqä Iquki, Jonä iqu iqueqä wäunuänqä ämotquaminġä iquau näqġqä äwiminġä-paġi, ne-pqe neqä Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tqenġe, Si mänätquayä” ätukqe.

² I tquanġa Jisasi Iqu, tii ätukqe.* “He Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätäpiyänġaġi, tii tqäpġqä. ‘Apiquki, ämaqe, Tqä yoqe haqä yätqä äwi, pmua hitanġi qumbnä. Sinä miqe, äpänä. ³ Hiunġi ique-ique, buayä nätapqanġnä.

⁴ Ämaqä quvqä inetqueqanġuwä iquaunqä, ne äwqä hanġuä imäknätunġetani, Si nenyqä

---

* **11:2** Matiu 6:9-13

äwqä hanuä imäknätnä, neqä suqä quvqe huätä mänamäutñqe. Yamwiqä nemetñqä itñqä iunji, Si hiñuinä mäquñquä panä' tqäpñqeqä" ätukqe.

⁵⁻⁷ Iqu tiinjä-pqä ätukqe. "Ämaqä hesanjä hñqu, iqueqä käyāmaqä hñque heatqāngga äwimetä, 'Nyāmaqä iquki, ñqä näueqä hñqu qañä äpätnqe, änyimeqanji, nyi ique buayä wimqe hma etanqçenqä, si buayä hñquaqui-hñque dapiyā' tuññqiyä. I tquanğa, ämaqä anjā yäpä yāngisa äpmamitätqä iqu kimañi, 'Si wāunüä yāñänäqñqä mänapqä manä. Nyitä ñqä ymeqä iquatä, ne qñqañä ämeyätanä, hiqaqä ae äwiqeqä. Nyi ävautmä buayä mäktapqä ymqänä' tuätñqätanä? ⁸ Nyi tii etqänä. Iqu 'Ñqä nyāmaqä-queqä' kñuä vqanğuti, ävautä mavqä yāññiyä. Injāqe, ämaqä yäpaqānggisa ätqäuqä iqu, qñqañä ptqä yqänä äqäyätä, ymisāññiqä yatñqä vätqätanji, iqu enyqä qäyā wiñganğuti, ävautä nätmätqä eeqänäñi, iqu äwa iqanğutqe, ävāññiyä" ätukqe.

⁹ "Iiññqe, Nyi he etqänä. He Goti Hanjuwä Ique yatñqä vqanğppqe, Iqu nätmätqä etapāññiyä. He qävqä ipiyi, he ämäqumuapñqäuä. He anjā qñqañä ptqä päsqanğppqe, qñqañi äutänāññiyä. ¹⁰ Ämaqä, Goti Hanjuwä Ique yatñqä vqanğppqä iqua, nätmätqä ämapñqäuä. Ämaqä qävqä ipiyä iqua, ämäqumuapñqäuä. Ämaqä qñqañä ptqä päsqanğppqä iquaunji, Goti Hanjuwä Iqu qñqañä äwuteyāññiyä" ätukqe.

¹¹ "Ii tiinjä. Heyaqä ymeqetanä hñqu,

hämapäkäñqä tqanğutqe, kaniqu qämäkä quvqä momuayqä yänqiyä. ¹² Iqu yññä quñqä tqanğutqe, kaniqu qänjuakäta momuayqä yänqiyä. ¹³ Kaniquenyä, he suqä quvqä imäkqä-quenä etanğqä-qe, he nätmatqä äñgui ämepu, hiqä ymeqä du inä ävätqänuwiqä. İnqe he näqñqä tiññä hipñqäüä. Hiqä Hiniqu, Qäukuä Haqä Yätunä Iqu, ämaqä ‘Tqä Dñä Äñguä Ique dapiyä’ ätuäpu, yatñqä vqanğppqä iquauñi, Iqu ävänqiyä” ätukqe.†

Jisasi Iquenqätä, Belsäpulä iquenqätä†

¹⁴ Hea hñqenñi dñä quvqe, ämaqä hñqueä äwqä imä ämnä, ique kukñuä matqänqä imäkätqätanği, Jisasi Iqu “Huätä uvä” ätukqe. Dñä quvqä iqu ae ävämeqanğa, ämaqä iqu kukñuä tqanği, ämaqe yäunüä ikuwi. ¹⁵ İnñä ipiyitanñi, ämaqä hñqua tii ätkuwi. “Belsäpulä, dñä quvqä iquauqä naqä iqu, yänänäqñqä vqanği, Iqu dñä quvqä iquau huätä ändowätätqänä.” ¹⁶ Itanğa huiziqua, yamwiqä äväpu tii ätukuwi. “Si wäunüä hui imäkiyä. Ne Sinyqä, ‘Iqu Goti Iqueqä Wäunüä Imäkqä-queqä’ kñuä neyätñqänänyä” ätukuwi.

¹⁷ Jisasi Iqu iquauqä kñuä iunñi, näqñqä eä tii ätukqe. “Ämaqä anjä-himqä hñquesanä iqua, iwäsänäpu mäkä hunğanğppqe, anjä-himqä iquenñi, qui imäknänqiyä. Itanğa ämaqä hñqueqä ymeqä iqua, iwäsänäpu mäkä hunğanğppqe, iqua-ppqe qui inä imäkmbñqäüä. ¹⁸ Iwä Setänä Goti Hanjuwä

† 11:13 Matiu 7:7-11 ‡ 11:13 Matiu 12:22-32; Makä 3:22-30

Iqutä mäkä-hunqä iqu, iqueqä ämaqä iqua iwäsänäpu mäkä humbqe, iqua äänä pmapnuwänqäwä? He Nyinyqä tii ätquwiuä. ‘Belsäpulä iqu yänänäqñqä vqanji, dnä quvqe huätä ändowatätqänä.’ Iinqe, Nyi yatñqä eyqänä. ¹⁹ He Nyinyqe, ‘Iqu Belsäpulä iqueqä yänänäqñqeta, dnä quvqä iquau huätä ändowatätñqeçqä’ qäyunä tqanjpqe, hiqä ämaqä iqua, dnä quvqä huätä ändowatätqänjuwi, yänänäqñqä tqeçqeta, ändowatätqänjuwäwä? Hiqä ämaqä iinä iqua, ämetquapñqeçqä. Heyaqä kukñuä iinji, ii qäyunä hmanjqä. ²⁰ I etanjqä-qe, Goti Hanjuwä Iqu yänänäqñqä dapqanji, Nyi dnä quvqä iquau huätä dowatqanqmdqe, he näqñqä tiinä mapñqeçqä. Goti Hanjuwä Iqunä miqe, ae emeçeqä.”

²¹ “Ämaqä yänänäqñqä hñqu, nätmatqä mäkä iqä-sua a äqätä, iqueqä anju ämitqätanqutqe, iqueqä nätmatqä eeçänäñji, anqänä witänqiyä. ²² Itanji qänakñji, ämaqä aanä yänänäqñqänänä hñqu äpäqe, ämaqä iquenji ämawqätäutä, iqueqä yänänäqñqä isuatä e äpmamitätqä-qe, iqueqä nätmatqä eeçänäñji ämotawanji, ämaqä hñquau-mända vänqiyä” ätukqe.

²³ “Ämaqä hñqu wäunjuä yätamakqä manyqä imitätqe, iqu Nyaqä himä-wiunqä-queçqä. Qokä-apäkä aquvä qiyqenqä yätamakqä manyqä imitätqä iqu, ämaqä huätä im-imä ändowatäniqueçqä” ätukqe.

Dñä quvqä ämaqä hñque ävämetä, anji

ävimakqenqäS

²⁴ “Dnã quvqä hñqu ämaqä hñque ävämani, anã yenuä duñqä äwäqe, iqu anã hapä pmeqä iunqä qävqä ikiquänqiyä. Itanga hñque mämoqumueqä iäqe, ‘Nyi anã hinuiqänä ävämakqä duñqä, angu umqänä’ tnänqiyä. ²⁵ I ätnäqe, iqu äwäqe, anã iqueni siyä äpipu änguä imäkepqä qunänqiyä. ²⁶ Iinjä äqunäqe, iqu äwätä dnã quvqä 7 yätmenqiyä. Dnã iquauqä quvqe, dnã kiñganänä iqueqä quvqe, ämäwqätäunqiyä. Iquau yätmetä, qu anã yäpä yänqisa äpaquväpu pmapñqäuä. Ämaqä iqu hinuiqänäni quvqä äpmamitätqe, tängani aanã quvqänänã pmenqiyä” ätukqe.

Suqä, aquvänä iqenqä

²⁷ Jisasi Iqu e tuätqätanga, apäkä hui, qokä-apäkä iuqä awä iqisani, manã tiinjä ätukqe. “Apäkä, Si äkinyuätä anuä äktapkqe, ii aquvänä yänqiyä.”

²⁸ I etangi Iqu kimani, tii ätukqe. “Si kukñuä naqä-qakuä ätätñä qayuä. Inäqe ne inji, matqä yanqunä. Tiinjä tatunqueqä. ‘Qokä-apäkä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä qätä äwiyäpu, qänaknä itqänjuwä iqua, qu aquvänä iqäpñqäuä’ tatunqueqä” ätukqe.

*Jisasi Iqu, hinuä-tqä Jona iqenqä ätkenqä**

²⁹ Qokä-apäkä kuapänä timäuqanguwängga, Jisasi Iqu tiinjä ätukqe. “Qokä-apäkä tänga äpmenjuwi, quvqä-quaeqä. Iqua, ‘Ne Sinyqä näqñqä metunquä diñqe, wäunjuä hui imäkiyä’

ändquwä-qe, Nyi iinji mimäkqä imqänä. Iqua näqñqä mapñqä diñqe, hiñuä-tqä Jona iqu qeyqä. ³⁰ Ii tiinjqä. Ämaqä hiñuiqänä, anä-himqä Ninipe äpmamiñuwä iqua, Jona ique hiñuä äqunäpu, näqñqä ämakuwä-panä iinji, qokä-apäkä tängga äpmeñuwä iqua, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Ique hiñuä äqunäpu, näqñqä asänänjä iinjä hipnuwiqä. ³¹ Hiñuiqänänji, apäkä, qua hituñuä nämä pmeqä ämiqä naqä ii, Solomonä iqu iqueqä näqñqenqä awä tqanji qätä wiyätñqä äpkqeä.† Inäqe tänggani, Ämaqä, Solomonä ique ämawqätäunqä Iqu, täqi qäyä äpmetanji, ämaqe, Ique qätä mäwiyqä itqäñuwi. Iinjinqe hiunji Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä iwäsäutqänggani, apäkä naqä iinji ävautä, ämaqä tängga äpmeñuwä iquauqä suqä quvqenqä, awä täniqeä. ³² Asä iinji, ämaqä Ninipe äpmamiñuwä iqua, Jona iqueqä kñuä qätä äwipiyyi, iquauqä kñuä äkunmäkñguwiqä.‡ Inäqe tänggani, Ämaqä Jona ique ämawqätäunqä Iqu, täqi qäyä äpmetanji, ämaqe, iquauqä kñuä makunmäkñqä iquwi. Iinjinqe, hiunji Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä iwäsäutqänggani, ämaqä Ninipe äpmamiñuwä iqua ävaupu, ämaqä tängga äpmeñuwä iquauqä suqä quvqenqä awä tpuñuwä” ätukqe.

Hiñuä iqu, huiwä iqueqä hiqi-tä enqä-paniqä§

³³ I ätuäqe, tiinjä-pqä ätukqe. “Ämaqe, hiqi-tä ämäsäpiyyi, qu anä yäpä imä-qe, ä häkä yäpä

† **11:31** 1 Ämiqä Naqä 10:1-13; 2 Tiwiqä 9:1-12 ‡ **11:32** Jona

3:6-10 § **11:32** Matiu 5:15-16, 6:22-23

imñä-qe, matqäteqä ipñqäüä. Ämäsäpiyi, qu kiqä ätqäüqä ätnänä iqi tqätepñqäüä. Ämaqä anä yäpä ingisa äyappiyä iqua, hinuä qumbñqä diñqäüä. ³⁴ Tqä hinuä iqu, huiwä iqueqä hiqitä enqä-pañiqä. Tqä hinui äñguä äqännä, si ämaqe yätamäkqä wiyquki hitañgutqe, tqä huiwä eeqänänä imñi, we äñguä äkunänä. Inäqe, tqä hinui quvqä äqännä yätamäkqä mäwquki hitañgutqe, tqä huiwi eeqänänä imñi hea äwinä. ³⁵ Itanğa si äñguänä miñğanğinyä, we-huñqä si-tänä yäpä imä äyanänqä di, hea mäwiqä yätñqänänyä. ³⁶ Inji tiinjqä. Tqä huiwä äwqä eeqänäñi wenyä-huñqä eä, hea mäwiqä etañgutqe, inji tqä huiwä eeqänäñi we äunä, hiqi-tä enqä-pa yänätänqiyä” ätukqe.

Wopqä ipu, kukñuinä tqä-quau, hanä-iqä wimeninjä*

³⁷ Jisasi Iqu kukñuä qäpu tqanğa, Parisi hñqu, Iqu äpätä buayä anä nyiyänqä yatñqä äwikqe. Itanğa Jisasi Iqu anä yäpä ingisa äpaquväqe, buayä nätnqä qua iqi eqäkñgqe. ³⁸ Jisasi Iqu buayä nätnqä itäqänğani, eqä akiyä inqä du asñä ganä mañqä iqanği äqunäqe, Parisi iqu kñuä kuapänä indqänmiñqe.

³⁹ Inğani Naqä Iqu tii ätukqe. “He Parisi iquenyä, eqä-häkitä hevqetä haqänğisani, asñä äñguänä äqäyäpiyä-qe, hiqä yäpä ingisani, quwä-meqetä suqä quvqä huitanjä-huitanjitä manğüä äyä enyänä. ⁴⁰ He kñuä qäyunäñi, mindqänqä-quenjqä. Ämaqeqä

* 11:36 Matiu 23:13-36

huiwä yäpaqängisa imäkkqä Iqu, yäpängisana-pqe mimäkkqä ikqätanä? Iqu inä imäkkqeqä.

⁴¹ I etangi, nätmatqä buayä hevqä yäpängisani, ämaqä äwa itqätanguwä iquau yätamakqä inä wipnqeqä. He e imäqqaŋgpqe, hiqä nätmatqä eeqänäni, Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqini änguänänjä witängqiyä” ätukqe.

⁴² “He Parisi iquenyä, hanä-iqe tiinjinqä emenqiyä. Iwuneqätä, kuämiqätä, nätmatqä isuaqu-tänjä asänänjä huizitä ämepu, iwäsäupu 10 imäkäpu, hñqu Goti Hanjuwä Ique ävätqänuwiqä. I etangi suqä ämaqä qäyunä itqueqetä, Goti Hanjuwä Iquenyqä hinqetäni, he tuwä wiyquenjqä. Änguänäni, tiinjqä. Suqä he hiqä nätmatqä iwäsäupu, hñqu Goti Ique vqe mäwquatämäuqä ipu, suqä he tuwä äwiyätqänuwä iquaquinä-pqe qänaknä iqanŋgpqe, ii änguä wänqiyä” ätukqe.

⁴³ “He Parisi iquenyä, hanä-iqe tiinjinqä emenqiyä. Anä aquväqñqä iuñi, zä-hawä änguänänjä iqinyä pmapñqä kiinjä hinquenjqä. Ga, ququawä aquväqñqä iu pmetanŋuwänŋga, ämaqe, ‘hiunjinŋanjqä’ etpñqä kiinjä hinquenjqä” ätukqe.

⁴⁴ “Ga hanä-iqe tiinjinqä emenqiyä. He ämaqä qua maqñqä äptepqä enqä-panuenjqä. Ämaqä qua maqñqä äptepqe, ämaqä huiziqua maqñqä epu qañä haqeqi äwäpiyitani, Goti Iqueqä hinuä iqini kiyä mätqä eänäuä” ätukqe.†

⁴⁵ Inŋani kukñuä-suqenjqä näqñqä hñqu, kima ävätä, “Näqñqä-vqä Iquki, Si kukñuä

† 11:44 A Täuqä 19:11-22; Hiqäva-imäkkqä 21:1-3

iinjä ätätqänängani, ne-pqä qäsä qui inemäkätqänjqä” ätukqe.

⁴⁶ Iqu e tquanga, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Kukñuä-suqenqä näqñqä iquenyä, hanä-iqe he-pqe emenqiyä. Ii tiinjä. He ämaqeu, yquayä hanä änä mämeqänqä ävätqänjuwenjqä. Iinjä etanji, he qu yätamakqä wipñqä diñqe, hipa hui mäwqä itqänjuwiqä.

⁴⁷ Mä hanä-iqe tiinjñqä emenqiyä. Hinuä-tqä, hiqä tawäka qänğanä äpäkkuwi, he tänğanj quwqä qua äptekuwä iunji, äñguänä imäkätqänjuwenjqä. ⁴⁸ He suqä ii imäkäpiyängani, tawäkauqä suqenqä ‘änguiqä’ ätätqänjuwiqä. Ii tiinjä. Hinuä-tqä, tawäka äpäkkuwä iquauñqe, he quwqä huiwä pñqä wiqä anji imäkätqänjuwiqä. ⁴⁹ Inji Goti Hanjuwä Iqu kñuä jänänä äñguänänä indqänätä tii ätkqeqä. ‘Hinuä-tqä iquautä, ämaqä Nyi wäñjuänqä ändowatqä iquautä, ämaqä iquauñqä ändowatmniqeqä. Itanga iqua hñquau äpäsäpu, huizi iquau quvqä itquapnuwiqä’ ätkqeqä. ⁵⁰ I etanji, Goti Hanjuwä Iqu qua tä änyä imäkqanga, ämaqä, hinuä-tqä iquau pizqä äpäkka äpminjuwä iquauqä suqä quvqetanä kimanji, ämaqä tännga äpmeñuwä iqua-mända mapñqeqä. ⁵¹ Hinuä-tqä iquauñji, qu Epo iquesa äpäsipäqäkani, yäpaki Sakätiyasi ique äpästätqutukuwi. Sakätiyasi ique äpäkkuwi, Goti Hanjuwä Iqueqä anä iunji, hiqäva-imäkqä ttawä iutä, hiqñqä Goti Hanjuwä Iqunä pmeqä iutä awä iqi äpäkkuwi. Nyi henji naqä-qakuä etqänä. Suqä quvqä

eeqänänä iinjä kimanä hanä-iqe, qokä-apäkä tänga äpmejuwi mapnqäüä” ätukqe.

⁵² Itanga, “Kuknuä-suqenqä näqñqä iquenä, hanä-iqe tiinjänqä-pqä inä emenqiyä” ätuätä, kuknuä ktqä tiinjä ätukqe. “Goti Hanjuwä Iquenyqä näqñqä meqä anä hänaqä iutanä qñqanä hutäuqe, he ae ämakuwiqä. Hiqä-hiuä näqñqä mapnqe, anä yäpä yängisa mäpeyqä itqänjuwiqä. I etangi, qokä-apäkä yängisa äpeyäpu näqñqä menätpu iqanguwä iquaunqe, he hänaqä qñqanä äyätqänäüä” ätukqe.

⁵³ Inganj Jisasi Iqu iqisanj ävämeqanga, ämaqä kuknuä-suqenqä näqñqä iquatä, Parisi iquatä äwqä quvqä winqanga, qu nätmatqä huitanä-huitanä iunqä yatnqä ävqa-ävqa äuminuwi. ⁵⁴ Iqua tängänqä guä äquvautqänuwä-pa, Iqu kuknuä kimanj qäyunä mätquanqutqe, iqua Ique guä kiqiyäupnqä ätuma wanä-tpu, iinjä ätuminuwi.

12

Jisasi Iqu, Parisi iquauqä suqenqä awä ätukqenqä*

¹ Qokä-apäkä kuapänä ätimäupu, ätqäupu, quwqä yukä dunj qo ktäupäumä änyminuwi. Inganj Jisasi Iqu Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquaunj, kuknuä awä tiinj ganä ätukqe. “Parisi iquauä nätmatqä änyuämäuqä iinjqe, he wa wipiyä. Quwqä suqä, wopqä ipu kuknuinä tqenqä etqänä. ² Nätmatqä eeqänänä huäqä äutnmitätqe, ätnänä iqi timäunqiyä.

* **12:** Matiu 10:26-27

Itanga nätmatqä eeqänänä zä äwämitätqe, ämaqä iqua näqñqä hipñqäüä. ³ Inji, he kukñuä eeqänäni, hiawiqä imda ätmipqe, ämaqe, hiunjinğanä qätä wipñqäüä. He anä hiqñqä imda hiyäkakä ätmipqe, qu anä haqä yätqä ätqäupu, awä tñqäüä” ätukqe.

He ze, Goti Hanjuwä Iquenyqänä ipñqeqät†

⁴ “Ñqä näueqä iquenyä, ‘He ämaqä huiwä dunä päsqa iquauñqä, zä miqä pambiyä’ sä etqänä. Iqua qänakndanji, nätmatqä hui mimäkkä ipnuwi. ⁵ He zä tquenyqä ipñqenqe, Nyi ämetquamqeçä. Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä äpäsätäqänğanji, Iqu yänänäqñqä-tänju eä, ique tä hea ique-ique äsänqä du tnämäunqiyä. Auqä. Nyi he etqänä. ‘He ze, Goti Hanjuwä Iquenyqänä ipñqeqä.’”

⁶ He näqñqeçä. Ämaqe, qu yññä wänqä hipa hñginji eeqä hnjuauñqe, mbqä wänqä hn-juaqu ipñqäüä. Iinä etanji, Goti Hanjuwä Iqu yññä hmbinyqe, huäqä äumäkätä, kñuä huätä mäwquatämäuqä yänqiyä. ⁷ Tiinjä-pqe inänji. Goti Hanjuwä Iqu, hiyaqä dä nyuänä iunji, a ae ätäuqeçä. Iutanji, he zä miqä pambiyä. Goti Hanjuwä Iqu yññä kuapänä isuaunqe, huäqä wänqäpu äwunänä. Henyqe, huäqä aanä kuapänä äwunänä” ätukqe.

Zä miqä, Jisasi Iqueñqä awä-tqenqät†

⁸ “Nyi tiinjä etqänä. Ämaqä hñqu, zä miqä itä, huizi dunji, ‘Nyi Jisasi Iqueqä-qunjqä’ tqanqutqe,

† 12:3 Matiu 10:28-31 † 12:7 Matiu 10:32-33

Ämaqeuaqä Ymeqä Ekqä Iqu enätqä iquauni, ‘Iqu Nyaqeqä’ tuänqiyä. ⁹ Inäqe ämaqä hñqu, zä itä, ‘Nyi Jisasi Iqueqä-qunä manä’ tqanqutqe, Ämaqeuaqä Ymeqä Ekqä Iqu enätqä iquauni, ‘Iqu Nyaqä hmanjqä’ tuänqiyä. ¹⁰ Ämaqä hñqu, Ämaqeuaqä Ymeqä Ekqä Iquenyqä kukñuä quvqä tqanqutqe, Goti Hanjuwä Iqu iqueqä quvqä iini, huätä mamäunqiyä. Inäqe ämaqä hñqu, Dñä Ängüä Iquenyqä kukñuä ququvqä di tqanqutqe, Goti Hanjuwä Iqu iqueqä quvqä iini, huätä mämamäuqä yänqiyä” ätukqe. §

¹¹ “Ämaqä hñqua he anä aquväqñqeu miqä iquaunqä-qe, ämaqä miqä naqä iquaunqä-qe, ämaqä yoqä-tänjä iquaunqä-qe, etma uwqanqppqe, ‘Ne kukñuä kimañi, äki tuatunqäwä?’ kñuä indqänäpu, zä miqä pa iqäpnä. ¹² Dñä Ängüä Iqu kukñuä tupñqe, inqanä ämetqueniqeqä” ätukqe.

Kukñuä ktqä, ämaqä yquayä kuapä-tänjä hñquenqä

¹³ Inqani ämaqä hñqu, ämaqä awä iqisa ämävauqe, Jisasi Iqueni, “Näqñqä-vqä Iquki, ñqä apiqu ae äpäkonqgqeqä. Nyi Si ñqä tasipeque, yeqä apiqueqä nätmatqe yewäsäutñqä, tutñqä änyinqiyä” ätukqe.

¹⁴ I tquanqa Jisasi Iqu, “Ämaqä iquki, qe äqewäsäutmä, qeyaqa nätmatqe iwäsäumqe, tqu pmutenjikqäwä?” ätukqe. ¹⁵ Iqu iinjä ätuäqe, qokä-apäkä iunji tii ätukqe. “Nätmatqä eeqänäninqä hinuä aowä mäqunquä ipñqä

---

§ 12:10 Matiu 12:31-32; Makä 3:28-29

dinqe, he wa wipiyä. Ämaqä hñqu yquayä kuapä-tänu emitätqe, iqueqä yquayi hänjä-pmeqä mäwqä yänqiyä” ätukqe.

¹⁶ E ätuäqe, Iqu kukñuä ktqe, tiinjä ätukqe. “Ämaqä yquayä kuapä-tänjä hñqueqä wäunjuä iunji, ymisanjä kuapänä witänqiyä. ¹⁷ Inganji iqu, ‘Nyi anjä naqä hma enqe, ymisanjä pñqä emqe, äänä imäkmqäwä?’ kñuä indqänqiangqiyä. ¹⁸ Iinjä itä, tii tnänqiyä. ‘Nyi tiinjä imäkmqänä. Nqä buayä pñqä maeqä anjä äpnakmi, anjä naqänänjä imäkätmä, ymisanjä eeqänänji aquvä äqiyätmä, anjä iunji pñqä maemqeqä. ¹⁹ Nyi nqä-näuä tiinjä äyä ätngänä. “Nyi yquayä kuapä-tänjunjqä, quväukuä kuapänänjä iunqäuä. Tänganji nyi hapä pmetmqeqä. Buayä eqä änätmä, yeeqä itmä pmetmqeqä” ätngänä,’ tänqiyä. ²⁰ Iinjä iqanqutqe, Goti Hanjuwä Iqu, ‘Si ämaqä qämä-qämänjqukiyyä’ tuänqiyä. ‘Tänga hea tquenji, äpäkondñqinyä. Itanga nätmätqä eeqänänjä näwenyä imäkätqänjä iqu, tqu maqutnätñqäwä?’ tuänqiyä” ätukqe.

²¹ Jisasi Iqu kukñuä ktqä iinjä ätuäqe, tii-pqä inä ätukqe. “Ämaqä hñqu nätmätqä aquvä i äqäka äwätä, Goti Hanjuwä Iqueqe mäwqä iqanqutqe, kukñuä ktqä du ätimäukqä-panjä iinjä, äwimenqiyä.”

Ymisanjñqätä, gquenqätä, kñuä kuapänä indqänqenqä*

²² Inganji Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquaunji, Iqu tii ätukqe. “Iinjñqe, Nyi he tiinjä

---

* **12:21** Matiu 6:25-34

etqänä. He ‘Ymisanjä squä natunquäwä?’ ätäpu, hänjä pmapnqä diñqä kñuä kuapänä mindqänqä pambiyä. ‘Ne gque, squä ipnatunquäwä?’ ätäpu, hiqä huiwiunqä kñuä kuapänä mindqänqä pambiyä. ²³ Hänjä-pmeqe, buayinqänä pmeqä manä. Huiwi nätmatqä gquä iunqänä manä. ²⁴ He ynñä iquauñqä kñuä indqämbiyä. Qu ymisanjä vowä mamäuqä ipu, ymisanjä maptqä ipñqäüä. Itanğa qu anä ymisanjä pnqä hipñqe, anı hmanjqä. Inäqe Goti Hanjuwä Iqu iquauqä ymisanı äväñqiyä. Ynñä iquanqe, Goti Hanjuwä Iqu huäqä wänqäpu äwunänä. Henyqe, Iqu huäqä kuapänä äwunänä. ²⁵ Itanğa ämaqä hesanjä hñqu, hänjä-pmeqenqä kñuä kuapänä indqänätqe, iqueqä hänjä-pmeqe haqä nänä imäkawatätñqä di, hmanjqä. ²⁶ He nätmatqä wänqä iñä ipu, änä mimäkqä ipiyitani, nätmatqä huizinqänanı, kñuä kuapänä sunqä indqänätqänäüä?” ätukqe.

²⁷ “I indqänäpiyi, he qätaqä hutqenqä, ‘Äänä ätätätiyä?’ tpu, kñuä indqämbiyä. Qätaqä isua, wäunüä ipu gquä mimäkäyäuqä ipñqäüä. Itanği Nyi he etqänä. Solomonä, ämaqä naqä hijuiqä äpmaminqä iqu, iqu gquä hänjä qeqätqä ii imäknminqe, qätaqä hutqe, iqueni ämäwqätäunä. ²⁸ Täñganı qätaqe, yqänä ätqäuqä-qe, awinğanı ämaqä ätäväpu, tä du tnämäuqäpnqäüä. Injä etanği, Goti Hanjuwä Iqu imäkqanği, qätaqe hutqä äñguänänä ätänä. Inñinqe, ämaqä quuvqä wänqäpu eqiyätqänjuwä iquenyä, he näqnqä tiñä hipñqeqä. ‘Goti Hanjuwä Iqu ne-pqe gquä äneptätqänä’. ²⁹ Itanğa

‘Ne buayä eqä squä natunquäwä’ kñuä indqänäpu, qundqändqä miqä pambiyä. ³⁰ Ämaqä eeqänänjä im-imä äpmeñuwi, qu quuvqä maeqiyqä da, nätmatqä iu mapñqenqä kñuä indqänätqänuwiqä. I etañgi, he nätmatqä iinñqä äwa itqänuwiñqe, hiqä Heniqu näqñqä eänä. ³¹ Itañi he Goti Hanjuwä Iqunä meyqeunqä qävqä ipñqeçä. Ingañi Iqu nätmatqä iinjä-pqe etapänqiyä” ätukqe.

Hiqä Hiniqu, aquvänä itä, Iqueqä-kiuänä miqe etapätñqä, ae ätkqenqä

³² Iqu tiipqä ätukqe. “Sipsipqä iquenyä, he zä miqä ipñqe. Hiqä Hiniqu, aquvänä itä Iqueqä-kiuänä miqe etapätñqä, ae ätkqe. ³³ Nätmatqä he ämeñuwi, eeqänänjä mbqänqä imäkäpu, mbqä ämapiyi, ämaqä äwa itqänuwä iquau wipñqeçä. Itanğa qua täuñi, he nätmatqä qui imäkñqä di aquvä maqiyqä ipñqe. Nätmatqä eeqänänñi aquvi, qäukuä haqä yätuñi qäpñqeçä. Yänñi, nätmatqä eeqänänñi qui mimäkñqä itä, ämaqä quwä mämeqä ipu, imätanüä maquvqä yäniqueqä. ³⁴ He iqinñi aquvä qäpñqe, tiinjä hitanğiyi. Ämaqe, anä quwqä nätmatqä anğuanänjä pñqä witänğqä iunqänä wiñğänqiyä” ätukqe.†

“Naqä Iqu anği päniqenqä, näwenyä pmapiyä” ätukqenqä†

³⁵ Tiipqä inänñi. “Hiqä wäunüä iqä gquä ipnäpu, hiqi-tä ämäsäupu, näwenyä e pmapiyä.

† 12:34 Matiu 6:19-21 ‡ 12:34 Matiu 24:42-51

³⁶ Tiinjä enqä-pani. Ämaqä naqä hñqu, apäkä ämetä ymisanjä naqänänjä iuta äpätñqä iqanji, iqueqä ämaqä iqua, iquenyqä hinjuä äqumbu pmepnä. Iwä iqu äpätä, qñqanä ptqä qäyqanjan, iqua qñqanä maqänä wätepñqäuä.

³⁷ Ämaqä naqä iinjä iqu äpäqe, iqua hiqaqä mawiqä äyä etanğä qunğanğa, iqua aquvänä ipñqäuä. Nyi naqä-qakuänä etqänä. Ämaqä naqä iqu, gquä wäunjuä imäkätñqä näwe ipnätä, ‘He buayä bñqä quamä pmapiyā’ ätuätä, buayä äma äpätä vänqiyä. ³⁸ Ämaqä naqä iinjä iqu, heatqä quaesqänğa äpätqä, ä zä vätnqä qäqiqinğğa äpätqä-qe, iqua hiqaqä mäwiqä etanğpi qunğanğa, iqua aquvänä ipñqäuä.

³⁹ Itanğa he tiinjä-pqenqä näqñqä inä mapiyā. Ämaqä anä-tänjä hñqu, ‘Quwä-meqä hñqu, hea inğa ti pänqiyä-qe’ näqñqä eä äpmamitätqe, iqu quwä-meqä iqueni, iqueqä anä qäyä pänasqiyätä yäpä yänğisa päyätñqe, hinjuinä mäqunquä yänqiyä.

⁴⁰ Iinjñqe, he-pqe näwinyä imäkmbu pmapiyā! Hea hñqueni, he Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iquenyqe, ‘Tänğa mapqä yänqiyā’ knjuä indqänätqätanğuwänjan, Iqu äpäñqiyā” ätukqe.

⁴¹ Pitä iqu, kimanji, “Naqä Iquki, Si kukñjuä ktqä iinj, nenyä änatnyä ä, ämaqä eeqänänğqä änatnyä?” ätukqe.

⁴² I tquanğa, Naqä Iqu tii ätukqe. “Ämaqä wäunjuä miqä knjuä äñguä ämetä, kiqä wäunjuä äñguä imäkqä iquenyqe, awä etmqe. Ämaqä

naqä iqu ämaqä iinjä iqueni, iqueqä wäunuä-wiyqä iquau ämitä, ymisanä hea qayunänjänga väniqä dijqä atäunuä vänqiyä. ⁴³ Naqä Iqu anji äpäqe, iqueqä wäunuä imitätqä di hinuä qunqanqani, iqu aquvänä yänqiyä. ⁴⁴ Nyi naqä-qakuänä etqänä. Ämaqä naqä iqu, iqueqä nätmatqä eeqänäni mitnqenqe, iqueni atäunuä vänqiyä. ⁴⁵⁻⁴⁶ I etanqqä-qe, wäunuä miqä tqü, ‘Nyaqä naqä iqu maqänä mapqä yänqiyä’ knuä indqänätä, qokä-apäkä wäunuä-wiyqä huizi iquau äpäsätä, buayätä eqätä änätä, hiqiyqä imitätqe, hea hñqueni, iqu maqñqä etanqani, iqueqä ämaqä naqä iqu anji pänqiyä. Iqu quvqä imitätqä äqunäqe, iqueni mñä ätävätä, kukñuä qätä mawiyqä huiziqua pmetanquwä iunqä huätä dowatäniqeqä” ätukqe.

⁴⁷ “Wäunuä-wiyqä, iqueqä naqä iqueqä äwinqenqä näqñqä qäyä eäqä-qe, nätmatqä näwenyä mimäkqä itä, naqä iqueqä äwinqeunji qänaknä miqä imitätqe, ämaqä naqä iqu yänänäqñqä päsäniqeqä. ⁴⁸ Itanqä wäunuä-wiyqä huizi, naqä iqueä äwinqä dunqä maqñqä eä, suqä äñguä miqä imitätqe, naqä iqu wänqäpu päsäniqeqä. Ämaqä nätmatqä kuapänä huizi iquauqä hipa iuta ämamipqä iqua, kimanji kuapänä wipnuwiqä. Qokä-apäki, ämaqä hñque nätmatqä kuapänä äwimitpqe, iqu qunji, kima kuapänä väniñqä tupnuwiqä” ätukqe.

*“Ämaqä, Nyinyqä iwäsämbñqä äpqeqä”
ätukqenqä§*

49 “Nyi qua täunji, tä hänaqä ikävemqä äpqäqe. Tä iinji, hänaqä ae äsqä-säpi, Nyi aquvänä iqämingä. 50 Nyi asjä huitanjä hui mamqänä. Asjä iinji, mämeqä änyä etanqenqe, hanjä änyiyqiyä. 51 He Nyi äpquenqe, ‘Iqu ne ämaqä qua täu äpmenqu iqune, äwqä hanjä nemäkätjqä äpqeqä’ kñuä eyqiyä? Oeyä. Nyi he etqänä. Ämaqe, Nyinyqä iwäsämbñqä äpqeqä. 52 Täñganqätä, qänakñqätä, ämaqä hipa hñginä hñqua anjä hñqueu äpmamipqe, Nyinyqä iwäsänäpu, hñquaqui-hñquenä iqua, hñquaquinä iquaqui äkasuwä tupnuwiqä. Hñquaquñä iquaqu, hñquaqui-hñquenä iquau äkasuwä suinyiyiqä. 53 Iqua Nyinyqä tiinjä iwäsämbnuwi. Kaniqutä ymeqä qokä iqutä, äkasuwä tninyiyi, känaisä kiqä meqisä, äkasuwä tninyiyi, itanğa ämaqä hñqueqä känaisä, iqueqä apäkisä äkasuwä tninyiyiqä” ätukqe.

“Nätmatqä tanğa ätimäuqäqä tanqe, äñguänä iwäsäupiyä” ätukqenqä

54 Inğanji, Jisasi Iqu qokä-apäkä kuapänänjä iunji, tiinjä ätukqe.* “He qaquvqä, mäptqä quveqäqä mäñgisa timäuqanji, hinjä äqumbiyänğanji, ‘piyä qiyätñqe’ ätätqänäuä. Ga, asä iinji ätimäutqänä. 55 He yunjä, ämaqä mämmeqä mäñgisa yapqanji, hinjä äqumbiyänğanji, ‘mäptqä tnänjä timäutñqe’ ätätqänäuä. Ga, asä iinji ätimäutqänä. 56 He wopqä ipu, kukñuinä tqä-quenjqä. He

* 12:54 Matiu 16:1-4; Makä 8:11-13

nätmatqä qäukuä haqä yätutatä, qua täutatä ätimäuqäqenqä, änguänä iwäsäutqänuwiqä. Nätmatqä tänğa ätimäuqäqä tänqe, he miwäsäuqä iquwi, äänä etangikä?

⁵⁷ Hiqä-hiuänä, ‘suqä ängui äsqutiyä’ tpu, miwäsäuqä iquwi, ii sunqäwä? ⁵⁸ Ämaqä hñqu, si mändi äkikittqiyätä, guä kkiqäyäutñqä, hänaqä awä iqi äwäsiyängani, si ämaqä iqutä kukñuä jänä imäkiyñqä diñqä yamwiqä isñqeqä. Ii, hanä-iqä tiñi, mäkimeqä diñqeyi. Iqu ämaqä jänä imäqä iquenyqä äktäma uwqanğa, jänä imäqä iqu ämayukä-imanqä hñqueqä hipaeu kivqanğuti, iqu guä pmuateqä anä du pmuatekiyqä inqäuä. ⁵⁹ Nyi si kukñui tiñä äktqänä. Mbqä qu atäunğa kipqä iqueni, eeqänä päsesñqä diñqe, guä pmeqä anjuni, mäwquatämäuqä isñqeqä” ätukqe.†

13

Kñuä makunmäkñqä iqua, qui imäkmbñqenqä

¹ Inğani ämaqä iqi äpmaminuwä hñqua, Jisasi Iqueni, ämaqä Galili pmeqä hñquaunqä ätukuwi. Galili pmeqä iñä iqua, Goti Hanjuwä Iquenyqä hiqäva imäkätqätanğuwänğa, ämaqä naqä Pailoti iqu, “He iquaunji pizqä päkpiyä” tquanğa, qu iquau äpäsqanğuwänğa, iquauqä häneqetä, hiqäva iutanitä, naqä-huinyä imäkñgqenqä ätukuwi.

² Jisasi Iqu kimani tii ätukqe. “Nätmatqä quvqä Galili pmeqä iquau e äwimakqetani,

† 12:59 Matiu 5:25-26

he ‘Ämaqä e äpäkonjuwä iquauqä suqä quvqe, Galili pmeqä huiziquauqä suqeunji ämäwqätäunä’ kjuä indqänätqänäuä? ³ Oeyä, kjuä iinji mämeqä pambiyä. Nyi etqänä. He heqä kjuä makunmäkñqä ipu, suqä quvqä huätä mäwquatämäuqanppqe, hepqe qui inä imäkmbñqäuä. ⁴ Tiinjä-pqe. Ämaqä 18 iquaunji, hinjuiqänäni Siloamä iunji, anjä quäuqä iqu äpisäutä, ämaqä iu äpäkkqä iquaunqe, he ‘Ämaqä e äpäkonjuwä iquauqä suqä quvqe, ämaqä Jerusälemä iu inğa äpmaminjuwä huiziquauqe, ämäwqätäunä’ kjuä indqänätqänäuä? ⁵ Oeyqä. Nyi he etqänä. Heqä kjuä makunmäkñqä ipu, suqä quvqä huätä mäwquatämäuqanppqe, he-pqe qui inä imäkmbñqäuä” ätukqe.

Kukjuä ktqe, zä-eaqä iquenqä

⁶ Inğanji Iqu kukjuä ktqä tiinjä hñqu ätukqe. “Ämaqä hñqu, zä-eaqä hñqu, iqueqä wainqä wäunjuä iqisa tqäutangi, häukuä wiqänqä-tä qävqä äpätqe, aanqä qunäniqe. ⁷ I äqunäqe, ämaqä wäunjuä iu miqä iquenji, tiinjä tuäniqe. ‘Quväukuä hñquaqui-hñquenjä iquaunji, nyi äpkqe, häukuä mäwitanği aanqä äqunqeqä. Zä tqu, qua aowä hinginä ämetñqä di, sunqäwä? Si zä iquenji huätä tävä’ tuäniqe. ⁸

I tquanğa wäunjuä-wiyqä iqu tii tuäniqe. ‘Naqä Iquki, qäyä eänä. Quväukuä hñqunä qäyä äpäwänä. Nyi kiqä hukä iqi qua mñä yasäqi äuatmä, yaqueqä zä äkäka qakuä iqi qäyä emä. ⁹ Qänakndanji häukuä winiqätiyä, mäwiqä

yaniqätiyä? Häukuä mäwiqanğutqe, si huätä inğa täumäuqätñqä’ tuäniqeçä” ätukqe.

Jisasi Iqu, apäkä hui äñguä iwimäkkqenqä

¹⁰ Sämbatqä hiunji hapä pmeqä hñqueni, Jisasi Iqu qokä-apäkä iquau, anä aquväqñqä hñqueu näqñqä äwikqe. ¹¹ Inğanı apäkä dnä quvqä-tänä hui äpmaminqe. Dñä quvqe,

ii tänä-yaqä vätqätanğı, quväukuä 18 ae äpäukqe. Iyqä tuwä-hiiki qui imäknätanğı, pämä jänänäni matqäuqä iminqe. ¹² Jisasi Iqu ii hinuä äqunäqe, tääqä ätuätumeqe, “Tqä yaqä quvqe, huätä ae äkivämeçiyä” ätukqe.

¹³ E ätuäqe, hipa haqeqi wiyqanğa, apäkä iinä ii, maqänä jänä pämä ätqäuqe, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeu qe ämamäukqe.

¹⁴ Iinä etanğı, ämaqä naqä, anä aquväqñqä iu miqä iqu, Jisasi Iqu Sämbatqänğa, apäkä ii äñguä wimäkkqanğqenqä äwqä tnänä wiñanğa, qokä-apäkiu tiinä ätukqe. “Hiunji wäunüä iqe, 6 inänjqä. Hiunji iquauñi, Iqu yaqä äñguä emäkätñqä ppñqeçä. Hapä pmeqänğanı, iinqe mapqä ipñqeçä” ätukqe.

¹⁵ Kimanı, Naqä Iqu tii ätukqe. “He wopqä ipu, kukñuinä tqä-quenjqä. Hiunji hapä pmeqänğanı, he eequenä, bulumäka anä duñqä äwäpu, bulumäkatä donğitä eeqänäni, eqä bñqä ätuma uwqenjqä. ¹⁶ I etanğı apäkä, Aprähämä iqueqä meqä täsi, Setänä Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-huñqä iqu a äkiqätä pmetanğı, quväukuä 18 ae äpäukqeçä. Itanğa hiunji hapä pmeqänğanı, Nyi nätmatqä ii a äkiqätänqe, huätä mämamäuqä imqe, ii sunqäwä?” ätukqe.

17 Iqu e tquanḡani, Iqueqä himä-wiunḡä iqua wombä naqänänḡä iqanḡuwä-qe, qokä-apäkä eeqänänḡi, Jisasi Iqu e imäkätqätanḡqenḡä yeeqä naqänänḡä ikuwi.

Kukḡuä ktqä hnḡuaquinḡä*

18 Inḡani Iqu kukḡuä hui inä tii ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqunä miqeunḡi, ii änänḡḡä? Nyi kukḡuä ktqe, äkitanḡi tmḡäwä? 19 Ii tiinḡä. Ämaqä hnḡu zä-guawä† piikä wänḡqe ämetä, iqueqä wäunḡä du vowä menḡiyä. Qänakndanḡi, piikä iinḡä ipu, zä enḡä-pa naqä tqäuqanḡqänḡa, yḡḡä iqua äpäpu, äpa du yuuwä imäkḡḡäüä” ätukqe.

20 Iqu tiinḡä-pqe inä ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqunä miqeunḡe, Nyi kukḡuä ktqe, äkitanḡi tmḡäwä? 21 Ii tiinḡä. Ii nätmätqä änyuämäutḡä imäkätḡä enḡä-panḡä. Apäkä hui pälawä kuapänä ämetä, eeqänänḡi änyuämäutḡä diḡqe, nätmätqä änyuämäutḡä imäkätḡä hmbunä ämetä, naqä-huinyä imäkänḡiyä” ätukqe.

Qḡanḡä wänḡä ique, yäpä inḡisa peyqänḡä‡

22 Qänakḡi Iqu Jerusälemä timäutḡä äwätäqänḡani, Iqu qokä-apäkä du näḡḡä ävätä, anḡä-himḡä naqeutä wänḡeutä ikäminḡe.

23 Inḡani ämaqä hnḡu, “Naqä Iqukiyä, mäpäkonḡä ipḡä hänḡä iqumuatätḡe,

* 13:17 Matiu 13:31-33; Makä 4:30-32 † 13:19 Jisasi Iqu guawä matḡä ikqe. Iqu zä huizinḡä ätkqe. Kiqä yoqe, mastetḡä.

‡ 13:21 Matiu 7:21-23

Goti Hanjuwä Iqu ämaqä hmbunä anġu itmeniġätanä?” ätukqe.

I tquanġa, Iqu ämaġeunġi tii ätukqe. ²⁴ “Nyi he etġänä. Qänakġi, ämaqä kuapänäni, Goti Iqunä miġeunġä yanä-tpu ipiyä di, änä mäyġä da ipnuwiġä. Iiġiġqe, he anġä hänaġä wänġä iuta hipġeġqä yänä ġämbiyä. § ²⁵ Anġä Kaniqu ävautä, ġġġanä ae ämäyeġanġa, he yäpaġä mäġgisa ätġäupu, ġġġanä ptġä äġiyäpu tääġä tupnuwiġä. ‘Naġä Iquki, Si ġġġanä nauteyä.’ Iġäqe Iqu kimani, tiġnä hetäniġeġä. ‘He äġgisa ti äpġuwätiyä-qe, Nyi maġġeġä.’ ²⁶ Iġanġi he tii tupnuwiġä. ‘Ne Sitä buayä eġä anä äyä änmiġueġä. Si neyaġä anä-himġä hänaġä nänġi ätġäunä, ne näġġä äyä änätapmiġiġä.’ ²⁷ Iġäqe Iqu tii hetäniġeġä. ‘He äġgisa ti äpġuwätiyä-qe, Nyi maġġeġä. He ämaqä suġä quvġä imäkġuenġġae, huätä upiyä’ hetäniġeġä. ²⁸ He Aprähämä ique, Aisakä ique, Jekopä ique, itanġa hiġuä-tġä iquau, Goti Hanjuwä Iqunä miġeu pmetanġä hiġuä ae äġunġanġuwänġanġi, Goti Hanjuwä Iqu henyä hġġäġinyġä huätä hindowatäniġeġä. Iġiġi he iġqe, kġuä äġäyäpu, hiġuanä maġġtäsqukuä mäuġäpnuwiġä. ²⁹ Iġanġi ämaqä mäptġä timäuġä iġgisanä, mäptġä quveġäġä iġgisanä, yuġuä yapġä iġgisanä, yuġuä quveġäġä iġgisanä iqua, qu äppiyyi, Goti Hanjuwä Iqunä miġä iu buayä bġġä quamä pmapnuwiġä. ³⁰ Qätä nyipiyä! Ämaqä täġġa qua täu yoġä maeġä äpmamipġä iquautanä hġqua, qu yoġä

---

§ 13:24 Matiu 7:13-14

naqä-tänjä timäupnuwiqä. Itanğa ämaqä tänğa qua täu yoqä-tänjä äpmamipqä iquautanjä hñqua, qu yoqä maeqä timäupnuwiqä” ätukqe.

Jisasi Iqu, Jerusälemänqä huäqä äwunminqeqä*

³¹ Inğanı, Parisi hñqua äwimapiyi, “Heroti iqu äkpäsätñqä itñqä-qae, Si anjä täunı äväma, anjä huiunqä uvä” ätukuwi.

³² Iqu kimanı tii ätukqe. “He tänjä hindqä iquenyqä äwäpu, Nyaqä kukñuä tä awä tupiyä. “Tänğatä äwiñgatäni, Nyi dnä quvqä iquau huätä ändowatätmä, ämaqä tänjä-yaqä-tänjä iquau äñguä iwimäkmqänä. İnı hea hñquaqui-hñque päwqanğanı, Nyi Nqä wäunui qäpu imniqeqä’ tupiyä. ³³ İnäqe tänğatä, awiñgatä, ä awiñga-mändanı, Nyi asänä iqa umqänä. İi tiinjqä. Ämaqe, Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä-tqä iqueni anjä hñqäqi päsqe qäyä etanğuti, Jerusälemä dunä päsqe qäyunjqä” ätukqe.

³⁴ “Jerusälemä, Jerusälemä, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä hiñuä-tqä sinyñqä dowatqanğqä iquaunı, hikä pizqä päsqukiyqä. Hea kuapänäni, Nyi saqä ymeqä iquaunı, kukutakisqä kiqä ymeqä itmetä, hikuwä yäpä iqi ämoqumuatetänqä-pa, naqä hmbinyä i moqumuatemätmä itñqeqä. İnjä etanğqä-qe, he iñqe maenqä enä. ³⁵ Tiinjä timäunıqeqä. Goti Hanjuwä Iqu, heyaqä anı ävämeqanğa, ii aanqä hiäniqeqä. Itanğa Nyi tiinjä etqänä. He qänaknda hiñuä äñqänäpu, ‘Ämaqä Goti Hanjuwä Iqueqä yoqeta pqanğqä Iqueni,

---

* 13:30 Matiu 23:37-39

nätmatqä ängui äwimençiyä' ätäpiyänğançe, hiñuä mañçñqä iqäpnuwiqä" ätukqe.

14

Hiunji hapä pmeqānga, āmaqeu āñguā wimäkqenqä

¹ Sämbatqä hiunji hapä pmeqä hñqueni, Jisasi Iqu āmaqä naqä Parisitanjä hñqueqä anjä iu buayä näñqä uwqanğa, qu "Iqu änä-änä imäkänçutiyä" tpu, hiñuä äñguänä äqumbu äpmamiñuwi. ² Inğani āmaqä huiwä ppkä päpmakeyqä hñqu, Jisasi Iqu-tänjä qäqiqi äpmamiñqe. ³ Jisasi Iqu ique hiñuä äqunäqe, āmaqä kukñuä-suçenqä näçñqä iquautä, Parisi iquautä, quwqä suqä du kimañi, yatñqä tiñjä äwikqe. "Hiunji hapä pmeqänğani, ne āmaqä täñä-yaqä-tänjä iquauñi, äñguä iwimäkatuñquätanä, qäyä hiätñqätanä?" ätukqe. ⁴ Iqu yatñqä e vqanğa, qu kima mätquä ipu äpmamiñuwi. Iwä Iqu āmaqä ique a äwqätätä, äñguä iwimäkäqe, hiñuinä äqunäwatqqe.

⁵ Iiñjä imäkäqetanji, iquauñi tii ätukqe. "Ämaqä hesañjä hñqu hiunji hapä pmeqänğani, iqueqä ymeqä-ppä, ä iqueqä bulumäka-ppä qua hovqä eqä-huänjä täutañgqä bu äpäquveqätqe, iqu iqueni maqänä ioqäpimençutiyä, ä hiñuinä qunänçutiyä?" ⁶ Iqu e tqanğa, qu kimañi änä mätquä ikuwi.

Kukñuä ktqe, zä-hawiu pmeqenqä

⁷ Inğani Jisasi Iqu, āmaqä buayä bñqä ätimäukuwä iqua, zä-hawä äñguä iuñqä äyä

wiŋgaŋgi äqunaqe, kuknuä ktqä tii ätukqe. 8-9 “Ämaqä hŋqu apäkä metŋqä itä, ymisaŋä naqänäŋä imäkätä, si hŋquki tääqä ktqanŋgutqe, zä-hawä kiŋganäŋä iqueu, mäpmeqä pa iqätŋqä. Si iu äpmeŋi, ämaqä yoqä naqä qoŋqä hŋqu ätimäuqanŋgutqe, ämaqä ymisaŋä imäkätqä iqu, ‘Zä-hawi, yoqä naqä qoŋqä ique wiyä’ ktäniqeqä. Inŋaŋi si womba itnä, zä-hawä yäpakä bu pmatŋqä utuŋiqä. 10 Ämaqä hŋqu si tääqä ktqanŋga äuŋi, zä-hawä yäpakä bu pmeqätŋqä. Itanŋa ämaqä ymisaŋä imäkätqä iqu, äpätä, ‘Nyämaqä iquki, si äpätnä zä-hawä kiŋganäŋä täu pmayä’ ktäniqeqä. Inŋaŋi si ämaqä ymisaŋä anä änäpiyä iuqä hiŋuä iqisaŋi, yoqä naqä qondŋiqä. 11 Qakui tiinŋqä. Ämaqä hŋqu iqueqä yoqe haqeqä mamänŋanŋgutqe, Goti Iqu iqueni mändi kittqiyänŋiyä. Itanŋa ämaqä hŋqu iqueqä yoqe mändi äkittqänŋgqe, Goti Iqu iqueqä yoqe, yäänä imäkänŋqiyä” ätukqe.

Ämaqä ymisaŋä naqä bŋqä, tääqä tqeŋqä

12 Inŋaŋi, ämaqä ymisaŋä imäkätä tääqä ätukqä iqueni, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Si ymisaŋä hui anŋu imäkätŋänŋaŋi, tqä näueqä iquaunŋqä, tta-tuŋguäkaunŋqä, sämaqä iquaunŋqä, ä tqä anä-tänä qäqiqiŋä mbqä kuapänäŋä-tänä iquaunŋqä, tääqä matqä isŋänŋeqä. Si iquau tääqä tquanŋtqe, qänakŋi qu sinŋŋqä tääqä äktpu, buayä saqä äwisqenŋqä, qu kima ktappnuwiqä. Iiŋiŋqe si iquaunŋqä tääqä matqä ma iqätŋqä. 13 Si ymisaŋä naqänäŋä imäkätŋänŋaŋi, ämaqä nätmätqä maeqä iquaunŋqä, huiwä quvqä

iquaunqä, yukä quvqä iquaunqä, hinuä quvqä iquaunqä tääqä tquätñqä. ¹⁴ Ämaqä iqua, si kimanji änä mäktapqä ipnuwiqä. Iinñqe, si aquvänä iqätñqä. Qakui tiinjqä. Ämaqä jänänänjä iqua anju vauqanjuwänjanji, Goti Hanjuwä Iqu ymisanjä iinñqe, kima ktapaniqeqä” ätukqe.

Kukñuä ktqe, ymisanjä naqenqä*

¹⁵ Injanji ämaqä, Iqutä buayä anä änäpu äpmapiyä hñqu, qätä iinjä äwiyäqe, Ique ätukqe. “Qokä-apäkä, Goti Hanjuwä Iqunä miqeu buayä änäpu pmapunwä iqua, qu aquvänä ipñqäuä” ätukqe.

¹⁶ Iqu e tquanğa, Jisasi Iqu kimanji tii ätukqe. “Ämaqä hñqu ymisanjä naqä imäkäniqä diñqä kñuä indqänätä, ämaqä kuapanä ätimäupu buayä bnuwä diñqä tääqä tquäniqeqä.

¹⁷ Hiunji atäunjuä itqä iqu, äyä timäuqanjanji, iqueqä wäunjuä-wiyqä iqueni, ämaqä, iqu ätuätqä iquaunqä äwätä, ‘He bpiyä. Ymisanjä näwinyänjqä’ tuäniqä diñqä dowatäniqeqä” ätukqe.

¹⁸ “I etanji ämaqä eeqänänjä iqua, qu hñqunä-hñqunä, ‘Nyi mapqä ymqänä’ tupnuwiqä. Ämaqä hñqu tiinjä tuäniqeqä. ‘Huäqä kiinjä änuñgiyä. Nyi äpmqä etanjqä-qe, wäunjuä hñqu mbqä ae iqäqä etanji, hinuä qunmqä umqänä.’ ¹⁹ Hñqu, ‘Huäqä änuñgiyä. Nyi äpmqä etanjqä-qe, bulumäka 10 wäunjuänjqä mbqä ae iqäqä etanji, nyi iquauqä wäunjuinjä

---

* 14:14 Matiu 22:1-10

yamwiqä wimqä umqänä.’ ²⁰ Hnqu, ‘Nyi apäkä ae ämeqä etanji, mapqä ymqänä’ tuäniqeqä” ätukqe.

²¹ “Qu i tquanguwängani, wäunüä-wiyqä iqu äpäqe, iqueqä naqä iqueni, ‘“Mapqä yanqunä” ändqäüä’ tuäniqeqä. Injani naqä iqu äwqä tnänä wiŋganğa, wäunüä-wiyqä iqueni, ‘Anä-himqä täunji, hänaqä naqä iutä, wänqä iutä maqänä äwätinä, ämaqä nätmätqä maeqä iquau, huiwä quvqä iquau, hinüä quvqä iquau, yukä quvqä iquautäni, ätuma yapiyä’ tuäniqeqä.

²² İtanğa qänaknji, wäunüä-wiyqä iqu, ‘Naqä iquki, si ändjä-panjä iini, nyi ae imäkgänä. I etanji, anj yqänä iqänänä’ tuäniqeqä. ²³ Injani naqä iqu, ‘Anä-himqä täutanjä yäpaqängisani, hänaqä naqeutä, wänqeutä äwätinä, qokä-apäki, qu äppnqänä kuknuä yänänäqñqä tuvä. Nqä anä täunji, ämaqä kuapänä pmapñqä änyinjiyä. ²⁴ Nyi si äktqänä, ämaqä nyi tääqä ganä ätukqä iqua, qu nyaqä buayi mämeqä naqä-qakuänä ipñqäüä’ tuäniqeqä” ätukqe.

Jisasi Ique qänaki wipñqä iqua, kñuä ganä indqänqenqät†

²⁵ Qänakndanji qokä-apäkä kuapänäni, Jisasi Iqutä qanjä anä äwäpiyä iunji, Iqu tuwänji hinüä ämoqunäqe, iquau tii ätukqe. ²⁶ “Ämaqä Nyinyqä äpätäqä hnqu, kunaqä-kunuñuaunqä, ymeqä-apäkiunqä, kätä-känquäkaunqä, känanyi-känapqaunqä, iqueqä hänjä-pmeqä-pqenqä kñuä kuapänä indqänätä, yqänä äpätñqe, iqu Nyaqä wäunüä-nyiyqe, mämpmeqä

† 14:24 Matiu 10:37-38

yänqiyä. ²⁷ Itanğa ämaqä hñqu, zä-huätatä hunqä iqueqe mämiwäuqä itä, Nyi qänaki mänyivändqä itqe, iqu Nyaqä wäunjuä-nyiyqe, mäpmeqä yänqiyä” ätukqe.

²⁸ “Ämaqä hesanjä hñqu, anä quäuqä hñqu mätätñqä itqe, iqu änä imäkäniqiyä? Iqu ganäñi, ‘Nyi anä iquenqä mbqe, qäyunä ämetmdiyä?’ kñuä indqänätä, quamä äpme, anä ique mätätñqä mbqe iwäsäunqiyä. ²⁹⁻³⁰ Ii tiññiqä. Iqueqä mbqä homä etançi, anä ätenjinä iqutetqä etançutqe, ämaqä hinjuä äqumbiyä iqua, qu ique tä äsuäpu, äkasuwä tii tññqäuä, ‘Ämaqä tqü anä ique imäkqe, iqu qäpunä mimäkqä iqueqä’ tññqäuä” ätukqe.

³¹ “Tiññä-pqe inänji. Ämaqä anä-himqä hñquesanjä miqä hñqu, anä-himqä huiziquesanjä miqä hñquenyqä mäkä huinyiyñqä wätñqänçanji, iqu äänä imäkäniqiyä? Iqu quamä ganä äpme, ‘Nyaqä ämaqe, 10,000 inänjqä. Iqueui, 20,000 iquaiqä. Nyaqä ämaqä iquatä nyitä, ne ämäwqätançuatiyä, mämäwqätäuqä yançuatiyä?’ kñuä indqänänqiyä. ³² Itanğa iqu tiññä yänqiyä. ‘Nyitä nyaqä ämaqä iquatäñi, ne änä mämäwqätäuqä yançunä’ kñuä vqançutqe, iqueqä mäkä-hunqä iqua kinä nämä päqtätançuwänçanji, iqu ämaqä hñquau kukñuä yamwiqä ipu, mäki mäñdi kittqäpñqä diñqä dowatänqiyä.

³³ Inäqe, heyaqä awä iqisanjä hñqu, iqueqä nätmätqä eeqänänñiqä tuwä mäwiyqä iqäqe,

iqu Nyaqä wäunuä-nyiyqä mäpmeqä yänqiyä” ätukqe.

Hakä ätquänqe, maeqenqä[‡]

³⁴ I ätuäqe, Iqu tiinä-pqe inä ätukqe. “Haki, änguiqä. Iinjä etaŋgi kiqä ätquänqä qäpu heqaŋgutqe, hakä ätquänätŋqe, aŋgumä äänä timäuniqiyä? ³⁵ Haki kiqä ätquänqe hma eqäqe, tä wätakä wäunuä iu ymisaŋä haqeqä äquvatetunquä-pani, mäquvateqä yaŋqunä. Itaŋga yaqueqä yäätä naqä-huinyä imäkätanä wäunuä iu buayä haqeqi mäquvateqä yaŋqunä. Hakä iinj, ne bi tnämaŋqunä. Ämaqä qätä-tänjä iqua, kukŋuä iinqe kŋuä äŋguänä indqämbiyä” ätukqe.

15

Kukŋuä ktqä, sipsipqä imatŋqenqä

¹ Hiunji hŋqueni, ämaqä mbqä motauqä iquatä, suqä quvqä imäkcqä iquatä, Jisasi Iqu-tänjä qäqiqi kukŋuä qätä wipŋqä äpkuwi.

² Ingaŋi Parisi iquatä, kukŋuä-suqenqä näqŋqä iquatä, Jisasi Iquenyqä maŋä qeiqi tii ätmiŋuwi. “Ämaqä suqä quvqä imäkcqä iqua, Iqu-tänjä qäqiqi wimeqaŋguwänŋga, Iqu iquau yeeqä itmetä, buayä anä änatqänuwiqä” ätŋguwi.

³ Iinqe, Jisasi Iqu kukŋuä ktqä tqu ätukqe.*

⁴ “Hesaŋä hŋqu sipsipqä 100-tänju emitätqe, hŋqu imatnätqe, iqu hiŋuinä qunäniqiyä? Oeyä, iqu huiziquaunji qamqä änmipqä iqi äväma, kiuänänä ävämetqä

[‡] 14:33 Matiu 5:13; Makä 9:50 * 15:3 Matiu 18:12-14

ique ämoqumuetŋqä diŋqä, qävqänqä wäniqeqä. ⁵ Iqu ämoqumueqe, quamä äkiwäwa äpätä, aquvänä yäniqeqä. ⁶ Iqueqä anä iqi ätimäutäqänŋaŋi, iqu iqueqä näueqä iquaunqätä, iqueqä anä-tänjä qäqiqiŋä iquaunqätä, tääqä tii tuäniqeqä. ‘Nyaqä sipsipqä imatŋgqe, ŋqä-näuä ae ämoqumueqäqenqe, he nyitä aquvänä anä yatunqeqä’ tuäniqeqä.

⁷ Nyi tiŋjä etqänä. Iiŋä iqua aquvänä kuapänä iquwä-pani, enätqä qäukuä yänjŋä iqua, ämaqä suqä quvqä imäkkä hŋqu, kŋuä äkunmäknätä, iqueqä suqä quvqe ävquatämäuqetaŋi, qu aquvänä kuapänä asä inä ipŋqäuä. Ämaqä suqä jänänänjä imäkkä iqua, quwqä kŋuä makunmäknqä etaŋä, kuapänänjä qäyä etaŋqä-qe, enätqä iqua iquaunqe, aquvänä asänänji miqä ipŋqäuä” ätukqe.

Kukŋuä ktqä, mbqä ätivämäuqenqä

⁸ “Tiŋjä-pqä inänji. Apäkä hui iyyqä mbqä-hikä äŋguänänjä 10 ämamitätqe, hŋqu ätivämäutqe, ii äänä yäniqiyä? Ii iyyqä mbqe anŋi metŋqe, hiqi-tä ämäsäutä, tä äyäqunätä anŋi siyä äpitä, ique ämoqumuetŋqänŋaŋqeqe, hiŋuä äŋguänänjä qunänqiyä. ⁹ Iiyyqä mbqe ae ämetqänŋaŋi, ii kiqä käyämaqä iuaunqätä, iyyqä anä iqinjuŋqätä, tääqä tiŋjä tuäniqe. ‘Nyaqä mbqä ätivämäuqä-qe, ae ämeqänä. He nyitä yeeqä anä yatunqeqä’ tuäniqeqä. ¹⁰ Nyi he etqänä. Iiŋä iua aquvänä kuapänä iquwä-pani, enätqä qäukuä yänjŋä iqua ämaqä suqä quvqä imäkkä hŋqu kŋuä äkunmäknätä, iqueqä

suqä quvqe ävquatämäuqetani, qu aquvänä kuapänä asä inä ipnqäuä” ätukqe.

Kuknuä ktqä, kaniquenqätä, hiknuä iquaquinqätä

¹¹⁻¹² I ätuäqetani, kuknuä ktqä hñquququ tiinjä-pqä inä ätukqe. “Ämaqä hñqu ymeqä qokä hñquaqu-tänä emitätqe, ymeqä qänaknä iqu kanmä tii tuäniqe. ‘Apä, saqä nätmätqe iwäsäutnä, ñqe tänğa dapiyä.’ Inğanı kaniqu yquayi iwäsäutä, iqueqe äväniqe. ¹³ Inji hñğanqä miqä, yquayä maqänä ämeqe, anjä kinä nämqä äwäqe, suqä quvqä iuta, iqueqä mbqä maqänä-maqänä tnämäuniqe. ¹⁴ Iqueqä mbqä qäpu eequnäqe pmetanğa, qua iunji buayä dä naqänänjä timäuqanğa, iqu nätmätqä eeqänänjinqä äwa yäniqe. ¹⁵ Inğanı iqu ämaqä iqisanjä hñqueqä wäunüä-wiyqä-qu hiätñqä wimeqanğa, ämaqä iqu iqueqä yaqueqä miqätñqä dowatäniqe. ¹⁶ Ämaqä, ique ymisanjä wipñqe, aanqä etanği, iqu yaqueqä täpqä-pa nätqätanğa äqunäqe, iqu hui ämetä nmätä yäniqe.

¹⁷ Inğanı iqu knüä jänänji indqänätä, iqueqä-küä tii tnäniqe. ‘Apiqueqä wäunüä-wiyqä eeqänänji, qu buayänqä äwa miqä ipu, kuapänä änätqänäuä. Inñqe nyi täu äpmmänğanı, buayä dä naqänänjä äpäkonätqänänä. ¹⁸ Nyi täqinji äväma, ñqä apiquenyqä anği äumi, tii tumqe. “Apiquki, nyi suqä quvqe, Goti Hanjuwä Iqueuätä, saqätä hinüä iqinji ae imäkqe. ¹⁹ Tänganı nyi tqä ymeqä anğüä-qunä hmanjqä. Iinñqe, ‘Si ñqä ymequkiyä’ mandqä manä. Nyi

tqä wäunuä-kiyqä hñqunä-mända emqä pmu-atenjitñqeqä” tumqeqä’ tnäniqe. ²⁰ E ätnäqe, iqu anä-himqä iunji ävämanji, kiqä kaniqenyqä wäniqeqä.

Inğanji ymeqä-qu kinä nämä yqänä pätqätanğa, kaniqu hiñuä äqunäqe, kiqä ymeqä iquenyqä huäqä kiinä wuñganğuti, tnänä äwäqe, atukuä ämaitä, quneqä väniqeqä. ²¹ Iqu i iqanğa, ymeqä iqu kanmñi tii tuäniqeqä. ‘Apïquki, nyi suqä quvqe, Goti Hanjuwä Iqueuätä, saqätä hiñuä iqinji ae imäkqeqä. Täñganji nyi tqä ymeqä äñguä-qunä hmanjqä’ tuäniqeqä.

²² Iinä iäqe, kaniqu iqueqä ämaqä wäunuä-wiyqä iquau tuäniqeqä. ‘He nyaqä gquä quäuqe, maqänä äma äpäpu, wiyätäpu, gue iqueqä hipa hitäunuä hñque muasmepiyi, yukä qutatä huiqä bu hñqu muasmepiyä. ²³ Itanji he äwäpu, bulumäka meqä yänänäqñqä ique, ätma äpäpu päkpiyä. Ymisanä naqänänä imäkätanä, hääwä ätätanä, aquvänä yatuñquänänyä’ tuäniqeqä. ²⁴ ‘Quati tiinji. “Nyaqä ymeqä tqü ae äpäkonänqeqä” tmä itñqe, iqu anğu ävauqiyä. “Mämoqumueqänqä äukqeqä” tmä itñqe, iqu anği ätimäuqiyä’ tuäniqeqä. Qu iinä ipiyitanji, himnunüä ipu aquvänä ipnuwiqä.

²⁵ Qu e imäkqanğuwänğanji, ymeqä hitmqä iqu wäunuä imä äpmamitätqe, anği äpätä kiqä anä-tänä qäqi ätimäuqe, hääwä qätä äwiyätä, quvaqä himnunui qätä wiyäniqeqä. ²⁶ E äwiyäqe, iqu wäunuä-wiyqä hñque tääqä ätuätumetä, iqueni tii tuäniqeqä. ‘Ii sunqä imäkätqänäuä?’ ²⁷ I tquanğa, wäunuä-wiyqä iqu

kimanji, tii tuäniqeqä. ‘Tqä tunguequ anğumä pqaŋgi, tniqu bulumäka meqä yänänäqŋqä ique äpäsqiya. “Nyaqä ymeqä iqu anğua äpmeŋqä äpqiyä” knuä vqaŋgi, aquvanä itanjqä’ tuäniqeqä.

²⁸ Ymeqä hitmqä iqu qätä iinjä äwiyäqe, äwqä tnänjä wiŋgaŋguti, anjä yäpä yängisaŋi mäpeyqä yäniqeqä. Kaniqu yäpaqanğisa ätimäuqe, ymeqä-queqä äwqe, yuŋuä itmäketŋqe, kukŋuä anğui ganä tuäniqeqä.

²⁹ Inäqe kaniqenji tiinjä tuäniqeqä. ‘Anääŋgä? Quväukuä kuapanäŋi, nyi wäuŋuä-kiyqä heŋŋqä eŋqä-paŋä äpmamä, saqä kukŋui huätä mämamäuqä itŋqeqä. Inäqe nyi ŋqä nyämaqä iquata, ymisaŋä naqä imäkätanä himnuŋuä yatunque, si yaqueqä meme meqä hŋqu, mändaqä itqäŋiqä’ tuäniqeqä.

³⁰ ‘Tänğaŋi tqä ymeqä nänju, saqä nätmataqä eeqänäŋi, apäkä qaŋä ikiqä iquau qäpunä äväqe, anğu pqaŋga, si iquenyqä bulumäka yänänäqŋqä ique äyä päkinyä’ tuäniqeqä.

³¹ I tqaŋga kaniqu tii tuäniqeqä. ‘Ymeqä iquki, hea ique-iqenji si nyitä anä äpmeŋiqä. Nyaqä nätmataqä eeqänäŋi, sitänä äyä äwinä.

³² Iinjä etaŋgi täŋğaŋi, ne äwqä yeeqä itanä pmetunqueqä. İi tiŋiqä. Tqä tunguequ ae äpäkoŋqce, anğu ae ävauqiyä. Iqu mämoqumueqanğqä äukqe, anği äpätä nesä anä äpmeqiyä’ tuäniqeqä” ätukqe.

16

Kukŋuä ktqä, wäuŋuä miqä quvqä imitätqä

iquenqä

¹ I ätuäqetani, Jisasi Iqu Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquauni, tii ätukqe. “Ämaqä nätmatqä kuapänänjä-tänjä hñqueqä nätmatqä iunji, ämaqä hñqu ämitä pmetäniqueqä. Ämaqä hñqua äquvepäpu, ämaqä naqä iqueni tii tupnuwiqä. ‘Ämaqä tqä nätmatqä eeqänänjiu miqä iqu, hñginäwa eeqä änätqänä.’ ² Inğanji ämaqä naqä iqu, iqueqä ämaqä iqueni tääqä ätuätumeqe, ‘Änäänjä? Nyi sinyqä kukñuä quvqä hui qätä äwiyänqeuä. Nyaqä nätmatqä eeqänänji, nyi saqä hipa iu ekqe, si äänä ämitqänñqe, äñguänänjä iwäsäutnä, pipa äqiyäma dapiyä. Nyi si quvqänänjä äkqänänjqä-qae, nyaqä nätmatqä eeqänänjä iunji, ämiqä mäpmeqä isñqinyä’ tuäniqueqä.

³ I tquanga iqu kiqä-kiuä tiinjä tnäniqueqä. ‘Naqä Iqu huätä nändowatätñqä iqäqe, nyi äänä imäkmqäwä? Nyi qua ptmqe, yänänäqñqe maiqunji. Nyi ämaqä hñqua yätamakqä nyipñqä, yatñqä imqe, womba nyinänqiyä.

⁴ Nätmatqä nyi tänja imäkmqä diñqe, näqñqä ae ämeqä. Nyi nätmatqä hui imäqanqmdqe, ñqä naqä iqu nändowatqanğanji, ämaqä hñqua indmepu, iquauqä anjä duñqä ändma upñqäuä’ tnäniqueqä.

⁵ Näqñqä ae ämeqetani, iqu ämaqä quwqä naqä iqueqä nätmatqä hñginäwa ämakuwä iquauni, tääqä hñqunä-hñqunä tuätumeniqe. Ämaqä kñganä wimeqanqgqä iqueni, ‘Si nätmatqä hñginäwanji, äänä ämakñäwä?’ tuäniqueqä.

6 Yatŋqä iinä vqanğa, iqu kimaŋi, ‘Nyi nätmatqä hiŋgiŋi, kuatä-häkä olipqä eqä aowi, 100 täqä ämakqeqä’ tuäniqeqä.

I tquanğa iqu, ‘Si quamä maqänä äpmetnä, pipa nätmatqä hiŋginäwa meqanğnä äqiyäpu ekuwi, ämetnä, 50 qiyä’ tuäniqeqä.

7 Qänakndaŋi iqu hŋque-pqä yatŋqä inä ävätä, ‘Si nätmatqä hiŋginäwaŋi, äänä ämakŋäwä?’ tuäniqeqä.

Iqu kimaŋi, ‘Nyi kuä-witqä qae, hiŋginäwa 100 ämakqeqä’ tuäniqeqä.

I tquanğa iqu, ‘Si pipa maqänä ämetnä, 80 qiyä’ tuäniqeqä.

8 Qänakndaŋi, ämiqä quvqä iqu kŋuä qeiqinyä indqänätä imäkqanğqeqä, iqueqä naqä iqu, iqueqä yoqe haqeqä vauqumuatäniqe. Ämaqä suqä qua täuŋiŋqä qänaknä itqänjuwä iqua, kŋuä qeiqinyä indqänäpu imäkäpiyi, ämaqä qutänä asänänä iquau ämäwqätäutqänjuwi. Ämaqä, suqä we-huŋqä-tänju qänaknä itqänjuwä iqua, kŋuä qeiqinyä mindqänqä ipu, imäkätqänjuwiqä” ätukqe.

9 “Nyi he etqä. Mbqä quvqä qua täutaŋi ämapiyitaŋi, heqä näueqä imäkmbu. He iinä imäkpiyä dutaŋi, mbqä hma eqanği, ga he anä hea ique-ique pmeqä yätu timäuqanğuwänğanji, qu henyqä aquvänä ipnuwiqä” ätukqe.

10 “Ämaqä nätmatqä wänqä isuaŋi anğuanänä ämitŋqä iqu, iqu nätmatqä naqänänä-pqä iuŋi, anğuanänä miqünä. Ämaqä nätmatqä wänqä isuaŋi änä mämiqä iqu, iqu nätmatqä naqä-pqä iuŋi, änä mämiqä

yänä. ¹¹ Inji tiinji. He mbqä quvqä qua täutanä di änä mämiqä imipqe, nätmatqä änguänänjä mipnqe, tqu hitapäninqe? Aanqeqä. ¹² He ämaqä hñqueqä nätmatqä änguä mämiqä imitpqe, nätmatqä hiqä hiätñqä di, tqu hitapäniqäwä? Aanqeqä” ätukqe.

¹³ “Ämaqä kiuänänjä hñqu, ämaqä hñquaquñi, wäunjuä änä mäwiyqä yänä. Iqu iinjä itäqe, hñquenyqänä äwinyätä, huiziquenyqe, äkasuwä ätätä mäwiñqä yänä. Hñqueni, iqueqä kukñui qätä äwiyätä, huiziqueni, tuwä wiyänä. Itangi he Goti Hanjuwä Iquenyqä qänaknä ipiyi, mbqä iquenyqe qänaknä miqä ipñqeqä” ätukqe.

Kukñuä-suqenqätä, Goti Iqunä miqenqätä

¹⁴ Jisasi Iqu e tquanga, Parisi iqua, mbqenqä äwinyminqä etangi, qu kukñuä eeqänänji qätä äwipiyi, tä sisäwqä ipu, Iquenyqä äkasuwä ätminjuwi. ¹⁵ Iqu iquaunji, “Ämaqä qu henyqe, ‘Ämaqä suqä jänänänji imäkqä-quaiqä’ kñuä vätnqenqe, he kiinjä enñiyä. Iinjä etangi nätmatqä eeqänänjä hiqä äwqä yäpä ingisatä, hiqä kñuä indqänqä iutä äwiñqenqe, Goti Hanjuwä Iqu näqñqä eä. Nätmatqä ämaqä iqua ‘änguänänjiqä’ kñuä äväñqe, Goti Hanjuwä Iqu quvqä äqunänä” ätukqe.

¹⁶ “Hea Jonä iqu änyä mapqänqenqe, qu Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä-suqenqätä, iqueqä hiñuä-tqä iqua äqäkuwiñqätä, awä ätqa äpminjuwi. Iinjä etangi Jonä iqu äpkqeta täñqenqe, qu Goti Hanjuwä Iqunä miqä iunqä awä ätqa äpätqänjuwi. Inji ämaqä eeqänänjä

iqua, anä Goti Hanjuwä Iqunä miqeuŋqä pepŋqä, yänä äqänätqänäuä.

¹⁷ Qäukuitä quaetäŋi, äwa yänä. Iiŋä etanŋi Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋuä-suqä iutaŋi, hui qui mimäkŋqä yänqiyä. Oeyä.

¹⁸ Ämaqä hŋqu iqueqä apäki ävquatämäuwa, apäkä hui-mända ämetqe, iqu suqä quvqä, huiwä yanä ikiqe imäkqi. Iŋi ämaqä hŋqu iqueqä apäki ävquatämäuqanŋa, qänakŋi ämaqä huizi hŋqu apäkä asä ii ämetqe, iqu-pqe asä inänji. Iqu suqä quvqä, huiwä yanä ikiqe, imäkqiyä” ätukqe.*

Ämaqä mbqä-tänä iquenqätä, Lasarusi iquenqätä

¹⁹ E ätuäqetaŋi, tii ätukqe. “Ämaqä nätmätqä kuapänänä-tänä hŋqu äpmamiŋqe. Hea ique-iquenŋi, iqueqä ämuasmänqe, gquä ipisqetä†qäkä äŋguänänjitä imäknä äpme, buayä äŋguä dinä äŋgmanmiŋqe. ²⁰ Iqueqä anä qŋqanä-tänä iqinŋi, ämaqä nätmätqä maeqä, wätanqä kuapänä-tänä hŋqu äpmamiŋqeqä. Iqueqä yoqe, Lasarusi ique. ²¹ Iqueqä kŋuä iqä imŋi, ‘Ämaqä nätmätqä kuapänänä-tänä tqu, ymisänä hituŋuä änänjuämäqanŋutqe, ämetmä nmqeqä’ kŋuä vqanŋi äpmamiŋqe. Iiŋä pmetanŋa, hiveqä iqua äpäpu, iqueä wätanqe tewä äpnmiŋuwiqä.

---

* **16:18** Matiu 5:31-32, 19:1-12; Makä 10:1-12 † **16:19** Ämaqä inŋa äpmamiŋuwi, gquä ipisqenqä ‘Ii gquä äŋguänänä, huiziquau ämawqätäunä’ kŋuä indqänmiŋuwi.

²² Qänakndani Lasarusi iqu äpäkonganga, iqueqä quuvqe, Goti Hanjuwä Iqueqä enätqä iqua ätuma äwäpu, Aprähämä iquä anä äpmuatekuwi. Itanga qänakndani, ämaqä nätmatqä kuapä-tänä iqu äpäkonganga, qu iqueä huiwi qua äptekuwi. ²³ Iqueqä quuvqe, ämaqä pizqä iquauqä anä iu äpme, hanä-iqä naqänänä ämakmanminqe. Iqu iinjä itäqä imdani, hinuä haqä yätu äqunätä, Aprähämä iqu kinä yämä, Lasarusi iquä anä äyä pmetanginyä äqunqce. ²⁴ Ingani iqu, 'Iyää apä Aprähämä iquki, nyi tä täu äpmami, tänä-hunqä naqänänä ämetqänä. Si nyinyqä huäqä kunqanguti, Lasarusi ique dowati, iqu iqueqä hipa hitäunjuä hñqu eqä du äyämetä, nqä tewä täu ptqiyen-jiyätñqäüä' ätukqeqä.

²⁵ Iinjä tquanga Aprähämä iqu kimanji, tii ätukqe. 'Nqä ymeqä iquki, änä äpmaminjiyinqä kñuä indqänä. Si qua bu äpmaminjanganji, nätmatqä änguanäni ängmanätqätangnanga, Lasarusi iqu nätmatqä quvqe ämanminqe. Iinjinqe tängani, anä täunji, iqu ängüä pmetanga, si tänä-hunqä naqänänä iinjä makmanqñqe. ²⁶ Tiinjä-pqe hinuä qunyä. Hesänä nesänä awä iqini, suä naqänänä iqu äptnä, ämaqä tängisanä hñqu henyñqä pätnqä wiñqangutqe, änä mapqä yänä. Itanga ämaqä ingisanä hñqu nenyñqä, änä mapqä yänqiyä' ätukqeqä.

²⁷⁻²⁸ I tquanga, iqu kimanji, 'Apä, nyi si yatñqä äkiyqä. Lasarusi iqu nqä apiqueqä anä duñqä äwätä, nqä tatqä-guäka paipqä iquauñi, kukñuä tä awä tuätñqä dowati. Iqua-pqe anä

nyi äpmenqä täunqä äpäpu, huiwä tänjä-hunqä meqä dinqä ätqänä' ätukqeqä.

²⁹ Ga, Aprähämä iqu, 'Qu bukä Mosisi iqu äqäkqetä, bukä Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä-tqä iqua äqäkuwitä ämenä. Qu kuknuä ii qätä äwiyäpu, qänaknä ipnqäüä' ätukqeqä.

³⁰ Iwä iqu tii ätukqe. 'Apä Aprähämä iquki, iini änä matimäuqä yänä. Ämaqä ae äpäkonätqä hnqu, ävautä iquau wimeqanqutqe, iqua hinuä äqumbiyi, knuä äkunmäknäpu, quwqä suqä quvqe ävquatämäupnqäüä.'

³¹ Inqani Aprähämä iqu kimanj, 'Ii tiinj. Iqua Mosisi iqueätä, Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä-tqä iquauqätä, kuknui qätä mäwiyqä iqanqpe, ämaqä ae äpäkonätqä hnqu qua duta ivatuwänganqa, qu quuvqä maeqiyqä ipnqäüä' ätukqeqä" ätukqe.

17

Suqä quvqenqätä, quuvqä heqiyqenqätä, wäunüä-wiyqenqätänji

¹ Inqani Jisasi Iqu Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iquauji, "Ämaqe, qu suqä quvqä du quannä päkmbnqenqe, nätmätqä huitanä-huitani wimenqiyä" ätukqe. "Inäqe, ämaqä suqä quvqä iinjä äma äpätä ävätqä iqu, hanjä-iqä menä. ² Itanqa ii tiinj. Ymeqä täutanjä hnqu, ämaqä hnqueuä suqä quvqä imäkqanqgqä du hinuä äqunätä, asä iinjä imäkätä quannä päknqanqutqe, ämaqä suqä ipäqiyqä iqueni, hanjä-iqä naqänänji äwimenä. Ämaqä hnqua,

hikä naqänänjä hñqu ämepu, iqueqä hiñuä-qo iu guä äkiqiyepu, eqä-huänjä bu tnämäupqe, ii hanjä-iqä asänänjä hmanjqä. Inäqe hanjä-iqä ique äwimениqä iqu, iqueni aanjä naqänänjä ämäwqätäunqiyä” ätukqe.

³ “He hiqä-hiuä hñqunä-hñqunä äñguänä mimbiyä. Tqä tta-tunguequ suqä quvqä imäkqanqutqe, si, iqu iqueqä suqä quvqä imäkqenqä jänä imäknätñqä tutñqe. Iqu kñuä äkunmäknätä, suqä quvqe hämänä ävquatämäuqanqutqe, si äwqä hanjä imäknätinä, hui äkinyänä. ⁴ Ga hiunji hñqueni, iqu suqä quvqä ⁷ ikimäkätä, ⁷ äkimetä, ‘Nyi kñuä ae äkunmäknänä’ ktqanqutqe, si iqueqä suqä quvqä kuapänänjä iñqe, äwqä hanjä imäknätinä, hui kinyätñqeqä” ätukqe.

⁵ Ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, Naqä Iqueni, tii ätukuwi. “Si neqä quuvqä heqiyqe, yänänäqñqänänjä inemäkiyä.”

⁶ Iqu kimanji, “Hiqä quuvqä heqiyqe, guawä piikä isua enqä-panjä, wänqä iñjä etanqutqe, he zä-yänjä tqueni, tiñji äñguä tupñqäuä. ‘Si tqä hukä qäsä äyautnä, eqä-huänjä bunqä äwitnä, iqi tqävä’ tquanqppqe, qätä heyänqiyä” ätukqe.

⁷ “Ämaqä hesanjä hñqueqä wäñuä-wiyqä hñqu, wäñuä duta pñanqa, iqueqä naqä iqu iqueni, ‘Si maqänä äptnä, quamä äpmetnä, buayä huinyä’ tuäniqiyä? ⁸ Oeyä, iqu iqueni, ‘Si nyinyqä ymisanji näwinyä imäketnä, tqä gquä yappä änyätinä, nmayäqäsiyä. Nyi buayätä, eqätä ganä ganqa, si qänaki dnqänännyä’

tuäniqeqä. ⁹ Wäuñuä-wiyqä iqu ätquangqä-pa iqanğani, naqä iqu ‘änğuiqä’ tuäniqi, ä mätquä yäniqi? Iqu mätquä yänä. ¹⁰ Iinjä etanği he-pqe, he nätmätqä eeqänänä Goti Hanjuwä Iqu etätqä-pa imäkäpiyi, ‘Ne ämaqä wäuñuä-wiyqä quvqä-quneyqä. Nätmätqä ne imäkätaqe, neqä Naqä Iqueqä kukñuä dunä imäkätunqueqä’ tññqeqä” ätukqe.

Jisasi Iqu, ämaqä wänyimänğä-tänğä 10 iquau, äñğüä iwimäkkqenğä

¹¹ Inğani Jisasi Iqu Jerusälemänğä wätñğänä, qua Sämaliyatä, qua Galilisänğä, awä iqi qanğä äuminğe. ¹²⁻¹³ Iqu anğä-himğä hñque ti timäuqanğa, ämaqä wänyimänğä-tänğä 10 hñqua, Jisasi Iqutä äminanä-tpu äpminuwi, kinğä nänği ätqeppiyi, Iquenyqä tääqä yänänäqñqä, “Naqä Jisasi Iquki, Si nenyqä huäqä äkunänä” ätukuwi.

¹⁴ I tquanğuwänğä, Iqu iquau hinğüä äqunäqe, “He äwäpu, hiqä huiwi hiqäva-imäkkqä iquau motquapiyä” ätukqe. Iqu injä tquanğqe, qu qätä äwipiysi, qanğä wätqätanğuwänğä, iquauqä huiwi äñğüä qe imänğqe. ¹⁵ I ipiyitani, ämaqä iquautanğä hñqu, iqueqä huiwä iu hinğüä iqänäqe, tääqä yänänäqñqä ätätä, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeqä ämamäutä, anği äpkqe. ¹⁶ Iqu Jisasi Ique äwimeqe, hipenğui Iqueä yukä-tänğä qua mänği eätä, Ique “änğuiqä” ätukqe. Ämaqä iqu Sämaliyatanğä ique.

¹⁷ I iqanğa, Iqu tii ätukqe. “Ämaqä 10 iqua äñğüä ae imänğuwı, huiziqua äñğikä?

¹⁸ Iqua anği äpäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä

yoqe haqeqä mamäupnqe, hmandanä? Ämaqä yäpaqängisanä tqunä imäkqä-qeuä” ätukqe. ¹⁹ I ätuäqetanä, Iqu ämaqä iquenä, “Si pämä ätqäutnä, qanä uvä. Tqä quuvqä heqiyqe, anjumä änguä ikimäkqiyä” ätukqe.

Goti Iqunä miqä iqueqä pqenqä

²⁰ Hea hñquenä Parisi iqua, Jisasi Ique yatnqä äväpu, “Goti Hanjuwä Iqunä miqe, äkngä timäuninqäwä?” ätukuwi.

I tquanquwänga, Jisasi Iqu kimanä, “Goti Hanjuwä Iqunä miqe timäuqanqanä, qokä-apäki, hiqngä hui atäunüä eä timäuqanqqe, hinuä mäqunquä ipnä. ²¹ Inä, qu ‘Hinuä qumbiyä, täqi täsä äpmenä’ ä ‘Nänä äpmenä’ matqä ipnä. Ii tiinjä. Goti Hanjuwä Iqunä miqe, hesä ae äpmenä” ätukqe.

Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqueqä pqenqä

²² Inqanä Iqu Iqueqä wäunüängqä ämotquaminqä iquau ätukqe. “Hea qänakndanä, he hea Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu pmeniqä hñquenyqe, hinuä qumbnqä kiinjä hinyänä. Inä etanqä, he hinuä moqunqä da ipnä. ²³ Qu ‘Hinuä qumbiyä! Iqu nänä äpmenä’ ä, ‘Täqi täsä äpmenä’ hitqanquwänganä, he iquau qänaki mäwivändqä pa iqäpnä.* ²⁴ Iqu äpätnqänqanä, nyuauä itä, qäukuä haqä yätuta we im-imä äunätngä-panä, Iquesa we asä inä hunäniqe. ²⁵ Inä etanqä Iqu tänjä-hunqä kuapänä ganä menä. Ämaqä hea tänga

* **17:23** Matiu 24:23-27

äpmeñuwä iqua, qu Iqueni tuwä wipñqeqä” ätukqe.

²⁶ “Ämaqe, Noa iqu pmetanğa imäkmiñuwä-panä iini, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu äpätnqänğanı, suqä asıqu timäunıqe.†
²⁷ Noa iqu pmetanğanı, qu ymısanä änäpu, eqä änäpu, apäkä ämepu, apäkä yanä änyäpu, iqa wätqätanğuwänğa, Noa iqu yimba yätu äpaqukqe. İnğanı eqä huakä naqänänä ätimäutä, qokä-apäkä eeqänänä qui imäkñguwi. ²⁸ Loti iqu-pqä pmetanğanı, asä inä ätimäukqe. İnğanı qu ymısanä änäpu, eqä änäpu, nätmatqä mbqä ipu, mbqänqä imäkäpu, ymısanä vowä ikäpu, anä ämätäpu imiñuwi. ²⁹ Itanğı, Loti iqu anä-himqä Sotomä iu ävämeqanğa, inğa qänğanı, tätä hikätä qäukuä haqä yätutani, piyä enqä-panä äquvepäqe, ämaqä eeqänänä pizqä äpäkkqe. ³⁰ İnjä etanğı, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu anä ätnänä inğisa timäuqanğanı, asä iinjä timäunıqe” ätukqe.

³¹ “Hea Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu anğı timäuqanğanı, ämaqä hñqu iqueqä anä atääqä yätu äpmamıtätqe, nätmatqä anä yäpä inğisa witanğqenqe, äpäkäwitä mämeqä yäniqe. İtanğa ämaqä hñqu iqueqä wäunüä imä äpmamıtätqe, anıqinyqä mäwqä yäniqe. ³² He Loti iqueqä apäkinyqe, kñuä anğuanä indqämbu. ³³ Ämaqä hñqu iqueqä hänä-pmeqenqä äwinymıtätqe, ga iqueqä quuvqe qui imäkñniqe. İi etanğı, ämaqä hñqu iqueqä

---

† 17:26 Matiu 24:36-44

hänjä-pmeqe ävquatämäutqe, iqueqä quuvqe, qui mimäkñqä yäniqueqä.

³⁴ Nyi he etqä. Ämaqeuaqä Ymeqä Ekqä Iqu heatqängga äpätqe, ämaqä hñquaqu iquvanjä naqä-huinyä witañgiyã-qe, Goti Hanjuwä Iqu, hñque itmetä, hñquenji hinuinä qunäniqe. ³⁵⁻³⁶ Itanga apäkä hiaqu sñgumetqä quqowä qäyätqätangiyã-qe, Goti Hanjuwä Iqu hui itmetä, huiñi hinuinä qunäniqe qä” ätukqe.

³⁷ I tquanğa, Iqueqä wänuñqä ämotquaminqä iqua qätä äwipiyyi, “Naqä Iquki, nätmätqä ii äkñgi timäuningäwä?” ätukuwi.

Iqu kimañi, “Nätmatqä äpäkonä pizqä witañgqä iuñi, yñjä quvqä iqua äpäpu, äpputmäupu äñgpñqäuä” ätukqe.

18

Kukñuä ktqä, apäqñqä yatñqä iqa uwqä iinyqä

¹ Iqua Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä hea ique-ique tqäpnuwä diñqätä, ‘Goti Hanjuwä Iqu qätä mäneyqä iqiya’ ätäpu, enyqä miqä pa ipnuwä diñqätä, Jisasi Iqu kukñuä ktqä tiñä ätukqe.

² “Añä-himqä hñqueuñi, ämaqä kukñuä jänä imäkqä hñqu pmetäniqe. Iqu Goti Hanjuwä Iquenyqä zä miqä itä, ämaqä huiunqä kñuä mindqäñqä-qe. ³ Apäkä apäqñqä hui-pqä, añä-himqä iu pmetäniqe. Hea ique-iquenji, ii ämaqä iquenyqä äwätä, ‘Ämaqä nyinyqä wiunqä itäqä iqu, qui inyimäkätñqä itqänä. Yätamäkqä nyiyä’ tuäqisquäniqe. ⁴⁻⁵ Kiñganäñi ämaqä jänä imäkqä iqu, qätä mäwiyqä da iquäniqe. Inji qänakndañi, iqu kñuä tiñä indqänäniqe. ‘Nyi

Goti Hanjuwä Iquenyqä zä miqä itmä, ämaqä iquaunqä kñuä mindqänqä qäyä pmetanqä, apäqñqä täsi, nyi hanä-iqä dapäqisqä-qae, tänqani, iyyqä kukñui qätä äwimä. Nyi iñi miqä imqe, ii hea ique-ique ändäqisätä, enyqä nyimäkänqiyä' kñuä indqänäniqeqä” ätukqe.

⁶ Iñqe, tiñä-pqä inä ätukqe. “Ämaqä kukñuä jänä imäqkä quvqä iqueqä kukñui, he qätä wipiyä. ⁷ Qokä-apäkä, Goti Hanjuwä Iqu ‘ñqeqä’ ätkqä iqua, qu Iqueqä yätamäkqenqä tääqä, hea ique-ique, hiñji ique-ique tätqätanqanqani, Iqu äpmaka äwäqe, iquaunji, yätamäkqä maqänä mäwqä yäniqätanä? ⁸ Nyi he etqä. Iqu yätamäkqä maqänä väniqe. Iñäqe, Ämaquqä Ymeqä Ekqä Iqu äquvepätqänqani, ämaqä qua täu äpmenjuwi, quuvqä heqiyätqätanqä qunäniqätanä, quuvqä maeqiyqä itqätanqä qunäniqätanä?” ätukqe.

Kukñuä ktqä, Parisi iquenqätä, mbqä motauqä iquenqätänji

⁹ Ämaqä hñqua, qu hñqunä-hñqunäñi, kñuä tiñä indqänminjuwi. “Nyi ämaqä huizi iqua enqä-panä hmanjqä. Nyi ämaqä anqñuä-qunjqä. Qu ämaqä quvqä-quaiqä.” Ämaqä iñä iquaunji, Jisasi Iqu kukñuä ktqe, tiñä ätukqe. ¹⁰ “Ämaqä hñquaqu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä siyñqä, Iqueqä hiqäva-imäqkä anä yäpä ingisa penyiyi. Parisi hñqutä, ämaqä mbqä motauqä hñqutä. ¹¹ Parisi iqu pämä ätqäuqe, Goti Iquenyqä tääqe, iqueqä-kiuänqä tii ätukqe. ‘Goti Hanjuwä Iquki, nyi ämaqä huiziqua enqä-panä-qunä hmanji. Iññqe, nyi “änqñiqä” äktqä. Quwä-meqä

iquatä, suqä quvqä imäkqä iquatä, ämaqä hñquauqä apäkitä ikiqä iquatä, mbqä motauqä nänju-pqä enqä-panä-qunä, hmanjqä' tuäniqe. ¹² 'Wikä eeqänänä iquaunji, hiunji hñquaquini nyi buayä manqänqä imäkätñqe. Nätmatqä eeqänänä nyi ämetñqe, 10 iwäsäutmä, hñqu Si äktapätñqe' tuäniqe.

¹³ Itanga, ämaqä mbqä motauqä iqu, kinä nänji ätqäuqe, hinui qäukuä yätu moqunqä da yäniqe. Iqu iqueqä suqä quvqenqä womba itä, quikuä ptqä äqänätä, tii tuäniqe. 'Goti Hanjuwä Iquki, nyi ämaqä suqä quvqä imäk-qunji. Si nyinyqä qeqä äkimänänä.' ¹⁴ Nyi tiinjä etqä. Ämaqä tqu, anämqä anji äwätäqanganji, Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqinji, aanä qäyunänä-qu hiäniqe. Itanga ämaqä huiziqu, hmanji. Quati tiinji. Ämaqä quwqä yoqe haqeu mamänganguwä iquaunji, Goti Hanjuwä Iqu mändi kittqiyenqiyä. Inäqe ämaqä iquauqä yoqe mändi kittqnganguwä iquaunji, Goti Hanjuwä Iqu haqä iqä mamäunqiyä" ätukqe.

Jisasi Iquenqätä, ymeqä wänqä iquaunqätä*

¹⁵ Inganji qokä-apäki, ymeqä wänqä iquautä, dänä iquautä, Jisasi Iquenyqä ätuma äpkuwi. Ii, Jisasi Iqu iquaunji hipa haqeqi wiyätñqänä. Inäqe wäunüänqä ämotquaminqä iqua, hinuä e äqumbiyi, "Ätuma mapqä pambiyä" ätukuwi. ¹⁶ I tquanguwänga, Jisasi Iqu ymeqä iquau tääqä ätuätumeqe, Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iquaunji, tii ätukqe.

* **18:14** Matiu 19:13-15; Makä 10:13-16

“Iqua änyimapnqä qäyä äppu, ‘oeyä’ mätquä pambiyä. Goti Hanjuwä Iqunä miqeunji, ymeqä täsua enqä-panä isuaueqä. ¹⁷ Nyi naqä-qakuä etqä. Ämaqä hnqu, ymeqä täsua enqä-panä eä, Goti Hanjuwä Iqunä miqe mämeqä imitätqe, iqu iunqe, mäwqä yäniqeqä” ätukqe.

Ämiqä, kuapänänjä-tänjä hnqu, Jisasi Iqutä kuknuä ätnjiyinqä†

¹⁸ Ämiqä hnqu Jisasi Iquenji, “Ämotqueqä Änguänänjä Iquki, nyi hänä hea ique-ique pmeqä mamqe, äänä imäkmqäwä?” ätukqe.

¹⁹ I tquanğa Jisasi Iqu kimanji, “Si ‘Änguänänjä Iqukiyqä’ sunqä dnyä? Ämaqä änguänänji, Goti Hanjuwä Iqunänjqä” ätukqe. ²⁰ “Kuknuä-suqenqe, si näqnqä eänä. ‘Qokä-apäkä ämanqe, huizitä huiwiyanjä mikiqä panä. Ämaqä pizqä mapäsqa panä. Quwä mämeqä panä. Kuknuä jänä imäkqä iquenji, quanğa mätquä panä. Tnaqä-tnunjuauqä yäpä iqi qänaknä iqätneqä” ätukqe.

²¹ Ga ämiqä iqu kimanji, “Nyi ymeqänqatqä suqä täunji qänaknä iqa äpätneqe, tänğa täsuwänä” ätukqe.

²² Jisasi Iqu qätä iinjä äwiyäqe, tii ätukqe. “Si nätmatqä hnquenyqä äwa yqänä itqäninyä. Tqä nätmatqä eeqänänji, ämaqä hnqua mbqä ipnqä äma äwätinä, mbqä ämetnä, nätmatqä maeqä iquau iwäsäutnä, hmbunä-hmbunä wisnqe. Si iinjä imäkätnji, qäukuä haqä yätunji nätmatqä

† 18:17 Matiu 19:16-30; Makä 10:17-31

änguänäñi ämatñi. Ii itnitañi, Nyi qänaknä nyivändiyä” ätukqe.

²³ Ämiqä iqu iinjä tqanji äwiyäqe, iqueqä nätmatqä kuapänänjä etanqenqä, äwqä hanjä äwikqe.

²⁴ Inqanji Jisasi Iqu iinjä äqunäqe, tiinjä ätukqe. “Ämaqä nätmatqä kuapä-tänjä iqua, Goti Hanjuwä Iqunä miqä iu paquvqe, qeiqinyä manä, yänänäqñqeuta paquvqeä. ²⁵ Kametqä hñqu, qäkä guä ktäpiqä yänjä hovqä iu wätñqe, iqu yänänäqñqeutanä wänä. Inäqe, ämaqä mbqä kuapä-tänjä iqua, Goti Iqueqä miqeunqä paqupñqä yänänäqñqe, kametqä iqueqeunji ämäwqätäunä” ätukqe.

²⁶ I tqanji äwiyäpiyä iqua, “Mbqä kuapä-tänjä iqua yänänäqñqeuta paqupñqä etanqutqe, ämaqä qui imäknätqänjuwitañi, hanjä hea iqueique pmeqe, tqu meniçiyä?” ätukuwi.

²⁷ Ga Jisasi Iqu kimañi, “Nätmatqä ämaqä iqua änä mimäqä iqanqppqe, Goti Hanjuwä Iqu qäyunä imäkänqiyä” ätukqe.

²⁸ Inqanji Pitä iqu, “Qätä nyi. Ne neqä nätmatqä eeqänäñi ae ävämetanä, Si äkivändqa äquvepqueqä” ätukqe.

²⁹⁻³⁰ I tqanqa, Jisasi Iqu kimañi, “Nyi naqä-qakuänänjä etqä. Ämaqe, Goti Hanjuwä Iqunä miqä iunqä indqänäpiyä di, quwqä anjä, ymeqä-apäkä, kätä-känquäkau, kunaqä-kunuñuau, ävämequwä iqua, qu qua täu yqänä äpmapiyänqanji, nätmatqä kuapänänjä mapnä. Iinjä ävquatämäupqä diñqe, hanjä mapñqä di

ämäwqätäunä. Itanga hea qänakñangani, hänä hea ique-ique pmeqe mapnuwiqä” ätukqe.

Jisasi Iqu, äpäkonätñqä dinqä anji ätukqenqä†

³¹ Inğani Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä 12 iquau itmeqe, tii ätukqe. “Ne Jerusälemänqä watunqeqä. Itanga nätmätqä Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä-tqä iqua, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iquenyqä ätukuwi, eeqänäñi ätimäuniceqä. ³²⁻³³ Inji qu Iqueni, nokuiyqä iquauä hipa iu wipnuwiqä. Inğani qu Ique ewiiqä kukñuä ämitäpu, quvqä imäkäpu, makukuä äwuqutäpu, guä yänjä-täñi ämepu, täua ätäväpu, pizqä päkpnuwiqä. I etangi hiunji hñquaqu päwqanğa, hñquququeni ävauniceqä” ätukqe. ³⁴ Injä etangi wäunjuänqä ämotquaminqä iqua, kukñuä quatinqe, qu maqñqä ekuwi. Kukñuä ii iquauñqä zä witanji, qu iinqe näqñqä änguanä miqä iminjuwi.

Jisasi Iqu, hinuä quvqä hñque ängüä iwimäkkqenqä§

³⁵ Jisasi Iqu, anjä-himqä Jeriko timäutñqä wätqätanğa, ämaqä hinuä quvqä hñqu, hänaqä manjä iqi mbqänqä yatñqä iqämanminqe. ³⁶ Iqu ämaqä yukä äkakäqäqä pğanğä qätä äwiyäqe, yatñqä ävätä, “He squä imäkätqänäuä?” ätukqe.

³⁷ Qu kimanji, “Jisasi Nasäretqätanä Iqu äquvepqiya” ätukuwi.

---

† 18:29-30 Matiu 20:17-19; Makä 10:32-34 § 18:34 Matiu 20:29-34; Makä 10:46-52

38 Iwä, ämaqä hiñuä quvqä iqu tääqä yänänäqñqä, “Jisasi Dewiti iqueqä Ymeqä Iquki, Si nyinyqä huäqä äkunänä” ätukqe.

39 I tqanji äwipiyyi, ämaqä qanä hiñuiqä äppiyyä iqua, “Si manä matqä panä!” ätukuwi.

Qu ii qäyä ätquanğä, iqu manä yänänäqñqä, “Dewiti iqueqä Ymeqä Iquki, Si nyinyqä huäqä äkunänä” ätukqe.

40-41 Inğanji Jisasi Iqu äpminqe, kiñä nämä ätqäutä, “Ämaqä ique ätuma bpiyyä” ätukqe. Ämaqä hiñuä pisqä iqu, Iqu-tänjä qäqiqi pqañga, “Nyi äänä ikimäkmqä kiñgiyyä?” ätukqe.

I tquanğa iqu kimañi, “Naqä Iquki, ñqä hiñui äñguä qänmqä änyinğiyä” ätukqe.

42 I tquanğa Jisasi Iqu kimañi, “Tqä hiñui äñguä qändñqinyä. Tqä quuvqä heqiyqe, äñguä ikimäkqiyä” ätukqe.

43 Inji maqänäñi, iqueqä hiñui äñguä äqänğqe. Inğanji iqu Goti Hanjuwä Iqueqä yoqä haqeqä ämamäutä, Jisasi Ique qänaki äwivändqa äukqe. Qokä-apäkä hiñuä iinjä äqumbiyi, qu eeqänä Goti Hanjuwä Iqueä yoqe haqeqä ämamäukuwi.

19

Jisasi Iquenqätä, Säkiyasi iquenqätä

1 Inğanji Jisasi Iqu anä-himqä Jeriko iu yäpä inğisa äwäqe, jänänä hñgisañqä wätñqä äwiñğqe. 2 Iqinji ämaqä hñqu äpminqe. Iqueqä yoqe, Säkiyasi ique. Iqu ämaqä mbqä motauqä iutañä iquauqä ämiqä eä, mbqä kuapä-tänjä-que. 3-4 Iqu Jisasi Ique

hinuä qunätŋqä winyätanŋqä-qe, qokä-apäkä kuapänä etanŋuwiŋqä, ämaqä wänŋqäpu eä, Jisasi Iqueni hinuä änä mäqunquä itä, hinuiqä tnänä äwiqe, hänaqä Jisasi Iqu pätnqä iqanŋqeu zä-eaqä haqeu äpäkekqe.

⁵ Inŋaŋi Jisasi Iqu, Säkiyasi iqu zä haqä yätu pmetanŋqä-tänä iqi ätimäuqe, hinuä haqä yätu äqunäqe, iqueni, “Säkiyasi iquki, si maqänä kapu. Täŋgaŋi Nyi saqä anä iu pmamqeqä” ätukqe.

⁶ Inŋaŋi Säkiyasi iqu maqänä äkapäqe, aquvänä itä, Jisasi Iqueni, iqueqä anä duŋqä ätuma äukqe. ⁷ Ämaqä, hinuä iinjä äqumbiyi, qu eeqänä Jisasi Iquenyqä äkasuwi, tiinjä ätkuwi. “Iqu ämaqä suqä quvqä imäkqä iqueqä anä du pmetŋqä, sunŋqä uwqiyä?”

⁸ Iquaqu anä du äpmayitani, Säkiyasi iqu pämä ätqäuqe, “Naqä Iquki, qätä nyi. Nqä nätmätqä eeqänäni, hŋquaqu iwäsämi, hŋqu, ämaqä nätmätqä maeqä iquau wimqänä. Itanŋa nätmätqä huizi, ämaqeu quanŋä ätuätmä ämotautŋqe, nyi hŋquaqui-hŋquaquini iwäsäutmä, anŋumä wimqänä” ätukqe.

⁹ Jisasi Iqu kimaŋi, “Ämaqä tqu-pqe, iqu Aprähämä iqueqä ymeqeqä ämänätqueqetani, täŋgaŋi Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä anä täu äpmeŋuwä iquauni, anŋu ae itmeqiyä.

¹⁰ Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu, ämaqä qui ae imäkŋguwä iquau qävqä itä, anŋumä itmetŋqä äpkqeqä” ätukqe.

Kukñuä ktqä, ämaqä naqä hñqu wäunüä-wiyqä 10 iquau mbqä äwikqenqä*

11 Inğanı qokä-apäkä, qu qätä iinjä äwipu pmetanğuwänğa, Jisasi Iqu Jerusälemä timäutñqä qäqıqi ti etanğı, ga qu, “Goti Hanjuwä Iqunä miqe, ätnänjä iqi maqänä timäutñqeqä” kñuä indqänätqätanğuwınqä, kukñuä ktqä tii ätukqe.

12 “Ämaqä naqä hñqu, qu ique ämaqä miqänqä teqanğä, ga iqu anğı äpätä, iqueqä qua iunä miniqä dınqä, kınä nämqä ganä wätñqä imäknänıqe. 13 Inji iqu äwätñqä itäqänğanı, iqueqä wäunüä-wiyqä 10 iquau tääqä ätuätumeqe, mbqä-hikä naqä qu ‘mi-naqä’† ätminjuwi, hñqunä-hñqunä ävätä, tiinjä tuänıqe. ‘He mbqä tä ämepu, nyi anğı äquvepmqänğanqä wäunüä mipiyä’ tuänıqe.

14 Iinjä etanğı ämaqä iqueqä anjä-tänjä qäqıqısanä iquauqä äwqe, iquenyqä quvqä winyänıqe. Iutanı, iqu ae äwqanğanı, qu ämaqä hñquau, ‘Ne ämaqä iqu ämineyätñqä dınqe, mänenqä iqiya,’ tupnuwä dınqä dowatpnuwi.

15 Iinjä qäyä itanğuwä-qe, iqu iquau miqänqä henıqe. Itanğa qänakndanı iqu anğı äpäqe, tiinjä tuänıqe. ‘Ämaqä nyaqä wäunüä imäkpñqä mbqä äwikqä iquanı, tääqä tupu. Nyi mbqä äwikqe, haqeqıñı äänä imäsäumequwäti, nyi hiñuä qunmqänänjä’ tuänıqe.

---

* 19:10 Matıu 25:14-30 † 19:13 Ämaqä hñqu wäunüä qanüä hñquaqı-hñque itäqetanı, mina hñqunä menä.

16 Ämaqä hinqiqä äpätqä iqu, ‘Ämiqä iquki, si mbqä mina hñqunä ändapknj, haqeqinj miina 10 inä imäsäumeqeqä’ tuäniqe.

17 I tquanğa, ämiqä iqu, ‘Täukue! Si nyaqä wäunüä-nyiyqä änguänäñukiyi. Si nätmatqä wäñqä täpiñi änguänäñä ämitqäñiqe, nyi yoqä naqä, anä-himqä 10 hñquau misñqä ktapmqänä’ tuäniqe.

18 Itanğa wäunüä-wiyqä huiziqu äpäqe, ‘Ämiqä iquki, mbqä mina si ändapknj, haqeqinj miina 5 inä imäsäumeqeqä’ tuäniqe.

19 I tquanğa, ämiqä iqu kimañi, ‘Si anä-himqä 5 hñquauñi ämisñqeqä’ tuäniqe.

20 Itanğa wäunüä-wiyqä huiziqu äyapäqe, ‘Ämiqä iquki, tqä mbqä täqi äwi. Nyi yutävqä huäqä äütätmä, imä zä ekqe. 21 Ii tiinji. Si ämaqä qeiqinyä mimäkqukiyi. Ämaqä nätmatqä pñqä epqe, ämequkiyi. Ämaqä buayä vowä ämäuepqe, äptqukiyi. Iutañi, nyi sinyqä zä nyinğanji, imä zä ekqeqä’ tuäniqe.

22 I tquanğa, ämiqä iqu kimañi, ‘Si wäunüä-nyiyqä quvqä iqukiyi. Si “Qeiqi mimäkqukiyqä” ändñi, täñganji nyi si-pqe qeiqinyä mikimäkqä ymä. 23 “Nyi ämaqä qeiqi mimäkqä-qunä, nätmatqä pñqä epqe meqä-qunä, buayä vowä ämäuepqe ptqä-qunä” näññqä iinñä enä etanğutqe, nyaqä mbqe, ämaqä ämiqä huiziquau mävvqe, sunqä ikñäwä? Si iinñä imäkqä-säpi, nyi anğu äpmqe, mbqä haqeqinj qäsä meqämiñgä’ tuäniqe.

24 I ätuäqetañi, ämiqä iqu qokä-apäkä qäqiqi tqäutañguwä iunji, ‘He mbqä miina iqueqä hipa

iuta ämotaupu, ämaqä mbqä 10-tänjä ique wipiyä' tuäniqe.

²⁵ Ga qu kimañi, 'Ämiqä iquki, iqu mbqä mina 10 ae ämenä' tupnuwi.

²⁶ Iwä iqu kimañi, 'Nyi he etqä. Ämaqä nätmatqä-tänjä eeqänänjä iquaunji, nyi hui inä wimniqe. I etañgi, ämaqä nätmatqä maeqä eä, wänqäpu ämenjuwä iquaunji, nyi añgi ämotaumqänä' tuäniqe. ²⁷ 'I etañgi, nyinqä himä-wiunqä ipu, "Ämaqä tqü ne ämineyätñqä diñqe mäneñqä iqiyä" ätukuwä iquaunji, täqinyqä ätuma äpäpu, nyaqä hinjuä täqi pizqä päkpiyä' tuäniqe" ätukqe.

²⁸ Inğañi Jisasi Iqu kukñuä ktqä iinjä qäpu ätuäqe, Jerusälemänqä wätñqä pämä ätqäuqe, qañä äukqe.

Jisasi Iqu, Jerusälemä yäpä inğisa, yoqä naqä qonqä-qu eñqä-pa äpekqenqä†

²⁹ Inğañi Jisasi Iqu aña-himqä Betäpake iutä, Betani iutä timäutñqä äukqe. Iqu qoqonjä, qu 'Olipä' ätäminjuwä inğisa ätimäuqe, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä hñquaqui ändowatätä tiinjä ätukqe. ³⁰ "Qe aña-himqä näñinyqä winyqä. Qe yäpä inğisa äwäsiyänğañi, donği hikñä hñque guä äkiqiyequwä qunyinyä. Donği iquenji, ämaqä hñqu haqeqi mäpmeqä iminjä iquvi. Guä ewesinyä, täqinyqä ätuma binyä. ³¹ I iqanğiyänğañi, ämaqä hñqu, 'Qe donği gue,

† 19:28 Matiu 21:1-11; Makä 11:1-11; Jonä 12:12-19

sunqä hiweqinyqä' qesqanqutqe, qe kimanj, 'Naqä Iqueqä wäunuä-tänjiqä' tquinyqä" ätukqe.

³² Ämaqä, Iqu ändowatkqä iquaqu äwiyi, nätmätqä eeqänäni, Iqu ätukqä-pa iinjä witanji äqunqiyi. ³³ Iquaqu äwiyi, guä eweqanqiyänqa, donji iqueqä kawäkiqua iquaquini, "Qe yaqueqä gue, sunqä hiweqinyqä?" ätukuwi.

³⁴ Iquaqu kimanj, "Naqä Iqueqä wäunuä-tänjiqä" ätukiyi.

³⁵ Inqanji, iquaqu donji, Jisasi Iquenyqä ätuma äpiyi, gquä äquvätäsinyä, donji iqueä haqeqi eiwi, Jisasi Iqu haqeqi pmetnqä yätamakqä äwikiyi. ³⁶ I qäpu etanqa, Iqu donji iqueä haqeqä äpmeqe äwqanqa, hñqua quwqä gque äquvätäpu, hänaqä iqi ekuwi. ³⁷ Hänaqä qoqonä Olipä-tänjä iunji ävquatämäutä, hänaqä mänji nyeäqätangqeu, ququawä iqi ätimäukqe. Iqini Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä kuapänänjä iqua, Iqu wäunuä ämaqä änä mimäqänänjä di imäqanji äqunminjuwinqä knuä indqämbiyi, aquvänä ipu, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeu ämamäupu, tääqä yänänäqñqä tii ätukuwi.

³⁸ *"Ämiqä Naqä, Goti Hanjuwä Iqueä yoqeu äpqäqä Iqu, Goti Hanjuwä Iqu äñguä minä. Äwqä hanuä iinjqe, qäukuä haqä yätuta pänä. Itanqa Goti Hanjuwä haqä naqä yämä äpmenqä Iqu, yoqe naqänänjä äqonänä"* ätukuwi. §

³⁹ I iqanqä äqumbiyi, Parisi, ämaqä kuapänänjä iinjitä anä äpmaminjuwä hñqua, qu Jisasi

Iqueni, “Näqñqä-vqä Iquki, Si Tqä wäunüäñqä ämotquetqänä iquauñi, ‘Iñi mimäkqä pambiyä’ tuvä” ätukuwi.

⁴⁰ Iqu kimañi, “Nyi he etqänä. Iqua mañä matqä iqañgpqe, hiki mañä tññqäuä” ätukqe.

Jisasi Iqu, Jerusälemä iunqä kñuä äqäkqenqä

⁴¹ Iqu añä-himqä Jerusälemä-tänä qäqiqi ätimäuqe, añä-himqä iqueni hinuä äqunätä, kñuä äqäkqe. ⁴² Kñuä äqiyätä, tiñä ätukqe. “Añä-himqä Jerusälemä iquki, si tängañi nätmatqä äwqä qeiqi ikimäkqä diñqe, näqñqä hisñqä änyingiyä. Iñä etañgi nätmatqä iñi, zä witanqce, si hinuä mäqunquä itqañinyä. ⁴³ Iñi hea qänakndañi, tqä mäkä-hunqä iqua äpäpu, qua pñqä äkqumuatäpu, qäuiqä kktäupnuwi. ⁴⁴ Qu äkqäyäpnasäpu, tqä ymeqä täknä yäpä ingisa äpmeñuwä iquauñi, qui imäkpnuwi. Itanga tqä hikä hui, huizi iqueqä haqä yänñi, mäwiqä yäniqe. Si Goti Hanjuwä Iqu äkimeqäqenqä maqñqä etañgnä hanä-iqe, ii kimeñqiyä” ätukqe.

Jisasi Iqu, mbqä wäunüä imäkmiñuwä iquau huätä äpäsäwqatkqenqä*

⁴⁵ Itanga Iqu hiqäva-imäkqä añä täknä yäpä ingisa äpaquväqe, ämaqä nätmatqä mbqänqä imäkätqätanguwä iquauñi, huätä päpäwqatätñqä ipäqiyätä tii ätukqe. ⁴⁶ “Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunñi, tiñä äqänänä. ‘Nqä añi, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tññqä

* **19:44** Matiu 21:12-13; Makä 11:15-17; Jonä 2:13-17

mätñätätñqe qä.[†] Injä etanğqä-qe, he quwä-meqä iquauqä anä zä pmeqä enqä-panjä imäkätqänäuä” ätukqe.

⁴⁷ Inğanj Iqu hiunji ique-ique, Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäkqä anä iu, qokä-apäkä iquau näqñqä äwimiñqe. Injä etanği, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, qokä-apäkä iu miqä hñquatä, Ique pizqä päkññqä hänaqenqä qävqä imiñuwi.

⁴⁸ Qävqä ipiyä-qe, qokä-apäkä eeqänänjä iqua, Ique qätä tänä äwipu pmetanğä, hänaqe änä mämoqumueqä ikuwi.

20

Jisasi Ique, “Yoqä naqe, äñgisa ämenjäwä?” ätukuwiñqä*

¹⁻² Hiunji hñqueni Jisasi Iqu, qokä-apäkä iquau hiqäva-imäkqä anä iunji näqñqä ävätä, kukñuä we-hunqä-tänññqä awä tuätqätanğa, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, ämaqä naqä iquatä, Ique äwimapiyi, “Ne natiyä. Wäunjuä Si imäkätqänññqe, yoqä naqä äñgisa ämenjäwä? ‘Si ii imäkññqe’ tqu ätkkqäwä?” ätukuwi.

³ Qu yatñqä ii vqanğuwänğa, Iqu kimanj, “Nyi-pqe, he kima dññqä, yatñqä inä emqe.
⁴ Jonä asñä-qäyqä iqu wäunjuä imäkmiñqe, yoqä naqe, qäukuä haqä yätuta ämakqäta, ä ämaqä iquauta ämakqätanä?” ätukqe.

[†] **19:46** Asayä 56:7; Järämai 7:11   * **20:** Matiu 21:23-27; Makä 11:27-33

⁵ Iqu kima ii tquanğa, iqua, “Ne ‘Qäukuä haqä yätutaniqä’ tquanğuatqe, Iqu tiinjä natänqiyä. ‘He iquenyqä quuvqä maeqiyqe, sunqä itqänuwäwä?’ ⁶ Itanğa ne, ‘Ämaqä iquautaniqä’ tquanğuatqe, ämaqä eeqänänjä iqua, ‘Jonä iqu hinjä-tqä-queqä’ näqñqä yänänäqñqä ämapiyitani, hikä napäkññäüä” ätñguwi. ⁷ E ätmbyitani, Jisasi Iqueni, “Ne maqñqe. Iqu äñgisa ämakqätiyä?” ätukuwi.

⁸ I tquanğuwänğa, Jisasi Iqu kimanji, “Nyi-pqe inänji. Nyi yoqä naqä-tänjä eämä, wäunjä e imäkätñqenqe, he awä maetqä ymçänä” ätukqe.

Kukñuä ktqä, wainqä wäunjä miqä quvqä iquaunqä†

⁹ Jisasi Iqu ämaqä naqä iquau e ätuäqe, qokä-apäkä iquau kukñuä ktqä tqe ätukqe. “Ämaqä wäunjä itä, guä-wainqä vowä ikqä hñqu, kiñä nämqä näweqä wätñqä, iqueqä wäunji, ämaqä hñquau mbqä meqä imäkäpu, hui ique wipnuwänqä, yakuä äwimä wäniqe. ¹⁰ Qänakñänğanji zä-häukuä mmqä iqanğanji, wäunjä kaniqu, iqueqä wäunjä-wiyqä hñque, wäunjä miqä iqua, guä-wainqä häukuä hui iwäsäpu wipñqä, dowatäniqe. Wäunjä-wiyqä iqu äwimeqanğanji, äpäsäpu, nätmatqä maeqä hiñginäwa dowatpnuwi. ¹¹ E imäkqanğuwänğa, wäunjä kaniqu, iqueqä wäunjä-wiyqä hui hñque, iquaunqä inä dowatäniqe. Iqua iquenä-pqe quvqä itquepu, äpäsäpu, hiñginäwa

† 20:8 Matiu 21:33-46; Makä 12:1-12

dowatpnuwi. ¹² Itanğa qänakñi, hñque inä dowatqanğa, iqu wäunüä miqä iquau äwimeqanğa, qu ique ptqä äpäsäpu, ququawä mängisa matnämäupnuwiqä” ätukqe.

¹³ “I iqanğa äqunäqe, wäunüä kaniqu, ‘Nyi äänä imäkmqäwä?’ kñuä vqanğa, ‘Nqä ymeqä qokä, kiinjä änyinätñqä ique dowatmqänä. Qu iqueuä kukñui, qätä wipñqäpiyä?’ tnäniqe.

¹⁴ Inäqe, ymeqä iqu äpqanğanı, wäunüä miqä iqua hiñuä äqumbiyi, tii tmbnuwi. ‘Wäunüä kaniqueqä ymeqä iqu äpqiyä. Kaniqu äpäkonğanğanı, nätmatqä eeqänäni, tätqu-qäqu meniye. Iiññqe ne ique pizqä äpäsätanä, wäunui neqä nemänätñqe qä.’ ¹⁵ Qu e ätmbiyi, iqueñi wäunüä yäpaqä mängisa ämatnämäupu, pizqä päkpnuwiqä. Inğanı wäunüä kaniqu, iquauñi äänä imäkäniqäwä? ¹⁶ Iqu äpäqe, ämaqä iquauñi, pizqä äpäsätä, wäunui, ämaqä hñqua-mända väniqe qä” ätukqe.

Itanğa ämaqe, qu iinjä äwipiyyi, “Nätmatqä iinjı, matimäuqä yäniqueqä. Oeyä” ätukuwi.

¹⁷ Kimanñi e tquanğuwänğa, Jisasi Iqu hiñuä yqänä äqunä, tiinjä ätukqe. “He ‘oeyqä’ ätquwi, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä täu äqänänñqe, qakui äkikä?

‘Ämaqä anñä imäkqä iqua, “Hikä quvqe qä” ätäpu, huätä ämatnämäuquwi, hikä iqu anñä quea enqä-panñä, anñä yänñänäqñqä imäkqä-que qä’ ätä äqänänä.†

¹⁸ Qokä-apäki, hikä iqueqä haqe qı päkmbqe, qui imäkmbñqäuä. Hikä iqu haqä yätqä

† 20:17 Apqä Bukä 118:22

äwämitätqe, äpäqe, ämaqä pizqä päsänqiyä” ätukqe.

¹⁹ I tquanğa, kuknuä-suqenqä näqñqä iquatä, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, iinjä äwipiyyi, kuknuä ktqe, iquauqä-quwänqä äyä uwqanği näqñqä ekuwi. Inğanj, qu Ique a maqänä kiqätanä-tpu ipiyä-qe, ämaqä huizipqä iquauñqä knuä kuapänä indqänäpu, zä ipu, hiñuinä äqunğuwi.

Ämiqä naqä Sisa ique, mbqä takisi vqenqäS

²⁰⁻²¹ Inğanj, kuknuä-suqenqä näqñqä iquatä, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Jisasi Iqueä kukñui quwä mapñqä diñqä, hiñuä äñguänä äqumbu äpmaminuwi. Inğanj Ique yamwiqä äväpu, ämaqä naqä Romätanjä iqueä hipa iqi wipnuwä diñqä, iqua ämaqä tämaqä ipñqä hñquau ändowatkuwi. Tämaqä äukuwä iqua, qunği, naqä-qakuä enqä-pa imäkäpu, yatñqä tiinjä äwikuwi. “Näqñqä-vqä Iquki, ne näqñqä ae ämequnä. Si kukñui, jänänjinä ätätnä, qokä-apäkiu naqä-qakuinä ämotquetqäninyä. Itanğa iquau ämotquetñänğanj, Si iquauqä yoqenqä knuä mindqänqä itnä, kuknuä naqä-qakuinä ätätnä, Goti Hanjuwä Iqueqä suqenqä ämotquetqäninyä. ²² I etanği Si knuä äänä kiyqiyä? Mbqä takisi, Romätanjä iquauqä ämaqä naqä Sisa iquenj, ävquatunquätanä, mävwä iquatunquätanä?” ätukuwi.

²³⁻²⁴ Iqu, qu kuknuä qunğä imäkäpu tquanğuwinqä näqñqä ae eäqe, kimanj, “He

---

S 20:19 Matiu 22:15-22; Makä 12:13-17

mbqä äma äpäpu, mändquapu. Mbqä iuñi, ktqetanä, yoqetanä, tqueqäwä?” ätukqe.

Qu kimañi, “Sisa Romätanjä iqueqeqä” ätukuwi.

²⁵ Ga, Iqu kimañi, “Nätmatqä Sisa iqueqä etanjutqe, ii ique wipñqe. Inji, nätmatqä Goti Hanjuwä Iqueqä etanjutqe, Ique wipñqeqä” ätukqe.

²⁶ Inji, Iqu qokä-apäkä itä anä pmetanquwänggani, ämaqä naqä iqua, Ique kukñuä mitpñqä diñqe, kukñui quwä mämeqä imiñuwi. Iqu kukñuä kimañi äñguänänjä dinä tquanği äwipiyyi, iqua yäunñuä ipu, kukñuä hui matqä ipu, qanyä äpmakuwi.

Jisasi Iqu, ämaqä ae äpäkombqä iqua anğumä vauqenqä ätukqe*

²⁷ Qanakndani, ämaqä Satyusi hñqua, Jisasi Iquenyqä äpkuwi. Satyusi iqua, “Ämaqä ae äpäkombqä iqua, anğumä mävaucä ipñqäuä” tqä-quae. ²⁸ Iqua äppiyyi, Jisasi Iqueni, “Ämotqueqä Iquki, Mosisi iqu bukä iuñi, Israitqä iqunenyqä tiinjä ätätä äqäkqe.

Ämaqä hñqu apäkä ämetä, ymeqä maeqä äpäkonätqe, iquenyqä tññqe, känguequ apäqñqä ämetä, ymeqä hemeñqiyä,† ätätä äqäkqeqä” ätukuwi.

²⁹ “Itanğa hiñuiqänäñi, ämaqä 7 hñguiqua äpmamiñuwi. Itanğa iñguiquautani, kätequ apäkä ämeqe, ymeqä meämeqänğa äpäkonğqe.

³⁰ Itanğa apäqñqä iinj, känguequ ämeqe,

* **20:26** Matiu 22:23-33; Makä 12:18-27 † **20:28** Kukñuä-suqä 25:5

iqu-pqä äpäkoŋgqe. ³¹ Itanğa, käuŋgua huiziqu apäqŋqä asä iinji ämeqe, iqu-pqä inä äpäkoŋgqe. Ii tiinji. Eeqänänjä inguiqua, apäkä iinji ämapiyi, qu ymeqä meämeqänğa äpäkoŋguwi. ³² Qänakndanji apäkä ii, inä äpäkoŋgqe. ³³ Inji, ämaqä äpäkombqä iqua anğumä ävauqanğuwänğanji, apäkä ämaqä inguiqua eeqä ämamiŋuwä täsi, tqueqä heäniqäwä?” ätukuwi.

³⁴ Iqu kimanji, “Qokä-apäkä ämanätqänjuwi, ii täŋganji. ³⁵ Itanği qokä-apäkä, Goti Hanjuwä Iqu iquauŋqe, ‘Qu anği ävaupu, Nyitä anä pmepŋqä qäyunänjä iquaiqä’ täniqä iqua, qu inğanji mämanqä ipnuwi. ³⁶ Goti Hanjuwä Iqu qunji anğumä ae ävauqumuatätqä-qae, Iqueqä ymeqä eäpiyitanji, enätqä iqua enqä-panä eäpu, anği mäpäkoŋqä da ipnuwiqä” ätukqe.

³⁷ “Inäqe, ämaqä ae äpäkombqä iqua, qua äptepqä duta anği ävaupnuwä diŋqe, Mosisi iqu-pqä ae ämanätquakqe. Tiinji. Iqu kukŋuä, zä wänqä tä äsämiŋqenqä, bukiu äqiyätäqänğanji, tiinjä äqäkqe. ‘*Naqä Iqu, Aprähämä iqueqätä, Aisakä iqueqätä, Jekopä iqueqätä, iquauqä Goti Hanjuwä Iqueqä.*’†

³⁸ Itanği Goti Hanjuwä Iqu ämaqä pizqä iquauqä ma, hänjä äpmeŋuwä iquauqä-quvi. Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqinji, qokä-apäkä eeqänänji, awäka iinjä iquatä qäsänji, hänjä äpmeŋäuä” ätukqe.

³⁹⁻⁴⁰ I tquanğa, qu Iqueqä kimaninğä zä ipu, yatŋqä hŋqu inä mavqä ikuwi. Iutanji, kukŋuä-

---

† 20:37 Anğumä Itmakqä 3:6

suqenqä näqñqä hñqua, “Ämotqueqä Iquki, Si kukñui, äñguänänjä ätunyä” ätukuwi.

Kraisi Iqu, tqueqä ymeqäwä?§

⁴¹ Inğanj Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqe, Kraisi ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu Ique atäunüä ikqä Iquenyqe, ‘Dewiti iqueqä Ymeqä Iqueqe,’ näqñqä äänä epu tätqänäuä? ⁴²⁻⁴³ I etañqäqe, apqä bukä iunji, Dewiti iqu tiinjä ätkqeçqä äqänänä.

‘Naqä Hanjuwä Iqu, ñqä Naqä Ique tii ätukqeçqä, “Nyi Tqä himä-wiunqä iquaunji, Saqä yäpä iqi pmuatekimniqänğanqe, Si Nyaqä hipa ämuangisa pmatñqinyä” ätkqeçqä’ äqänä.*

⁴⁴ Inji änäängä? Kraisi Iquenyqe, Dewiti iqu ‘Ñqä Naqä Iqueqä’ ätqeüä. Inji ämaqe, Iquenyqe, ‘Dewiti iqueqä Ymeqä Iqueqe,’ änäängqä tätqänäuä?” ätukqe.

Wopqä ipu, kukñuinä tqä-quauñqä, wa wipiyät†

⁴⁵ Itanğa qokä-apäkä iqua qätä yqänä pänätanğuwänğa, Iqu Iqueqä wäunüäjqä ämotquaminqä iquaunji, tiinjä ätukqe.

⁴⁶ “Kukñuä-suqenqä näqñqä iquauqä suqä quvqenqe, wa wipiyä. Qu suqä tquauñqe, kiinjä äwinyänä. Gquä quäuqä ipmbu qañä upñqäuä. Ququawä aquväqñqeunji, ämaqe iquaunji, ‘hiunjinğanjqä’ tupñqäuä. Anjä aquväqñqeunji, anjä äñguä iqinyä pmapñqäuä. Ymisanjä

§ 20:39-40 Matiu 22:41-46; Makä 12:35-37 * 20:42-43 Apqä

Bukä 110:1 † 20:44 Matiu 23:1-7; Makä 12:38-40

naqä imäqäŋgaŋä-pqe, aŋä äŋguä iqinyä pmapŋqäüä. ⁴⁷ Inji qu apäqŋqä iuauni, quanğä ätuäpu, quwqä aŋi quwä mapŋqäüä. Qu tääqä quäuqä ätäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä quanğä tquäpŋqäüä. Iqu suqä quvqä iwäsäuniqäŋgaŋi, ämaqä iinjä iqua, quwqä haŋä-iqe, ämaqä huizi iquauqe, ämäwqätäuniqeqä” ätukqe.

21

Apäqŋqä nätmatqä maeqä hui, mbqä ätnämäukqenqä*

¹ Inğaŋi Jisasi Iqu hiŋuä ämoqunäqe, ämaqä mbqä kuapä-täŋä iqua äpäpu, mbqä pŋqä-wiqä ipŋä iu mbqä tnämäuqanğä äqunğqe. ² Inğaŋi apäqŋqä mbqä maeqä hui, mbqä wäŋqä hn-juaqu tnämäuqanği äqunğqe. ³ E äqunäqe, tii ätukqe. “Nyi naqä-qakuä etqä. Apäqŋqä mbqä maeqä ii mbqä ätnämäuqe, qokä-apäkä eeqänäŋi, ämäwqätäuqi. ⁴ Ämaqä eeqänäŋä iqua, quwqä mbqä kuapä iutaŋi, wäŋqä hmbu ätnämäuqä. I etaŋgi ii äwa itä, ‘buayä mbqä injmqä’ tä ämeŋqe, ätnämäuqiyä” ätukqe.

Haŋä-iqä hea yäpakänğa timäuniqenqät†

⁵ Inğaŋi ämaqä hŋqua, hiqäva-imäkqä aŋä iunğä kukŋuä tii ätmiŋuwi. “Ämaqä aŋä ämätkuwä iqua, qu hikä äŋguänäŋitä, nätmatqä ämaqe Goti Hanjuwä Ique äwimiŋuwitä ämepu, aŋä tä äŋguänäŋä ämätkuwiqä” ätmiŋuwi.

* 21: Makä 12:41-44 † 21:4 Matiu 24:1-51; Makä 13:1-37

6 I tqanğä äwiyäqe, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Nätmatqä he hinuä äqunänuwä tä, qanakndañi hikä hñqu, huizi iqueuä haqä yäñi mäwiqä yäniqeçä. Qu eeqänäñi ämisqiyäpu, qua mäñi tnämäupnuwiqä” ätukqe.

7 Iqu e tqanganı, qu yatñqä äväpu, “Näqñqä-vqä Iquki, nätmatqä ii, hea äkñga timäuniñqäwä? Hiqñqä äsque ganä timäuqanğuti qunaniñquwä?” ätukuwi.

8 Iwä, Iqu kimañi, “Qu quanğä etäpu, hiqä kñuä indqänğä qui emäkqänqe, he mimbiyä. Ii tiinjä. Ämaqä kuapänä hñqunä-hñqunä äpäpu, Nyaqä yoqe etäpu, ‘Nyi ämaqä qäqunjqä’ hitpnuwiqä. Mä, ‘Hea qäqiqinjqä’ hitpnuwiqä. I etañgi he iquaunı, qänaknä mäwivändqä iqäpñqä. ⁹ Itanğa he, ‘Ämaqä qua huitañä-huitañä iutañi mäkä äunğäüä’ ä ‘Ämaqe, quwqä ämiqä iquau huätä dowatpñqä mäkä itqänäüä’ tqanğä qätä äwiyäpiyänğani, he zä ipu, yäunüä-yäunüä miqä pa iqäpñqä. Nätmatqä tä ganä timäuniqä-qe, hea yäpaki maqänä matimäuqä yäniqeçä” ätukqe.

10 I ätuäqetani, tiinjä ätukqe. “Ämaqä hñqua, ämaqä huiziquatä mäkä humbñqä ipäqäpnuwi. Itanğa qua naqä iu miqä hñqueçä ämaqe, huizi iqueçä iquatä mäkä humbñqä ipäqäpnuwi. ¹¹ Qua huiunı, ekä itä, yäunüä-yäunüä naqänänğä timäuniqe. Hñqäqini, buayä dä naqänänğä timäuniqe. Hñqäqini, täñä-yaqä naqänänğä timäuniqe. Itanğa qäukuä yätutañi, hiqñqä naqänänğä ätimäutä, he zä emäkäniqeçä.

12 I etanġi nätmatqä iinġi änyä etanġani, qu a ekiqätäpu, quvqä emäkpnuwi.† Qu Nyaqä yoqä mändi äkittqäpñqä diñqä indqämbu, anä aquväqñqä iuñi, kukñuä ätäpu guä hikiqiyaupnuwiqä. Itanġa etma äwäpu, ämaqä naqä huitanġä-huitanġä iquauqä hinuä iqi hekitqätepnuwi. 13 Nätmatqä iinġi emeqanġutqänġani, ii hiqä kukñuä äñguä wehunqä-tänġi awä tpnuwänqä-ganġi. 14 Iinġä emäqanġuwänġa, he kukñuä kima tupnuwä diñqe, kñuä ganä mindqänqä pa iqäpnä. 15 Nyi kukñuitä, näqñqetä, Nqä-näuä hitapmniqe. Ga ämaqä qui emäkätqänuwä eeqänänġi, qu huätä ämaemäupu mändi maekittqiyqä ipnuwiqä” ätukqe.

16 “Hiqä hinaqä-hinuñuatä, hita-hingukatä, itanġa näueqä iquatä, qu hiqä mäkä-hunqä iquauä hipa du hewipnuwi. Ga qu hesanġa hñquau pizqä päkpnuwi. 17 He Nyaqä yoqä-tänġuenä etanġä, ämaqä eeqänänġi äwqä quvqä emäkpnuwi. 18 Inäqe heyaqä nyuänä iuñi, dä hui qui näweqä mimäkñqä yäniqe. 19 Inġani he yänänäqñqä äpmamipqe, he hänä äñguänä pmepnuwiqä” ätukqe.

20 I ätuäqetanġi tiinġa-pqä inä ätukqe. “Jerusälemänġi, mäkä-iqä iqua äpäpu, qäuiqä ktäuqanġä hinuä qumbiyänġani, he näqñqä tiinġa hipnuwi. ‘Anä-himqe qui imäkñqä hea, qäqiqinjqä’ kñuä heyquänä. 21 Inġani qokä-apäkä qua Jutiya iu äpmeñuwä iqua, ze, qoqonġa yätunqä hipnuwi. Qokä-apäkä anä-himqä

---

† 21:12 Matiu 10:16-22; Makä 13:9-13

Jerusälemä iu äpmeñuwä iqua, anä-himqä iuñi äväma, huiunqä upnuwi. Itanğa ämaqä Jerusälemä iu yäpaqängisa äpmeñuwä iqua, yäpängisa mäpaquvqä ipnuwi. ²² Hea ingani, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä kukñuä ätäñqä-pa, naqä-qakuä iinjä timäutñqä diñqe, iquauqä suqä quvqenqä iinjä väniqe. ²³ Itanğa, apäkä äwqä-tänjä iuaunqätä, ymeqä anuänqä-tänjä iuaunqätäni, huäqä kiinjä hunqeqä. Ii tiinji. Hanjä-iqä naqänänjä qua täu ätimäutä, Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tnänjä iinqe, qokä-apäkä inğa pmamipqä iquau wimeniqe. ²⁴ Itanğa hñquauni ipäqäyunjätä päkpnuwi, huiziquauni, ämaqä huiziquauqä wäunüä hinjinäwa äwiyäpu pmepñqä diñqä, ätuma upnuwi. Itanğa Jerusälemäni, Israitqä iquauqä nokuiyqä iqua, mändi äkittqiyäpu, hea Goti Hanjuwä Iqu iquauñqä ätekqä iqu qäpu heqanğanqe, qui imäkqänqä pmetpnuwiqä” ätukqe.

²⁵ I ätuäqetani, tiinjä-pqä inä ätukqe. “Hea ingani, mäptqä iuta, qanüä iuta, qätäqueqä iuta, hiqñqä huitañä-huitañä timäuniqe. Itanğa qokä-apäkä qua täu im-imä äpmeñuwä iqua, eqä-huänjä äusuätä ämñga peyqanği äqumbiyänğanı, quwqä kñuä indqänqe qui iwimäkqanğuti, yäunüä-yäunüä ipnuwi. ²⁶ Itanğa nätmätqä qäukuä haqä yätutanı ävämapñqä imäkqanği äqumbiyi, qokä-apäki, ‘Qua täutanı squä timäutñqätiyä?’ kñuä indqänäpu, yäunüä-yäunüä ipu, hinüä qanjä äma ikäpnuwi. ²⁷ Inğanı qu, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu qaquvqä iu äpme, Iqueqä

yänänäqñqetä, Iqueqä we-huñqä naqänänjä itä pqañgi qumbnuwi. ²⁸ Hea nätmatqä tä änyä qe ipäqiyqañgani, pämä yänänäqñqä ätqäupu, hiñuä haqä yätu qunqpnqä. Goti Hanjuwä Iqueqä etmetñqe, qäqiqinjqä” ätukqe.

²⁹ I ätuäqetani, Iqu kukñuä ktqä tiñjä ätukqe. “He zä-eaqä iutä, zä huizi iquautä hiñuä äqunäpu, näqñqä mapiyä. ³⁰ He zä-mñä änyä-hänjä inqanqñqe hiñuä äqumbiyi, näqñqä äyä etqänuwiqä. ‘Ii hea mäptqä äñguä tätñqänqanqä.’ ³¹ Inji Goti Hanjuwä Iqunä miqä timäutñqe, asä inänqä. Nätmatqä Nyi tängga etqe, ipäqiyqañgi hiñuä äqumbiyänqani, he näqñqä hipnuwi. ‘Goti Hanjuwä Iqunä miqe, timäutñqänqanqä.’

³² Nyi he naqä-qakuä etqä, qokä-apäkä hea inqga pmapnuwä iqua, qu mapäkoñqä yqänä pmetanquwänqga, nätmatqä eeqänänjä iñji timäuniqe. ³³ Qäukuitä, quaetä qui imäknäniqä-qe, Nyaqä kukñui, qui mimäknqä yäniqeçqä” ätukqe.

³⁴ I ätuäqetani, tiñjä-pqä inä ätukqe. “He äñguänä mimbiyä. Eqä änäpu, hea ique-ique qämä-qämä iqe, ii quvqe. Nätmatqä hiqä huiwiñqä kñuä kuapä indqänqñqe, ii-pqe quvqe. He suqä iñjä imäkqanqñqe, hea iqueni, guä enqä-pa maqänä heuniqeçqä. ³⁵ Ii tiñji. Hea inqgani, nätmatqä Nyi etqe, qokä-apäkä qua täu äpmeñuwä eeqänänjä iquaunji äwimeniqe. ³⁶ Inji, nätmatqä eeqänänjä iñjä iqua, ämäequtäupnuwänqçätä, Ämaqeuçqä Ymeqä Ekqä Iqueuä hiñuiqi tqäpnuwä

dinçetäni, he hea ique-ique änguänänjä äminyäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tqäpnqä” ätukqe.

³⁷ Inğanji hiunji eeqänänjä iunji, Jisasi Iqu, hiqäva-imäkcqä anjä ququawä iqi ämotquamiñqe. Heatqänğanji Iqu qoqonjä Olipä iu hiqaqä äwiqismiñqe. ³⁸ Itanğa qokä-apäkä eeqänänji, Iqueqä kukñui qätä wipñqe, zinuänğa äquvepminiwi.

22

*Qu Jisasi Ique pizqä päkñqä ätkuwiñqä**

¹ Hiunji naqänänjä qu “Bretqä yenüä qo matäuqä bñqänğanjqä” ätminiwä iqu, ätimäutñqä qäqi ekqe. Hiunji iquenyqe, qu Pasopa ätminiwi. ² Inğanji hiqäva-imäkcqä

naqä iquatä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, qokä-äpäkiunqä zä ipu, Jisasi Ique äpäkpnuwä dinqä hänaqänqä qävqä ämävqänminiwi.

³ Inğanji Setänä Goti Hanjuwä Iqutä mäkähunqä iqu, Jutasi iqueqä äwqeu äpaqukqe.† Qu iqueqä yoqe, “Iskarioti iqueqä” ätumiñwi. Iqu ämaqä 12 iquautanjä ique. ⁴ Iqu äwäqe, hiqäva-imäkcqä naqä iquautä, hiqäva-imäkcqä anji qui mimäkcqänqä miqä naqä iquautä, Jisasi Ique iquauqä hipa iu vätnqä hänaqä dinqä ätukqe.

⁵ I tquanğa, iqua aquvänä ipu, “Mbqä hui ktapatunqeqä” ätukuwi.

⁶ Ita Jutasi iqu “änguiqä” ätuätä, Jisasi Iqenji iquauqä hipa iu vätnqä dinqä hea

---

* **22:** Matiu 26:1-5; Makä 14:1-2; Jonä 11:45-57 † **22:3** Matiu 26:14-16; Makä 14:10-11

qäyunänänğanqä, qokä-apäki Jisasi Iqutä anä mäpmeqä etanġuwänğanqä, hiñuä äqunä äpmaminqe.

Jisasi Iqu, Iqueqä wäunüä yätquakä iquatä, ymisanä yäpakä äñġuwänğanqä† (22:7-38)

⁷ Hiunji naqänänä bretqä yenuä qo matäuqä bñqä iqu ätimäukqe. Quväukuä ique-ique hiunji iqueni, Israitqä iqua Pasopanqä kñuä indqänäpiyänğani, sipsipqä hui äpäsäpu gpnä.

⁸ Hiunji iqu ae ätimäuqanğani, Jisasi Iqu, Pitä iquesä, Jonä iquesä ändowatätä, “Hiunji naqänänä tqueni, qe äwäsinyä, neyaqä buayi näwinyä nemäkinyqä” ätukqe.

⁹ I tquanğa, iquaqu yatñqä äwikiyi, “Ye näwinyäni äñgi imäkenqäwä?” ¹⁰ Mä Iqu kimañi, “Qe anä-himqä yäpä inġisa äyäsüyänğani, ämaqä eqä-häkä qondä a qätqä hñqu ämimbñqäuä” ätukqe. “Qe ique qänaki wivändiyinqe. Anä iqu paquvqanġutqä iqueni, eequenä paqupiyä. ¹¹ Itanğa anä kaniqueni, ‘Ämotqueqä Iqu, si yatñqä kiyenqä äyandowatqiyä’ suinyqä. ‘“Nyitä, Nqä ämaqä wäunüänqä ämotquetñqä iquatä, hiunji naqä tqe, buayä natunquä anä hiqñqä äñgikä?” äyatqiyä’ suinyqä. ¹² Inğani iqu, anä hiqñqä naqänänä haqä yätqä ämatnänqä iqueni ämäqesquenqiyä. Iquvanätä, buayä nqätä,

---

† 22:6 Matiu 26:17-30; Makä 14:12-26; Jonä 13:1-17:26

näwenyā imäknänä. Qe iqiñi, buayā näwenyā inemäkinyqä” ätukqe.

¹³ I tquanğa, iquaqu äwiyi, nätmatqä eeqänänä Jisasi Iqu ätukqä-pa witañgi äqunyyi, buayā näwenyā imäkkiyi.

¹⁴⁻¹⁵ Jisasi Iqutä, Iqueqä ämaqä wänuänqä ändowatmiñqä iquatä, buayā bñqä äpmapiyänğanı, iquvanä iu äwi tii ätukqe. “Hiunji naqänänä tä ätimäuqä tquenı, Nyi buayā Pasopa tä, hesä natuñquenqä kuapänä nyinätanği äpmenänä. Buayä qäpu änani, Nqä huiwä täñä-huñqä mamqänä. ¹⁶ Nyi he etqä. Buayä Pasopa iqueqä quati, Goti Hanjuwä Iqunä miqä iunı naqä-qakuänänä timäuqanğanqe, Nyi ique anğu mañqä iqämqänä” ätukqe.

¹⁷ Inğanı,§ Iqu wainqä-eqä-häkä ämeqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä “änğuiqä” ätuäqe, tii ätukqe. “He wainqä-eqä-häkä tä ämepu, wänqäpu-wänqäpu biyä. ¹⁸ Nyi he naqä-qakuä etqä. Tängata tiñi, Goti Hanjuwä Iqunä miqe äpqanğanqe, wainqä-eqä tä anğumä mañqä iqämqänä” ätukqe. ¹⁹ Inı qäpu ätuäqe, Iqu bretqä ämeqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä “änğuiqä” ätuäqe, äkutätä, iquau ävätä tii ätukqe. “Tä Nqä huiwä, he yätamakqä hiyätñqä etapqänä. Nyinyqä kñuä indqänäpu, inä imäkqäpnqä” ätukqe.

²⁰ Qu buayä qäpu ganğuwänğa, Iqu wainqä-eqä-häkä ämeqe, bretqeu imäkkqä-pa imäkäqe, tii ätukqe. “Wainqä-eqä-häkä tä, kukñuä Goti

---

§ 22:17 Matiu 26:26-28; Makä 14:22-24; 1 Korinä 11:23-26

Iqu hesä guä ämäsäuqä häñiyi. Ii naqä-qakuä imäkätñqe, Nqä häñeqe, he yätamäkqä hiyquäniñqä equatemqänä.

²¹ Inäqe qätä nyipiyä. Ämaqä, Nyi bäkññqä iquauqä hipa iu nyivätñqä iqu, Nyitä iquvanjä täuñi anä äpmeñue. ²² Ämaqe uqä Ymeqä Ekqä Iqu, hänaqä Goti Hanjuwä Iqu, Iquenyqä ätekqä iu wänqiyä. Inäqe ämaqä Nyi ämbäkññqä iquau nyivätñqä iquenyqe, huäqä-huñqe naqänäñiqä” ätukqe. ²³ I tquanğa, Iqueqä wäunüañqä ämotquamiñqä iqua, iquauqä quwä yatñqä änyäpu, “Suqä tä imäkäniñqe, tqukiñqä tqiyä?” ätñguwi.

“Nesañä naqe, tqukiñqäwä?” ätñguwiñqä

²⁴ Inğanji wäunüañqä ämotquamiñqä iqua, “Neqä naqe, tqu pmeni qätiyä?” tpu, kukñuä mäkä äunmiñuwi.

²⁵ E huñganğuwänğa, Jisasi Iqu tiinjä ätukqe. “Ämaqä huizi iquauqä ämiqä naqä iqua, qokä-apäkiu wäunüä vqä iquaiqä. Inji naqä iquaunqe, qu ‘Ämaqä yätamäkqä äñguä vqä-quaeqä’ ätätqänjuwi. ²⁶ I etanği he iinj mimäkqä pam-biyä. Hiqä hitmqä iqu, hiñgua yäpakä, yoqä maeqä-qu enqä-panjä äpmenä. Hiqä ämeyqä iqu, wäunüä-eyqä-qu enqä-panjä äpmenä. ²⁷ Inji ämaqä buayä nätnqä iquvanjä iu äpmeñqä iqu, ämaqä buayä meqisqä ique ämawqätäunä. Iinj etanği, Nyi hiqä wäunüä heyqä enqä-panjä äpmenänä.

²⁸ Hanjä-iqä nyimeqanğanji, he manyivämeqä Nyitä anä äpmeñquä iqueniñqä. ²⁹ Iutanji Nqä

Apiqu Nyi ämaqeu mimqä yoqä naqä ändapqä-pañi, asä iinji Nyi he etapqä. ³⁰ Inji Nyaqä ämaqeu miqä iunji, he Nyaqä iquvanjä iu äpmapu, buayätä eqätä änäpu, itanga Israitqä iquauqä hueqä-himqä 12 iquau iwäsäupu, zä-hawä änguanänjä iu pmeqäpñqä” ätukqe.

Jisasi Iqu Pitä iqueni, “Nyi Iquenqe änyä maqñqä” tñqinyä” ätukqenqä*

³¹ I ätuäqetani, Iqu “Saimonä iquki, qätä nyiyä” ätukqe. “Setänä iqu, ämaqe kuä-witqä hinoqukuä huätä ämamäutqäñuwä-pa, heqä quuvqä heqiyqe yamwiqä hiyätñqenqä, Goti Hanjuwä Ique yatñqä ae ävqe. ³² Iinjä etanji, tqä quuvqä heqiyqe qui mimäkñqä yätñqe, Nyi Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ae ätqeä. Itanga si angu äpätnängañi, tqä tta-tunquäkau yänänäqñqä wisñänqeqä” ätukqe.

³³ Pitä iqu kimani, “Naqä Iquki, Sitä guänqä anä äwita, anä päkoneñqä, näwinyä imäknmä äpmenänä” ätukqe.

³⁴ I etanji Jisasi Iqu, “Pitä iquki, Nyi jänä äktqä. Heatqä tqueni, kukutakisqä äkakä matqänga, si Nyaqä yoqe, zä hñquaqui-hñque hisñqinyä” ätukqe.

³⁵ Ita, eeqänänjä iquauni, “Nyi hiqä mbqä qa mñqetä, qa-pqetä, yukä ämuasmäuqetä, maeqä hendowatkqängañi, he nätmätqenqä äwa ikuwätanä, äwa miqä ikuwätanä?” ätukqe.

Iqua, “Äwa miqä ikqueqä” ätukuwi.

---

* **22:30** Matiu 26:31-35; Makä 14:27-31; Jonä 13:36-38

³⁶ Ga Iqu tii inä ätukqe. “Iinjä etangi, tängani, ämaqä mbqä-qa mñqä-tänjä iqu, äma wätñqe. Ämaqä qa-tänjä iqu, äma wätñqe. Itanga ämaqä ipäqäyunä maeqä iqu, iqueqä gquä quäuqä ämetä, ämaqä hñque mbqänqä imäkätä, ipäqäyunä mbqä yätñqe. ³⁷ Ii tiinjä. Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, ‘*Qu iquenyqä “Ämaqä quvqueqä” ätkuwiqä*’ ätä äqänänä.† Nyi jänä etqä. Kukñuä iinj, Nyinyqä anji päñqiyä. Kukñuä eeqänäni, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu Nyinyqä ätänqe, naqä-qakui tängä ätimäunqiyä” ätukqe.

³⁸ Inğanji iqua, “Naqä Iquki, ipäqäyunä hñquaqu täqiyqä” ätukuwi.

Iqu kimanji, “Ii qäyunjqä” ätukqe.

Jisasi Iqu, qoqonjä Olipä iu, Goti Iquenyqä tääqä ätkqenqä†

³⁹ Inğanji, Jisasi Iqu anjä-himqä iunji äväma, qoqonjä Olipä, inğa-inğa iqisminqeuñqä ekqe. Itanga Iqueqä wäunuanqä ämotquaminqä iqua qänaki äwivändkuwi. ⁴⁰ Iu ätimäupiyi, Iqu iquaunji, “Yamwiqä iqe, he mändi maekittqiyqä yätñqä diñqe, Goti Iquenyqä tääqä tupiyä” ätukqe. ⁴¹ E ätuäqetani, äväma äwäqe, ämaqä hikä tnämäuqä-panjä iinjäqi ätqäwäqe, qonjä äuktäutä, tääqä ätukqe. ⁴² “Apiquki, Si äkinganqutqe, häkä hanjä-iqä-tänjä tqü huätä mändavä. Iinjä etangi Nyaqä änyinqeuñi, qäyä enä. Tqä äkingqeu ätimäunä” ätukqe. ⁴³ I tquanğanji, enätqä qäukuä haqä yätutanä

† 22:37 Asayä 53:12 ‡ 22:38 Matiu 26:36-46; Makä 14:32-42

hŋqu äwimeqe, Ique yänänäqŋqä äwikqe. ⁴⁴ Itanğa Jisasi Iqu hanä-iqä naqänänä ämetä, tääqä yänänäqŋqä tquanğa, Kiqä dŋi, haneqä enqä-pani, qua mäni iokqe. ⁴⁵ Iqu tääqä qäpu ätuäqe, pämä ätqäutä, Iqueqä wäunüänqä ämotquamiŋqä iquaunqä äukqe. Iquau äwimeqe, iqua äwqä hanä naqänänä vqanği, hiqaqä witanğa äqunŋqe. ⁴⁶ E äqunäqe, “Sunqä hiqaqä wiŋäuä? Avaupu, yamwiqä iqe, he mändi maekittqiyqä yätŋqä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tupiyä” ätukqe.

*Jutasi iqu Jisasi Iqueni, himä-wiunqä iquau äwikqenqä*Š

⁴⁷ Jisasi Iqu kukŋuä yqänä tätqätanğa, ämaqä kuapänä äpkwi. Iqueqä ämaqä 12 iutanä hŋqu, iqueqä yoqä Jutasi, iqu iquau ätuma äpkqe. I ätuma äpäqe, Jisasi Iqu-tänä qäqiqi, quneqä vätnqä äpkqe. ⁴⁸ Ii iqanğanı, Jisasi Iqu, “Jutasi iquki, si quneqä ävätnä, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqueni ämaqä iuqä hipaeu wisŋqätanä?” ätukqe.

⁴⁹ Ämaqä Iqutä anä äpmamiŋuwä iqua, nätmätqä ii timäuqanği äqumbiyi, “Naqä Iquki, ne ipäqäyünitä ämaqä äpäsatunquätanä?” ätukuwi. ⁵⁰ E ätupiyi, iquautanä hŋqu, hiqäva-imäkkä naqä iqueqä wäunüä-wiyqä hŋqueni, ipäqäyünitä iqueqä qätä ämuangisa mŋä hämänä ätqavämäukqe. ⁵¹ E iqanğa, Jisasi Iqu “Qäyä enä” ätuäqe, qätä a ämaqätätä, anğu ämäqumuatekqe.

Š 22:46 Matiu 26:47-56; Makä 14:43-50; Jonä 18:1-11

⁵² Inğanı Iqu hiqäva-imäkqä naqä iquatä, hiqäva-imäkqä anä qui mimäkqänqä miqä naqä iquatä, Israitqä iquauqä ämaqä naqä iquatä, qu Ique a kiqätpnqä äpkuwä iquauni, “He ipäqäyunitä, jävqätä a äqätqa äpquwi, ämaqä äpäsätä quwä-meqä hñque a äkiqätätqänuwä-pa, Nyi-pqe, iinjünä etanği ängiqätqäuä?⁵³ Hiunji ique-ique Nyi hesä hiqäva-imäkqä anä ququawä iqi pmetanğanı, he a manğiqtqä itqänuwıqä. Iinjä etanği heatqä yänänäqñqä ätimäuqäqe, ii hiqänğanjqä” ätukqe.

Pitä iqu, ‘Nyi Jisasi Iquenyqä maññeqä’ ätkqenqä*

⁵⁴ Iqu i tquanğa, iqua Ique a äkiqätäpu ätuma äupiı, hiqäva-imäkqä naqä iqueqä anä yäpä inğisa ätuma ekuwi. E wätqätanğuwänğanı, Pitä iqu kiñä nänji ti ätqawäwätä, qänaki äukqe.

⁵⁵ Inğanı qu täknä yäpä yänğisa tä ikepu quamä pmeqanğuwänğa, Pitä iqu quvaqä awä iqi äpmakqe.

⁵⁶ Qu e äpmetanğuwänğa, wäunüä iqä apäkä hui, Pitä iqu tä ttawä iqi pmetanği äqunäqe, hiñüä yänänäqñqä äqunä, “Ämaqä tqı, Jisasi Iqutä anä äpmeñıyiqä” ätukqe. ⁵⁷ I tquanğa Pitä iqu, “Apäkä iiki, nyi Iquenyqe, maññeqä” ätukqe.

⁵⁸ Ga wänqäpu äpmapiı, ämaqä hñqu ique äqunäqe, “Si-pqä iquautanğı-kiyqä” ätukqe.

I tquanğa Pitä iqu, “Ämaqä iquki, nyi hmanjqä” ätukqe.

---

* 22:53 Matıu 26:58,69-75; Makä 14:54,66-72; Jonä 18:15-18,25-27

59 Mä quäuqänä hmbu äpmapiyi, ämaqä huiz-iqum yänänäqñqä ätukqe. “Ämaqä tqu, Galilisanjä-qu hitanği äqunätmä, ‘Iqu Jisasi Iqutä anä äpmeniyi-qe’ naqä-qakuä etqänä.”

60 I tquanğa Pitä iqu, “Ämaqä iquki, si kukñuä ii ätni, nyi maqñqeqä” ätukqe. Iqu kukñuä yqänä tätqätanğa, kukutakisqä äkakä ätkqe. 61 Asä qanğanı, Naqä Iqu hiqumuanjä äwiyätä, Pitä ique hiñuä ämoqunğqe. Inğanı Pitä iqu, Naqä Iqu, “Heatqä tquenı, kukutakisqä äkakä matqanğa, si Nyinyqe, ‘Maqñqeqä’ hñquaqui-hñque ttñiqä” ätukqenğqä kñuä äwikqe. 62 Iinjä iqe, yäpaqä mänğisa äwätä, kñuä naqänänjä äqäkqe.

Qu Jisasi Ique tä säwqä äväpu, äpäkkuwinqä†

63-64 Inğanı ämaqä Jisasi Ique a äkiqätkuwä iqua, Ique kukñuä quvqä ätuäpu, jävqä äpäkkuwi. Ga, tapätapi Iqueqä hiñuiu ktqä äpmuatepu, tiinjä ätumiñuwi. “Si ‘Iqu bäsdiyä-qe’ hiñuä enğqä-pa natiyä.” 65 Itanğa iqua kukñuä quvqä huisä qäsä ätumiñuwi.

Ämaqä naqä iquauqä hiñuiqi, Ique kukñuä ämitkuwinqä‡

66-67 I imäkätqätanğuwänğa, mäptqä timäuqanğanı, qokä-apäkä iquauqä ämaqä naqä iqua, qu eeqänä aquvä äqanğuwı. İi hiqäva-imäkqä naqä iquatä, kukñuä-suqenğqä näqñqä iquatänji. Aquvä e äqämbiyi, Jisasi

† 22:62 Matiu 26:57-68; Makä 14:53,55-65; Jonä 18:12-14,19-24

‡ 22:65 Matiu 26:69-75; Makä 14:66-72; Jonä 18:15-18, 25-27

Iqueni iquauqä aquväqñqä iunqä ätuma äupiwi, “Si Kraisi ne äminesñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunüä äkikqä Iquki sätäti, ‘Nyi Qäqunjqä’ natiyä” ätukuwi.

Iqu kimañi, “Nyi he etqanqmdqe, he quuvqä maeqiyqä ipñqäüä. ⁶⁸ Nyi he yatñqä heyqanqmdqänqani, he kimañi mandqä ipñqäüä. ⁶⁹ Iinjä etanqi, tängata tiñi, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä hipa ämuangisa pmetänqiyä” ätukqe.

⁷⁰ I tquanqa, ämaqä eeqänänjä iqua yatñqä tiñjä äwikuwi. “Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iukitanä?”

Iqu kimañi, “Hiqä-hiuä ae äyä ätqäüä. Nyi Qäqunjqä” ätukqe.

⁷¹ I tquanqa, iqua “Ne Iqueqä suqenqä awä-tqä hñquaunqä tääqä matqä yatunqne. Iqueqä-kiuä, maniuta tqanqi qätä qe äwiyänünä” ätukuwi.

23

Jisasi Iqu, Pailoti iqueqätä, Heroti iqueqätä, hiñuä iqi ätqäukqenqä*

¹ Inqani ämaqä naqä eeqänänjä iqua ävaupiwi, Jisasi Iqueni, Pailoti iquenyqä ätuma äukuwi.

² Äwimapiwi, Ique kukñuä mitpñqä ipäqiyäpu, Pailoti iqueni tiñjä ätukuwi. “Ne Ämaqä Tqu quvqä tiñjä imäkätqätanqi äqunätunqne. Neyaqä ämaqä iquauqä kñuä indqänqne qui iwimäkätä, ‘He Romätanjä ämiqä Sisa iqueni,

* 23: Matiu 27:1-2,11-14; Makä 15:1-20; Jonä 18:28-19:16

mbqä takisi mäwqä pambiyä' ätuätä, itanga Iqueqä-kiuänqe, 'Nyi Kraisi, Goti Hanjuwä Iqu he ämemqä atäunjuä änyikqä Iqunä, hiqä Ämeyqä Naqä Iqunjqä' ätuätñqe-qä" ätukuwi.

³ I tquanquwännga, Pailoti iqu Jisasi Iqueni, yatñqä tiñjä äwikqe. "Si Israitqä iquauqä Ämiqä Naqä Iqukitanä?"

Ga Jisasi Iqu kimañi, "Si qe ätnyä" ätukqe.

⁴ Inğanji Pailoti iqu, hiqäva-imäkkä naqä iquautä, qokä-apäkä iquautäñi, "Ämaqä Tque kukñuä mitmqä diñqe, Iqueqä suqä quvqe, hiñuä mäquñquä eänänä" ätukqe.

⁵ Inäqe, qu kukñuä yänänäqñqä tiñjä hui ätukuwi. "Iqu anjä-himqä eeqänänä qua Jutiya iunji, qañä yäkenä itä, ämaqeu näqñqä ävätä, quvaqä äwqe, ävauqumuätätqänä. Iqu qua Galili iu ganä iäqetani, täqinyqä äpqäqeqä" ätukuwi.

⁶ Pailoti iqu, ii tqangä äwiyäqe, "Ämaqä Tqu, Galilisanä Iqutanä?" ätukqe. ⁷ Qu "Nñqä" tquanquwännga, iqu, "Jisasi Iqu Heroti iqueqä ämitñqeuta äpqäqeqä," kñuä vqangi, Heroti iquenyqä ändowatkqe. Hea inğanji, Heroti iqu Jerusälemä iu yakuä pmetanğanji.

⁸ Heroti iqu Jisasi Ique hiñuä äqunäqe, iqu aquvänä ikqe. Ii tiinji. Hiñuiqänänji Iqu ämaqä mimäkkänänjä di imäkkangi qätä äwiminqenqä, Ique hiñuä qunätñqä äwinyätä, "Iqu nyaqä hiñuä iqi, ämaqä mimäkkänänjä di imäkänä" kñuä vqangi äpmaminqe. ⁹ Ique äwimeqanga, nätmätqä kuapänänjinqä yatñqä vqangqä-qe, Jisasi Iqu kimañi mätquä ikqe. ¹⁰ E tuätqätanga,

hiqäva-imäkkä naqä iquatä, kuknuä-suqenqä näqñqä iquatä, qäqi ätqäupu, Ique kuknuä yänänäqñqä ämitkuwi. ¹¹ Inğanj Heroti iqutä, iqueqä mäkä-iqä iquatä, Ique quvqä imäkäpu, kuknuä quvqä ätuäpu, gquä hämänänjä änguänänjä hñqu ämepu äwiyätäpu, Pailoti iquenyqä anğu ändowatukuwi. ¹² Hinuiqänänji Heroti iqutä, Pailoti iqutä, himä-wiunqä äpmaminjyä-qe, hiunji iqueni, iquaqu näueqä imäkñgiyi.

¹³⁻¹⁴ Ique angi wimeqanğa, Pailoti iqu hiqäva-imäkkä naqä iquaunqätä, ämaqä naqä iquaunqätä, qokä-apäkä iquaunqätä, tääqä ätuätä aquvä ämaqiyäqe, tii ätukqe. “He Ämaqä Tquenyqä nyitä kuknuä jänä imäkatunquä ätuma äpäpu, tii ändquwiqä. ‘Ämaqe, qu gapmanqä iquaunji hñgisanä itquapñqe, Ämaqä Tqu quvaqä kñuä indqänqe qui imäkätqänä.’ Inäqe, nätmätqä he ändquwinqe, nyi hiqä hinuä iqinji yatñqä ämitmänğanji, Iqueqä suqä quvqe mämoqumueqä iqänä. ¹⁵ Itanğa Heroti iqu-pqe mämoqumueqä itä, nenyqä angi ändowatqiyä. Ne Ique pizqä päsatunquä dinqe, Iqueqä quvqe, hma etanği äqunänueä. ¹⁶⁻¹⁷ Iinñqe, nyi täñä-hunqenä äwimi, hinuinä qunäwatmqänä.”

¹⁸ I tquanğa, qu eeqänänji, manjä yänänäqñqä ätäpu, “Ämaqä Tqueni, pizqä äpäsätinä, Baräpasi iqueni nenyqä vquatäwatiyä!” ätukuwi. ¹⁹ Baräpasi iqu, Jerusälemänji, gapmanqä iquatä mäkä aunäpu, ämaqä pizqä päsqanği, guä äpmuatekuwä iquvi.

20 Inġanġi, Pailoti iqu Jisasi Ique ävquatäwatätŋqenqä wiŋġanġi, anġu ätukqe. 21 Inäqe qu maŋä yänänäqŋqä tiŋä ätukuwi. “Zä-huätatä hueyā! Zä-huätatä hueyā!”

22 Ga anġunġi, “Suŋqäwä? Iqu suqä quvqe, äki imäkätŋqäwä? Ne Ique pizqä päsatunquä di, nyi Iqueqä suqä quvqä hui mämoqumueqä iqä-qae, täŋä-hunġenä ävätmä, hiŋuinä qunäwatmqänä” ätukqe.

23 I tquanġqä-qe, qu maŋä yänänäqŋqä, “Jisasi Iquenġi pizqä päkiyā!” ätqua äupiyyi, iqueqä maŋi mändi äkittqäkuwi.

24 Inġi Pailoti iqu, “Iquauä äwiŋqä dunä qänaknä wimqeqä” ätŋgqe. 25 Ämaqä, ġapmanqä iquatä mäkä äunäpu, huizique äpäkkqä iquenyqä ätukuwiŋqe, Pailoti iqu iquenġi ävquatäwatqqe. Itanġa Jisasi Iquenġi, iquauä äwiŋqä iu qänaknä itä, ämaqä päsqä iquauqä hipa iu äwikqe.

Qu Jisasi Ique zä-huätatä äuekuwiŋqä†

26 Qu Jisasi Ique ätuma äwäpu, ämaqä Saimonä Sairinisanä iqu, anä-himqä iunqä tä pätgätanġi a äkiqätäpu, zä-huätatä hunqe, ique quamä äwivätäpu, “Jisasi Ique qänaki wivändiyä” ätukuwi. 27 Iqua Ique ätuma wätqätanġuwänġanġi, qokä-apäkä kuapänä Ique qänaki äwivändkuwi. Iquautanä apäkä kuapänänä hiua, pmapqä ipu, kjuä äqiyäpu, qänaki äwivändkuwi. 28 Qu iinä iqanġuwänġa, Iqu qänaki hiŋuä ämoqunätä,

† 23:25 Matiu 27:32-44; Makä 15:21-32; Jonä 19:17-27

“Apäkä Jerusälemätanjä iuenä, Nyinyqä kñuä maqiyqä pambiyä! Hiqä-hiuänqätä, hiqä ymeqänqätä qäpiyä” ätukqe. ²⁹ “Qakui tiinjä. Hea qänakndanängani, qu tii tpnuwi. ‘Apäkä qokitqä iuatä, ymeqä manyquä iuatä, ymeqä anuä mäwqä iuatä, qu quwqä-quwä aquvänä iqäuä.’ ³⁰ Hea inğani, ‘Qoqonjä iquenä, he qua täqi äpäknäpu, ktqä naqumuätäpiyä’ tpnuwiqä. †
³¹ Ii tiinjä. Tängani qu zä eqä-tänjä enqä-panjä-qunä, suqä tä nyimäkätqänjuwi, inji suqä quvqä imäkkä, zä yäuä äpitñqä enqä-panjä iquauñi, suqä äki iwimäkpnuwänqäwä?” ätukqe.

³² Itanja Iqutä anäñi, qu suqä quvqä imäkkä hñquaqui-pqe, pizqä päkññqä ätuma äukuwi. ³³ Qu äupiyyi, hipkä ‘Ämaqä nyuänñiqä’ ätminjuwä iu ätimäupiyyi, Jisasi Iquesä, suqä quvqä imäkkä iquaquisä, zä-huätatä äuekuwi. Ämaqä hñquququ, Iqueqä hipa ämuangisa, huiziqueni, hipa qunamäuqängisa äuekuwi.

³⁴ Ae äueqanğuwänğani, Jisasi Iqu, “Apiquki, iquauqä suqä quvqe, huätä mamäuvä. Nätmatqä tä nyimäkkquwiñqe, qu maqñqeğä” ätukqe. Inğani qu Iqueqä gğuetä ämuasmänğetä iwäsäupu, kikinjä mapñqä hänjä ikuwi. ³⁵ Jisasi Iqu zä-huätatä hunğanğani, qokä-apäki hiñuä äqumbu ätqäuminjuwi. Ämaqä naqä iqua, Ique äkasuwä ätuäpu, “Iqu ämaqä huiziunñi hänjä iqumuatqä-queqä. Itanja Iqu Kraisi, ne mineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu Ique atäunjuä ikqä Iqu etanğutqe, Iqueqä-kiuä

---

† 23:30 Hosiya 10:8

hänjä iqumuatnänä” ätukuwi. ³⁶⁻³⁷ Itanğa mäkä-iqä iqua-pqe, Iqu-tänjä qäqıqı äpäpu, äkasuwä ätupiyi, wainqä-eqä yänänäqıqä äväpu, “Si Israitqä iquauqä Ämiqä Naqä Iquki etanğutqe, Tqä-täuä yätamäkqä inyä” ätukuwi.

³⁸ Itanı Iqueqä nyuänjä haqä yänıni, tuwanjä tiinjä äqäkuwi. “Ämaqä Tqu, Israitqä iquauqä Ämiqä Naqä Iqueqä.” ³⁹ Itanğa ämaqä quvqä Jisasi Iqutä zä-huätatä anä äuekuwä iquauqu, huiziqu äkasuwä tiinjä ätukqe. “Si Kraisi, ne äminesıqä Goti Hanjuwä Iqu atäunjä äkikqä Iqukitanä? Si Qäquki etanğutqe, yätamäkqe, Tqä-täuä änyätnä, ye-pqe inä yesıqeqä” ätukqe.

⁴⁰ I tquanğa, ämaqä huiziqu qätä äwiyäqe, äkasuwä tii ätukqe. “Hanjä-iqä Iqu ämeqä-pa, si-pqä inä ämenyä. Si iinjä ätätınganı, Goti Hanjuwä Iquenyqä zä makinqä iqiya?

⁴¹ Yeqä suqä quvqä imäkqeuta, hanjä-iqä tä meqanğueetanı, qu qäyunä yemäkqäuä. Inäqe Ämaqä Tqu, suqä quvqä maiqueqä” ätukqe. ⁴² Iqueni qäpu ätuäqe, “Jisasi Iquki, Si Ämiqä Naqä äpmetınganı, nyinyqä kjuä indqänğtıqä” ätukqe.

⁴³ Ga, Jisasi Iqu kimanı, “Nyi naqä-qakuä äktqä. Tänganı, si Nyitä qäukuä yänıni anä pmenqueä” ätukqe.

Jisasi Iqu äpäkongqenqäS

⁴⁴⁻⁴⁵ Hiunji quemisqeuta, awiyqä 3 klokınganıqä, mäptqä we maunqä itä, qua eeqänänjä iunı hea äwäkqe. Inğanı, yuä

naqänänjä hiqäva-imäkqä anjä yängisa imaknminqce, inği-inği äpkngä äpäwäkqce. ⁴⁶ Inğanj, Jisasi Iqu tääqä yänänäqngqä ätätä, “Apiquki, Nqä quuvqce, Tqä hipa iqi eqänä” ätukqce. E ätuäqce, qe äpäkongqce.

⁴⁷ Ae äpäkongganğa, mäkä-iqetanjä naqä iqu, hinuä e äqunäqce, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqce haqeu ämamäutä, “Ämaqä Tqueä suqä quvqä imäkqce, aaqceqä. Ämaqä Jänänänjä-queqä” ätkqce.

⁴⁸ Ämaqä eeqäpnä hinuä qumbnqä aquvä äqänminuwä iqua, nätmätqä ii timäuqangi äqumbiyi, huäqä kiinjä wunğanqgqetanj, quwqä quikuiu ptqä äpäknäpu, anämqä anği äukuwi.

⁴⁹ Inäqce Jisasi Iqueqä käyämaqä iquatä, apäkä ique Galilisa äwivändkuwä iuatä, qu nätmätqä tä timäuqangqenqä kinjä nänjisa hinuä äqumbu ätqäuminuwi.

Jisasi Iqueqä huiwi, pnqä ekuwinqä*

⁵⁰⁻⁵¹ Inğanj ämaqä hnqu äpmaminqce. Iqueqä yoqce Josepä ique. Iqu Israitqä iquauqä anjä-himqä Arämätiyatanjä ique. Iqu ämaqä jänänju eä, Goti Hanjuwä Iqunä miqeuqä hinuä äqänä äpmaminqce. Iqu Israitqä iquauqä ämaqä naqä iquautanjä-que. Inäqce, ämaqä naqä huizi iqua, Jisasi Ique qui imäkpnqenqä knuä in-dqänätqätanguwänğa, iqu, “änğuiqä” matqä iminqce. ⁵² Jisasi Iqu ae äpäkongganğa, iqu Pailoti iquenyqä äwäqce, Jisasi Iqueä huiwinqä ätukqce. ⁵³ Pailoti iqu, “Yqä mayä” tquanğa, iqu Jisasi

* **23:49** Matiu 27:57-66; Makä 15:42-47; Jonä 19:38-42

Iqueä huiwi zä-huätatä äuekuwiuta äma äpätä, yuä huäqä äutätä, ämaqä qua ptñqä iu ekqe. Ämaqä wiqä iuñi, hikä mñä ae ätäpqiyañuwä-qe, iuñi ämaqä hñque pñqä maeqä iñuwi.

⁵⁴ Hiunji iquenji, Sämbatqä hiunji hapä pmeqä näwenyä imäkqanjanji. Mä Josepä iqu ii imäkqanjanji, Sämbatqä timäutñqä ikqe. ⁵⁵ Itanğa apäkä Galilisa Jisasi Iqutä anä äpkuwä iua, “Josepä iqu, Jisasi Iqueä huiwi qua äkiu pñqä eanqutiya. Ä äänä itä eanqutiya” tpu, hiñuä qumbñqä, Josepä ique qänaki äwivändkuwi. ⁵⁶ Hiñuä ae äqumbiyi, äväma äwäpu, marasinqätä, wetqä jinañä-weqätä näwinyä imäkepiyi, hiunji hapä pmeqanjanji, suqä ätäñqä duñi qänaknä ipu, hapä äpmamiñuwi.

24

*Jisasi Iqu, qua buta anji ävaukqenqä**

¹ Hiunji hapä pmeqä ae äpäwqanjanji, zinuä matqanjanji, apäkä iua nätmätqä näwinyä ae imäkekuwi ämapiyi, ämaqä qua ekuwä duñqä äukuwi. ²⁻³ Qu iqi ätimäupiyi, hikä qua hovqä iuñi mäpmäwänätanji äqumbiyi, yäpä yänğisa äpeyäpu, Naqä Jisasi Iqueqä huiwi mäwiqä itanji äqunquwi. ⁴ Qu iinä äqumbiyi, kñuä kuapanä indqänäpu pmetanquwänğa, ämaqä hñquaqu, gquä hämänänä we-huñqä ipñqä, qäqiqi maqänä ätqäukiyi. ⁵ I tqäuqanjiyänğa, apäkä iua zä ipu, hipenüä qua bu epu

* 24: Matiu 28:1-15; Makä 16:1-11; Jonä 20:1-18

äpmakuwi. Itanğa ämaqä iquaqu tii ätukiyi. “Ämaqä hänä Iquenyqe, he ämaqä pizqä iqua wiqeunı, sunqä qävqä itqänäuä? ⁶ Iqu täqi mäwiqä inä, ae ävauqeçä. Mä Galili du yqänä äpmeqänğa, kuknuä etkqenqä knui anğı hiyätñqeçä. ⁷ Iqu tiinjä äyä etkqeçä. ‘Qu Ämaqeuçä Ymeqä Ekqä Iqueni, suqä quvqä imäkkä iquauä hipa iqi wipnuwiqä. Itanğa qu Ique zä-huätatä huepnuwiqä. Hea hñquaqu äwitqe, hñquququeni anğı vauniqeçä’” ätukiyi. ⁸ I tquanğiyänğa, iua Jisasi Iqu ätukqenqä knuä äwimakqe.

⁹ Iua iunı äväma äupiı, ämaqä 11 iquautä, ämaqä huizi iquautä, nätmätqä hiñuä äqunğuwinqä awä ätukuwi. ¹⁰ Apäkä, ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquau, kuknuä ätukuwä iua, ii tiinjı. Mäliya Maktälatanä ii, Jonai, Mäliya Jemisi iqueçä känäu, itanğa apäkä huizi iuautä anä äpmamiñuwä iuatä, iuayi. ¹¹ Apäkä iuauçä kukñuinqe, ämaqä iqua, “Kuknuä qämä-qämä inqä änatqäuä” knuä vqanğı, quuvqä maeqiyqä ikuwi. ¹² Quuvqä maeqiyqä ipiyitanı, Pitä iqu pämä ätqäuqe, qua ekuwä iunqä tnänä äwäqe, qonjä äuktäutä, yuä huäqä äütäpu ekuwinä witanğı äqunğqe. Inğanı iqu nätmätqä iinjä äqunätäqñqä knuä kuapänä indqänätä, anğı äukqe.

Ämaqä hñquaqu, Emiyasiñqä äukiıyñqä†

¹³ Itanğa hiunı asä iqueni, wäunuanğqä ämotquamiñqä hñquaqu, anjä-himqä hmbinyqä

---

† 24:12 Makä 16:12-13

äuminjiyi. Anä ipiyqä yoqe, Emiyasiyi. Jerusälemätäni, kinä namji (11 kilomita).

¹⁴ Iquaqu qanä äwäsiyänğanı, nätmatqä eeqänänä ii ätimäukqenqä kuknuä ätqämuinjiyi.

¹⁵ Iquaqu yatnqä ingäwätqätangiyänğa, Jisasi Iqu iquaqu-tänä qäqiqi äpätä, qanä anä äuminjuwi. ¹⁶ Iquaqu Jisasi Ique hinuä äqunyiyä-qe, “Tä, Jisasi Iqueqä” knuä mindqänqä ikiyi.

¹⁷ Inji Iqu iquaqui tii ätukqe. “Qe qanä äpäsiyänğanı, squä-suanqä tätqäninyqä?”

Iqu yatnqä e vqanğa, iquaquvqä hipenui huäqä-hunqä-quaqu ätqäukiyi. ¹⁸ Itanı, iquaquisanä hnqu, iqueqä yoqe Keleopasi iqu, kuknuä kimanı tii ätukqe. “Ämaqä, anä-himqä huitanä-huitanä Jerusälemäni kuapanä äpmenuwä iutanı, nätmatqä tänğa ätimäukqenqe, Sinä qätä mäwiyqä inätanä?” ätukqe.

¹⁹ Iqu i tquanğa, Jisasi Iqu, “Squä nätmatqäwa?” ätukqe.

Iquaqu kimanı, “Nätmatqä Jisasi Nasäretqätanä Ique äwimeqenqä ätqueä” ätukiyi. “Iqu hinuä-tqä-qu eä, Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqisä, qokä-apäkä iuqä hinuä iqisä, wäunuätä kuknuätä, yänänäqınqä imäkqä Iqueqä. ²⁰ Neyaqa hiqäva-imäkqä naqä iquatä, ämaqä naqä huizi iqua-pqätä, qu Ique päkpnqä kuknuä ämitäpu, ämaqä iquauqä hipa iu ävquwiñqätä, Ique zä-huätatä äuequwiñqätä, ätätqänueä. ²¹ Kınğanäni ne Ämaqä Iquenyqe, knui tiñä indqänätunqe. ‘Ämaqä Tqu, qokä-apäkä Israitqä iqune anji inätumeqä

Iquvqä.’ Itanġi kuknjuä hñqu inänġi. Qu Ique äpäsquwänġani, hea hñquaqu ae äpäwqe, hñqu täsuänä. ²²⁻²³ Inġi tänġani, apäkä nesañä hñjua, yäunjuä-yäunjuä inqä inemäkqäuä. Zä-hinjuä maqñqänġa, qua equwä dunqä äwäpu, Iqueqä huiwi hinjuä moqunqä ipiyi, ne änemepu tii änatqäuä. ‘Ne Goti Hanjuwä Iqueqä enätqä hñquaqu nä äqunänġunä. Iquaqu, “Iqu hänä äpmenä” änatqinyqä’ änatqäuä. ²⁴ Itanġa ämaqä nesañä hñqua, qua equwä iunqä äupiyyi, apäkä iua änatquwä-pa, e äqunänġäuä. Iqua Iqueni hinjuä mäqunquä iqäuä” ätukiyi.

²⁵⁻²⁶ I tquanġiyänġa, Iqu kimañi, “Qeyaqa kñuä indqänqe, hmanjqä” ätukqe. “Kuknjuä hinjuä-tqä iqua ätkuwä eeqänänġi, naqä-qakuä ätimäuqenqe, sunqä maqñqä eninyqä? Qu Kraisi, Goti Hanjuwä Iqu ämineyätñqä ätekqä Iquenyqe, ‘Tänä-hunqä tä ganä ämeqe, qänakndani yoqä naqä meni qeqä’ äqäkuwiqä” ätukqe. ²⁷ I ätuäqe, Iqu kuknjuä Mosisi iqtä, hinjuä-tqä eeqänänġä iquatä, bukiu äqiyäunjuwinqä ätipäqiyätä, awä ätukqe. Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu Iqueqä-kiuänqä ätä äqänänqenqä, qakuä eeqänänġi ämotquakqe.

²⁸⁻²⁹ Inġani qu anä iquaqu pmayñqä-tänä qäqiqi ätimäupiyyi, Jisasi Iqu äwätñqä imäkñġanġa, iquaqu, “Mäptqä ae äwiqe, hea hiätñqä iqäqä-qae, Si yesä anä pmetunqeqä” ätukiyi. I tquanġiyänġa, Iqu iquaqu ätä anä pmapñqänä, anä yäpä yänġisa äpaquakqe. ³⁰ Qänakñi, Iqu buayä bñqä, iquaqu ätä iquvanġiu anä äpmapiyi, Iqu buayä ämeqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä ‘änġuiqä’ ätäqe, äkutätä, iquaqu

vätņqä ipäqäkqe. ³¹ Iqu ävätņqä iqanğa, iquaquiyqä hinui äņguä äqänyiyi, “Tqu, Jisasi Iqueqä” näqņqä ämakiyi. Inğanı Iqu maqänä imatneqanğa, iquaqu Iquenı, hinuä maqunquä ikiyi. ³² E imatneqanğa, iquaqu, “Ne hänaqeu äpätaqänğanı, Iqu ye kukņuä äyätapätä, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunı kukņuä qakui ämäyätqueqanğqänğa, yeyaqä äwqe, tä hänaqä enqä-pa äyasqeqä” ätņgiyi. ³³ I ätniyi, iquaqu Jerusälemänqä anğumä maqänä äukiyi. Iqi ätimävi, wäunūänqä ämotquaminqä 11 iquatä, ämaqä huizi iquatä, aquvä äqambu pmetanğä äwimakiyi. ³⁴ Äwimeqanğiyänğa, qu iquaqui, “Naqä-qakuiqä. Naqä Iqu anğu ävautä, Saimonä ique äwimeqiyä” ätukuwi.

³⁵ Itanı, iquaqu nätmatqä eeqänänğä hänaqä du äwimakqenqä awä ätukiyi. Itanğa iquaqu, “Ye Iquenı, buayä yätapqanğanä hinuä äqunänğueä” ätukiyi.

*Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä iquau
äwimakqenqä[‡]*

³⁶ Qu kukņuä i tqämanätqätanğuwänğa, Jisasi Iqu iquauä awä iqi ätqäukqe. I ätqäuge, “Heqä äwqä hanuä enyänä” ätukqe. ³⁷ I tquanğa iqua yäunūä ipu, ‘Hikuapqeqä’ ätäpu, zä ikuwi. ³⁸ Iwä Iqu tii ätukqe. “Äwqä hanuä minqä, kņuä kuapänä sunqä indqänäpu pmenäüä? ³⁹ Nyaqä hipaitä, yukitänı, hinuä qumbiyä. Ii nyinjqä. Nyaqä huiwiu a äminiyäpu, näqņqä mapiyä. Nyi guwä-tänğä,

[‡] 24:35 Matiu 28:16-20; Makä 16:14-18; Jonä 20:19-23

yänä-tänunjqä. Hikuapqä iqua, iinäqua manä” ätukqe. ⁴⁰ Iqu iinä ätuäqe, Iqueqä hipaetä, yukitä ämotquakqe. ⁴¹ Iqua aquvänä ipiyä-qe, “Naqä-qakuätiyä? Quangitiyä?” kjuä indqänätqätanguwänga, Iqu, “He buayä hui ämenäüä?” ätukqe. ⁴² Iqu e tquanga, iqua hämapäkä häkiyä äyäqäkuwi, hnginji, Ique äwikiwi. ⁴³ Iqu ämotauqe, iquauqä hinuä iqisa ängqe.

⁴⁴ Inganji, Iqu tii ätukqe. “Nyi hesä yqänä äpmamängganji, ‘Kukjuä eeqänänjä Nyinyqä, bukä Mosisi iqu äqäkqeutä, hinuä-tqä iqua äqäkuwiutä, apqä tqä iqua äqäkuwiutäni, ii naqä-qakuinä timäuniqeqä’ äyä etminqeqä” ätukqe. ⁴⁵ Iinä ätuäqetani, iqua Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu äqänänqenqä qakuä eeqänäninqä näqngqä mapngqä yätamakqä äwikqe. ⁴⁶ Ga tiinä-pqä inä ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, tiinä ätä äqänänä. ‘Kraisi, Goti Hanjuwä Iqu ämeyätngqä ätekqä Iqu, tängä-hunqä menqiyä. Itanga qua äptepqä dunji, hiunji hnguaqu äwitqe, hngququqenji, angi ävaunqiyä. ⁴⁷ Itanga ämaqä eeqänänjä iunji, qu Iquenyqä awä tpuñqäuä. Ämaqe, quwqä kjuä äkunmäkmbu, suqä quvqe ävquatämäuqenqätä, Goti Hanjuwä Iqu äwqä hanuä imäknätä, quwqä suqä quvqe huätä mamäuqenqätä awä tpuñqäuä. Kukjuä awi, Jerusälemä iu ganä tpuñqäuä’ ätä äqänänä. ⁴⁸ He nätmätqä tä hinuä äqunguwinqe, awä-tqä-quenä epngqeqä. ⁴⁹ Nätmätqä änguänänjä Apiqu etapäninqä ätkqe, Nyi henyqä

ändowatmqänä. He, yänänäqñqä qäukuä haqä yätutañi emetqänqanqä, anä-himqä tau pmetpñqeä” ätukqe.

Goti Iqu, Jisasi Ique, qäukuä yätunqä ätuma ekqenqäS

⁵⁰ Jisasi Iqu Iqueqä wäunqänqä ämotquaminqä iquauni, anä Betani iunqä ätuma äukqe. Iqi ätimäupiyi, Iqueqä hipa haqä yätqä eätä, Goti Hanjuwä Iqu, iquau anqä miwiyätñqenqä tääqä ätukqe. ⁵¹ Iqu e ätuäqe ävämeqanqa, Goti Hanjuwä Iqu qäukuä haqä yätunqä ätuma qe ekqe. ⁵² Inqani iqua qonä äuktäupu, Iqueqä yoqe haqeu ämamäupiyi, aquvänä ipu, Jerusälemänqä anqi äukuwi. ⁵³ Inqata-tiñi, iqua hiunji ique-ique, hiqäva-imäkkä anä ququawiu äpmapu, Goti Iquenyqä “änqaiqä” ätäpu, Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäuminuwi.

Goti Hanjuwä Iqueqä Kuknui
The New Testament in the Menya language of Papua
New Guinea

Nupela Testamen long tokples Menya long Niugini

copyright © 2017 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Menya

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures. Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2021-07-12

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 5 May 2021

b1d968ea-da2d-5306-b214-e238bbf38aac